

MYNDIGHETEN FÖR KULTURANALYS

Kulturanalys 2018

En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen
Rapport 2018:1

Postadress:

Box 188
101 23 Stockholm

Besöksadress:

Torsgatan 11, 4 tr

Telefon:

08-528 020 00

E-post:

info@kulturanalys.se

Webbplats:

www.kulturanalys.se

© Myndigheten för kulturanalys 2018

Formgivning: Bazooka

Tryck: Taberg Media Group AB, 2018

ISBN 978-91-87046-48-3

MYNDIGHETEN FÖR KULTURANALYS

Kulturanalys 2018

En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen
Rapport 2018:1

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
Summary	12
Inledning	18
Årets rapporter	18
Uppföljning av tidigare studier	20
Kulturanalys bedömning	20
Disposition	22
Årets rapporter	23
Ekonomi	23
Museer	29
Kulturvanor	40
Mångfald och jämställdhet	56
Övriga studier	73
Uppföljning av tidigare studier	77
Kulturens ekonomistyrning	77
Hot, våld och trakasserier i kulturlivet	80
Kulturanalys bedömning	85
Sociala och ekonomiska villkor	86
Bildning, deltagande och eget skapande för alla	87
Kultur i hela landet	88
Tvärsektoriella politiska mål	88
Angelägna områden för politik	91
Referenser	93

Förord

Rapporten *Kulturanalys 2018* är Myndigheten för kulturanalys samlade uppföljning av de kulturpolitiska målen, baserad på de analyser, utvärderingar och bedömningar som myndigheten har gjort under 2017. I rapporten sammanfattas de studier som myndigheten har publicerat under det senaste året med särskilt fokus på de resultat och slutsatser som kan bidra till att beskriva och värdera läget i förhållande till de övergripande målen för kulturpolitiken.

Stockholm 28 februari 2018

Sverker Härd
Myndighetschef

Sammanfattning

Denna rapport innehåller Myndigheten för kulturanalys årliga sammanställning och värdering av resultat från våra publikationer. Syftet är att redovisa en samlad bedömning av läget på kulturområdet i relation till de nationella kulturpolitiska målen:

- Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund.
- Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.
- Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.¹

De tre målen benämns i denna rapport för självständighetsmålet, delaktighetsmålet och samhällsmålet. Årets uppföljning av målen baseras på de analyser, utvärderingar och bedömningar som Kulturanalys har tagit fram under 2017. I sammanfattningen nedan lyfter vi fram de viktigaste slutsatserna från årets rapport.

Stabila offentliga kulturutgifter

Utvecklingen av de offentliga utgifterna för kultur har en självklar koppling till delaktighetsmålets delområde *Kultur i hela landet*. I sammanställningen av regionernas/landstingens och kommunernas utgifter för kultur framgår det att det finns stora skillnader när det gäller hur mycket offentliga medel som avsätts för kulturen i olika delar av landet. Till detta ska läggas att även statens utgifter för kultur har en ojämn geografisk fördelningsprofil, kopplad inte minst till koncentrationen av nationella institutioner i Stockholms län.²

Utvecklingen av de offentliga utgifterna för kultur har också en koppling till självständighetsmålets delområde *Sociala och ekonomiska villkor*. Huvudintrycket är här att utvecklingen av de offentliga kulturutgifterna tagna som helhet kännetecknas av stabilitet. Kulturutgifternas andel av statsbudgeten uppgår till cirka 1,3 procent under hela perioden 2007–2016 och andelen av budgeten i regioner/landsting ligger stabilt på 1,5 procent under samma period. Dock ser vi en tendens till minskning när det gäller kulturens andel av kommunernas totala verksamhetskostnader och det är en utveckling som har pågått under hela den senaste tjugoårsperioden.

Värt att notera är samtidigt att de statliga förstärkningarna av kulturutgifterna under senare år i stor utsträckning har bestått av specialdestinerade bidrag. Det är angeläget att undersöka konsekvenser av detta i relation till både syftet med

¹ Proposition 2009/10:3, s. 26.

² Statens kulturråd 2017a, s. 15.

kultursamverkansmodellen att skapa förutsättningar för regionala prioriteringar och för självständighetsmålet. Specialdestinerade bidrag minskar handlingsutrymmet för mottagarna att själva välja hur medel ska användas i verksamheten. Det står exempelvis inte fritt för kulturinstitutionerna att använda en ekonomisk förstärkning för att anställa mer personal om medlen redan är öronmärkta för andra ändamål.

I budgetpropositionen för 2018 föreslås en satsning på det fria konst- och kulturlivet. I relation till självständighetsmålet som helhet är detta ett positivt förslag som har potential att påverka utvecklingen för delar av kulturlivet i målets riktning.

Stark koppling mellan utbildning och kulturvanor

Kulturanalys kulturvaneundersökningar har direkt bäring på delaktighetsmålets delområden *Deltagande i bildningsverksamhet, eget skapande och kultur* och *Kultur i hela landet*. Kulturpolitiken ska enligt de kulturpolitiska målen främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor. Deltagandet i kulturlivet är högt men skiljer sig åt beroende på vad det är för kulturaktiviteter vi studerar. Djupare liggande förklaringsfaktorer än tillgänglighet och kostnader tycks spela stor roll, och detta är en viktig slutsats. Kulturvanorna samvarierar tydligt med ålder och socioekonomiska mönster på ett sådant sätt att mer grundläggande livsvillkor och föreställningar, exempelvis social klass och livsstil, skulle kunna sägas utgöra hinder för deltagande.

Störst effekt har den socioekonomiska bakgrunden på kulturvanor inom gruppen traditionell kultur som bland annat utgörs av besök på teater, konstupställning, klassisk konsert/opera och läsa bok. Här ser vi det starkaste avtrycket av individernas sociala härkomst, utbildning, uppnådd klass och inkomst. Även kulturmiljö – besök på museum, historiska platser/byggnader och dylikt – visar på liknande mönster även om sambanden inte är lika starka. De kulturaktiviteter som i särskilt stor utsträckning finansieras med offentliga medel är med andra ord också de som uppvisar den starkaste kopplingen till socioekonomisk bakgrund.

Vi ser också att föräldrarnas utbildningslängd har en genomgående påverkan på barns och ungas kultur- och fritidsaktiviteter, där de med föräldrar med eftergymnasial utbildning är mer aktiva eller lika aktiva som de med föräldrar med förgymnasial/gymnasial utbildning. Skillnaderna är som störst för besök på museum och konstupställning, att spela musikinstrument, att spela roll-/brädspele och deltagande i musik-/kulturskola. Likaså läser barn och unga till föräldrar med eftergymnasial utbildning böcker (skönlitteratur/facklitteratur), dagstidningar samt andra former av tidningar i högre utsträckning än barn som har föräldrar med förgymnasial/gymnasial utbildning. Kulturvanornas inprägling i relation till socioekonomisk bakgrund tycks alltså börja redan i tidig ålder.

Kulturvanor har att göra med samhälleliga mönster och mekanismer som är svåra att förändra endast med kulturpolitiska verktyg. I våra kulturvaneundersökningar framstår utbildningens roll som central för både vuxnas och barns och ungas kulturdeltagande. Därför efterlyser Kulturanalys en samlad bild och diskussion av vilken roll skolan och utbildningen har för allas möjlighet att delta i kulturlivet. En sådan analys bör inte bara belysa utbildningens roll i ett socioekonomiskt sammanhang, utan också skolans innehåll, till exempel när det gäller de estetiska och samhällsorienterande ämnena, och de övergripande förändringar som sker i hela utbildningssystemet – i termer av läsförståelsens utveckling, segregation och selektionseffekter i rekrytering till konstnärliga utbildningar.

Stora regionala variationer i kulturutbudet

Målet om allas möjlighet att delta är, i de kulturpolitiska förarbetena, starkt kopplat till geografisk tillgänglighet. Alla ska ha möjlighet till deltagande, eget skapande och bildning oberoende av var i landet man bor.³ Denna viljeinriktning ligger till grund för en väl utbyggd kulturell infrastruktur med bland annat folkbibliotek, länsteatrar, länsmusik och läns museer. Samtidigt finner vi i både våra kulturvaneundersökningar och i museibesöksundersökningarna att kulturdeltagandet varierar beroende på var man bor, att kommuners och regioners kulturutgifter ökat, men olika mycket, samt att tillgängligheten till kulturskola och bibliotek varierar i landet.

Kulturutbudet skiljer sig alltså åt i olika delar av landet, men regional variation behöver inte utgöra ett problem i sig. De reformer som genomförts för att öka det lokala och regionala medborgerliga inflytandet över de offentliga kulturmedlen, genom till exempel införandet av kultursamverkansmodellen, medför att utfallet måste kunna se olika ut i olika delar av landet. Men även om kulturutbudet varierar mellan olika landsting och regioner medför regeringens ambition om att alla människor ska ha likvärdiga möjligheter att ta del av kultur att det bör finnas en någorlunda likvärdig tillgång till kultur oberoende av var man bor.

Skillnader mellan förutsättningar för kulturdeltagande i stad och land handlar om tillgång till såväl offentligt finansierad kultur och det fria kulturlivet, där fysiska och geografiska hinder är viktiga aspekter. Men det handlar också om den dynamik och samspel mellan kulturlivets olika aktörer samt mellan kulturutövare och befolkning som följer av befolkningskoncentration och skillnader i utbud av kultur. Ofta framhålls digitalisering som en möjlighet att motverka skillnader i tillgång till kultur i olika delar av landet. En fortsatt diskussion bör dels belysa digitaliseringens möjligheter och begränsningar, dels andra åtgärder som krävs för att överbrygga de skillnader som finns mellan stad och landsbygd.

³ Proposition 2009/10:3, s. 31.

Viktigt att stärka och vässa arbetet för jämställdhet och mångfald i kultursektorn

De tvärssektoriella politiska målen om jämställdhet, mångfald och likabehandling har relevans för alla de tre nationella kulturpolitiska målen och deras delområden.

Kulturanalys undersökning *Vilken mångfald?* visar att de politiska direktiven har betydelse för hur kulturinstitutionerna arbetar i praktiken. Kulturinstitutionerna uttrycker ett stort engagemang inför uppdraget att främja allas lika rättigheter att delta i kulturlivet oavsett etnisk och kulturell bakgrund. För att kunna utveckla detta arbete krävs olika typer av stöd. Kulturrådets möjlighet att understödja regionerna och indirekt de regionala kulturinstitutionerna när det gäller riktningen för arbetet med den etniska och kulturella mångfalden, skulle exempelvis kunna stärkas av ett tydligare mandat från regeringen.

Kulturanalys konstaterar vidare att det kan finnas skäl att införa en tydligare ansvarsfördelning vad gäller mångfaldsuppdraget inom den offentligt finansierade kultursektorn. På kulturens område finns sektionsansvariga myndigheter med strategiskt ansvar för funktionshinderspolitiken och för hbtq-frågor. Kulturanalys bedömer att ett utpekat strategiskt ansvar för integrationspolitiken för en eller några myndigheter inom kulturområdet skulle skapa en större tydlighet för arbetet.

De kartläggningar som Kulturanalys Norden har genomfört av de anställda vid statligt finansierade kulturinstitutioner i Norden med avseende på kön och utländsk bakgrund har kopplingar både till självständighetsmålets delområde *Sociala och ekonomiska villkor* och till samhällsmålets delområde *Genomslag i samhällsplanering* och *En vidgad arbetsmarknad*. Andelen anställda med utländsk bakgrund är långt ifrån representativ i relation till hur det ser ut i de olika ländernas befolkningar i stort, men bland anställda med konstnärliga positioner är andelen med utländsk bakgrund förhållandevis hög i samtliga länder. I samtliga nordiska länder utmärks den statligt finansierade kultursektorn av en betydligt jämnare fördelning mellan kvinnor och män bland de anställda än arbetsmarknaden i stort. Samtidigt är det viktigt att påpeka att det fortfarande är en högre andel av de anställda männen som antingen har en konstnärlig tjänst eller chefsposition än av de anställda kvinnorna.

Angelägna områden för politik

Kulturanalys övergripande bedömning är att insatser och prioriteringar bör riktas mot områden där utvecklingen i dag inte ligger i linje med de kulturpolitiska målen. Mot bakgrund av de resultat och bedömningar som har presenterats i den här rapporten menar Kulturanalys att det är särskilt angeläget att åtgärder vidtas inom följande tre områden: *fördjupa analysen av utbildningens roll för vuxnas och barns*

kulturdeltagande, förtydliga mångfaldsuppdraget samt #metoo, tystnaden och makten över kulturlivet.

Fördjupa analysen av utbildningens roll för vuxnas och barns kulturdeltagande

Kulturvanor har att göra med samhälleliga mönster och mekanismer som är svåra att förändra endast med kulturpolitiska verktyg. I våra kulturvaneundersökningar framstår utbildningens roll som central för både vuxnas och barns och ungas kulturdeltagande. Därför efterlyser Kulturanalys en samlad bild och diskussion av vilken roll skolan och utbildningen har för allas möjlighet att delta i kulturlivet. En sådan analys bör inte bara belysa utbildningens roll i ett socioekonomiskt sammanhang, utan också skolans innehåll, till exempel när det gäller de estetiska och samhällsorienterande ämnena, och de övergripande förändringar som sker i hela utbildningssystemet – i termer av läsförståelsens utveckling, segregation och selektionseffekter i rekrytering till konstnärliga utbildningar.

Förtydliga mångfaldsuppdraget

Kulturanalys anser att ett förtydligande av den integrationspolitiska delen av mångfaldsuppdraget bör övervägas. Ett sätt att lyfta fram mångfaldsuppdragets relation till integrationspolitiken kan vara att ge de nationella institutionerna i uppdrag att redogöra för hur de implementerat förordningen om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av integrationspolitiken. Kulturanalys konstaterar vidare att det kan finnas skäl att införa en tydligare ansvarsfördelning vad gäller mångfaldsuppdraget inom den offentligt finansierade kultursektorn. På kulturens område finns sektionsansvariga myndigheter med strategiskt ansvar för funktionshinderspolitiken och för hbtq-frågor. Kulturanalys bedömer att ett utpekad strategiskt ansvar för integrationspolitiken för en eller några myndigheter inom kulturområdet skulle skapa en större tydlighet för arbetet.

#metoo, tystnaden och makten i kulturlivet

Om tendensen med ett ökande antal anställda kvinnor inom kultursektorn fortsätter kan det finnas anledning att fråga sig om vi ser en övergång från en könsintegrerad kultursektor till ett kvinnodominerat kulturliv i Norden. Tidigare forskning visar att en könsutjämning inom ett visst yrke eller en viss bransch kan vara början på en ny form av könssegregering. Det som på kort sikt förefaller vara en utveckling mot könsintegrering av ett yrke eller en sektor kan över tid visa sig vara en övergångsfas som leder till mans- respektive kvinnodominans inom ett yrke eller en bransch. Nya former av könsuppdelning tenderar även att påverka ett yrkesområdes status och organisering. Med vetskap om dessa övergripande tendenser kan det bli viktigt att följa utvecklingen framöver på kulturområdet.

Samtidigt som vi alltså möjligen ser att det statligt finansierade kulturlivet i Norden är på väg att bli kvinnodominerat har uppgiften från kvinnor verksamma i det

svenska kulturlivet under senhösten 2017 synliggjort sexuellt våld och trakasserier som ett utbrett arbetsmiljöproblem. Det har också lett till en debatt om tystnadskultur och synen på ”det manliga geniet” i bland annat kultursektorn och de ojämlika maktstrukturer som denna syn både uttrycker och förstärker. Regeringen har vidtagit åtgärder med anledning av #metoo och Myndigheten för kulturanalys kommer att följa utvecklingen av de sociala och ekonomiska villkoren i kultursektorn, med särskilt fokus på åtgärder som vidtas för att stävja förekomsten av sexuellt våld och trakasserier, under de närmaste åren.

Summary

This report contains the Swedish Agency for Cultural Policy Analysis's, Kulturanalys, annual compilation and evaluation of the results from our publications. Its purpose is to provide a collective assessment of the state of the cultural arena in relation to our national cultural policy goals.

Our culture shall be a dynamic, challenging and unbound force, with freedom of expression as its foundation. Everyone shall have opportunity to participate in cultural life. The development of our society shall be characterised by creativity, diversity and artistic quality.⁴

These three goals are referred to in this report as the independence goal, the participation goal and the societal goal. This year's follow-up of these goals is based on the analyses, evaluations and assessments generated by Kulturanalys 2017. The most important conclusions from this year's report are spotlighted in the summary below.

Stable public cultural expenditures

The evolution of public outlays for cultural purposes has an obvious tie to the *Culture in the entire country* subsection of the participation goal. The compilation of the regions'/county councils' and municipalities' cultural expenditures shows that there are major differences in terms of the amounts of public funding allocated for culture in different parts of the country. To this must be added the fact that state cultural expenditures have an uneven geographical distribution profile as well, due in no small measure to the concentration of national institutions in Stockholm County.⁵

The evolution of public cultural expenditure is also tied to the *Social and economic conditions* subsection of the independence goal. The main impression here is that the evolution of public cultural expenditure as a whole is characterised by stability. Cultural expenditure accounted for roughly 1.3% of the national budget during the entire period from 2007 to 2016, while the corresponding figure for regional/county council budgets remained stable at 1.5% for the same period. However, we do see a trend towards a decrease in the share of total municipal operating costs accounted for by cultural expenditures, and this is a trend that has been ongoing throughout the entirety of the last 20 years.

It is noteworthy that the state increases in cultural expenditure in recent years have consisted largely of earmarked grants. There is an urgent need to examine the

⁴ Government bill 2009/10:3, p. 26

⁵ Swedish Arts Council 2017a, p. 15

consequences of this in relation to both the cultural cooperation model's purpose of creating favourable conditions for regional priorities and the independence goal. Earmarked grants limit their recipients' freedom of action in terms of determining for themselves how the funds are to be used in their operations. For example, our cultural institutions are not at liberty to use a boost in funding to hire more staff if the funds have already been earmarked for other purposes.

The 2018 budget bill proposes investment in our free artistic and cultural life. This is a positive proposal in relation to the independence goal as a whole and has the potential to drive progress in parts of our cultural life towards that goal.

Strong links between education and cultural habits

Kulturanalys's cultural habits surveys have a direct bearing on the *Participation in learning activities, personal creativity and culture* and *Culture in the entire country* subsections of the participation goal. According to our cultural policy goals, cultural policy must expand the opportunities available to everyone to enjoy cultural experiences, to learn and to develop their creative abilities. Participation in cultural life is high, although it differs depending on what cultural activities we consider. Deeper-lying explanatory factors than accessibility and cost appear to play a major role, and this is an important conclusion. Cultural habits vary distinctly with age and socioeconomic patterns in such a way that more fundamental living conditions and preconceptions, such as social class and lifestyle, could be said to constitute obstacles to participation.

Socioeconomic background has the biggest effect on cultural habits in the traditional culture group, which comprises visits to the theatre, art exhibits, classical concerts/opera and book reading. It is here that we see the individuals' social origins, education, class attainment and income make their biggest mark. The cultural environment, i.e. visits to museums, historical sites/buildings and the like, exhibits a similar pattern, although the correlations are not as strong. Those cultural activities that are funded to a particularly large extent with public funds are, in other words, those that exhibit the strongest ties to socioeconomic background.

We also see that children's and young people's cultural and leisure activities are consistently affected by the level of education completed by their parents, with those having a post-upper secondary education being as or more active than those whose parents have a pre-upper secondary/upper secondary education. The differences are most pronounced for visits to museums and art exhibits, playing a musical instrument, playing role-playing/board games and participation in a music/art school. The offspring of parents with a post-upper secondary education likewise read books (fiction/non-fiction), newspapers and other types of periodicals to a greater extent than do children whose parents have a pre-upper

secondary/upper secondary education. The imprint of socioeconomic background on cultural habits also seems to be apparent even at an early age.

Cultural habits have to do with societal patterns and mechanisms that are difficult to change by means of cultural policy tools alone. In our cultural habits surveys, the role of education stands out as being key with respect to cultural participation by adults, children and young people. The Agency for Cultural Policy Analysis is consequently calling for a composite picture and discussion of the role that schools and education play in terms of universal opportunity to participate in cultural life. Such an analysis should shed light not only on the role of education in a socioeconomic context, but also its academic content, e.g. in terms of the aesthetic and socially oriented subjects, as well as the sweeping changes that are occurring throughout the education system in terms of the development of reading comprehension, segregation and selection effects present in recruiting people into artistic educational tracks.

Major regional variations in the cultural offering

The goal of universal opportunity to participate is, in the cultural policy preliminary drafts, tied strongly to geographical accessibility. Everyone must have opportunities for participation, personal creativity and learning, regardless of where in Sweden they live.⁶ This motivation serves as the basis for a highly developed cultural infrastructure that includes public libraries, county theatres, county music venues and county museums. At the same time, we find in both our cultural habits surveys and our museum visit surveys that cultural participation varies depending on where one lives, that municipal and regional cultural expenditures have increased, albeit to differing degrees, and that access to cultural schools and libraries varies in Sweden.

The cultural offering thus differs in different parts of the country, although regional variation need not pose a problem *per se*. The reforms that have been implemented to increase local and regional civic influence on public cultural funding via, for example, the introduction of the cultural cooperation model, entail that the results may look different in different parts of the country. But even though the cultural offering varies from county council to county council and from region to region, the government's aim for all people to have equal opportunities to share in culture means that there should be somewhat equivalent access to culture regardless of where one lives.

Differences between the conditions and circumstances surrounding cultural participation in urban and rural areas have to do with access to both publicly funded culture and free cultural life, where physical and geographical obstacles are important factors. But they also have to do with the dynamics and interactions

⁶ Government bill 2009/10:3, s. 31

between the various actors in cultural life and between cultural practitioners and the population that stem from population concentration and differences in cultural offerings. Digitalisation is often pointed to as a means of counteracting differences in access to culture in different parts of the country. The continued discussion should both elucidate the possibilities and limitations of digitalisation and other initiatives that are needed to bridge the gaps that exist between cities and rural communities.

It is important to strengthen and focus the promotion of equality and diversity in the cultural sector

The trans-sectorial policy goals of equality, diversity and equal treatment are relevant to all three of the national cultural policy goals and their subsections.

Kulturanalys's *What diversity?* study shows that policy directives have an impact on how our cultural institutions operate in practice. These institutions express a strong commitment to the work of promoting equal rights for everyone to participate in cultural life, regardless of their ethnic or cultural background. Various types of support are needed to be able to move this effort forward. For example, the means available to the Swedish Arts Council to support the regions and, indirectly, the regional cultural institutions in terms of the orientation of their efforts to promote ethnic and cultural diversity, could be enhanced by a clearer mandate from the government.

Kulturanalys further finds that there may be reason to introduce a clearer division of responsibility with respect to the task of promoting diversity within the publicly funded cultural sector. In the cultural arena there are agencies with sectional responsibilities that bear the strategic responsibility for disability policy and LGBTQ issues. The Agency finds that assigning strategic responsibility for integration policy for one or several agencies in the cultural arena could engender greater clarity with respect to such efforts.

The mappings that the Nordic Agency for Cultural Policy Analysis, Kulturanalys Norden, has performed with regard to those employed at state-funded cultural institutions in the Nordic region in terms of gender and foreign background have ties to the *Social and economic conditions* subsection of the independence goal and the *Impact in social planning* and *An expanded labour market* subsections of the societal goal. The proportion of employees with foreign backgrounds is far from representative in relation to the populations of the various countries in general, but, among employees in artistic positions, the share of those with foreign backgrounds is relatively high in all the Nordic countries. All these countries are also distinguished in that the state-funded cultural sector exhibits a significantly more uniform distribution between female and male employees than the labour market in general. It is at the same time important to point out that there is still a higher

proportion of male employees than female employees who hold either artistic or executive positions.

Urgent policy areas

Kulturanalys's overall assessment is that initiatives and priorities should be focused on areas where current trends are not in line with our cultural policy goals. In view of the results and assessments presented in this report, the Agency finds that there is an urgent need for action to be taken in the following three areas: *deeper analysis of the role of education in cultural participation by adults and children, clarification of the diversity mandate, and #metoo, silence and power in cultural life.*

Deeper analysis of the role of education in cultural participation by adults and children

Cultural habits have to do with societal patterns and mechanisms that are difficult to change by means of cultural policy instruments alone. The role of education in cultural participation by both adults and children stands out as key in our cultural habits surveys. Kulturanalys is consequently calling for a composite picture and discussion of the role that schools and education play in terms of universal opportunity to participate in cultural life. Such an analysis should elucidate not only the role of education in a socioeconomic context, but its academic content as well, e.g. in terms of the aesthetic and socially oriented subjects and the sweeping changes that are occurring throughout the education system in terms of the development of reading comprehension, segregation and selection effects present in recruiting people into artistic educational tracks.

Clarify the diversity mandate

Kulturanalys deems that a clarification of the integration policy portion of the diversity mandate should be considered. One way of emphasising the relationship of the diversity mandate to integration policy could be to task the national institutions with accounting for the ways in which they have implemented the regulation concerning the responsibility of the state agencies to carry out integration policy. The Agency further finds that there may be reason to incorporate a clearer division of responsibility with regard to the diversity mandate within the publicly funded cultural sector. In the cultural arena there are agencies with sectional responsibilities that bear strategic responsibility for disability policy and LGBTQ issues. The Agency finds that assigning strategic responsibility for integration policy for one or several agencies in the cultural arena could create greater clarity with respect to such efforts.

#metoo, silence and power in cultural life

If the trend toward greater numbers of female employees in the cultural sector continues, there may be reason to ask whether we are witnessing a transition from a gender-integrated cultural sector to female-dominated cultural life in the Nordic region. Previous research shows that gender equalisation within a given profession or industry may mark the beginning of a new form of gender segregation. What appears in the short term to be a trend towards the gender integration of a profession or industry may, over time, prove to be a transition phase that leads to male or female dominance within that profession or industry. New forms of gender distribution also tend to affect the status and organisation of an occupational field. Armed with a knowledge of these general tendencies, it could be important to monitor developments in the cultural area moving forward.

Even as we may be seeing that state-funded cultural life in the Nordic region is on a path to becoming female-dominated, the outcries of women active in Swedish cultural life in the late autumn of 2017 have revealed sexual violence and harassment to be a widespread problem in the work environment. This has also led to a debate on the culture of silence and attitudes regarding “the male genius” in areas including the cultural sector, and of the unequal power structures that this attitude both manifests and amplifies. The government has taken action in response to #metoo, and Kulturanalys will monitor the evolution of social and economic conditions in the cultural sector, with a particular focus on steps undertaken to stem the occurrence of sexual violence and harassment in the next few years.

Inledning

Alla insatser inom svensk kulturpolitik ska ytterst medverka till att uppnå de nationella kulturpolitiska målen:

- Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund.
- Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.
- Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.⁷

De tre målen benämns i denna rapport för självständighetsmålet, delaktighetsmålet och samhällsmålet. Syftet med rapporten *Kulturanalys 2018* är att presentera en lägesbedömning i relation till de nationella kulturpolitiska målen, baserat på de analyser, utvärderingar och bedömningar som Kulturanalys har tagit fram under 2017.⁸

Årets rapporter

Myndigheten för kulturanalys publicerade sammanlagt 16 olika rapporter under 2017 inklusive lägesbedömningsrapporten *Kulturanalys 2017*⁹. Fyra av rapporterna – *Studieförbund 2015*¹⁰, *Dramatiska villkor*¹¹, *Utsatta museer?*¹² och *Kulturen i siffror*¹³ – publicerades så tidigt under 2017 att de kunde presenteras redan i *Kulturanalys 2017*. Därmed återstår elva rapporter att redovisa i *Kulturanalys 2018*.

Av dessa elva rapporter utgörs fem av återrapporteringar kopplade till specifika uppdrag i myndighetens instruktioner och regleringsbrev. Den första av dessa rapporter är *Samhällets utgifter för kultur 2016*¹⁴ som svarar mot myndighetens uppdrag att ”analysera kulturområdets samlade finansiering”.¹⁵ Nästa två rapporter – *Museer 2016*¹⁶ och *Besöksutvecklingen vid de centrala museerna 2016*¹⁷ – svarar mot myndighetens uppdrag att samla in och redovisa uppgifter om de svenska museernas besök, verksamhet, årsarbetskrafter och ekonomi samt att särskilt följa

⁷ Proposition 2009/10:3, s. 26.

⁸ SFS 2011:124, 12§.

⁹ Myndigheten för kulturanalys 2017a.

¹⁰ Myndigheten för kulturanalys 2017b.

¹¹ Myndigheten för kulturanalys 2017c.

¹² Myndigheten för kulturanalys 2017d.

¹³ Myndigheten för kulturanalys 2017e.

¹⁴ Myndigheten för kulturanalys 2017f.

¹⁵ SFS 2011:124, 2§, punkt 2.

¹⁶ Myndigheten för kulturanalys 2017g.

¹⁷ Myndigheten för kulturanalys 2017h.

upp och redovisa besöksutvecklingen vid de centrala museerna, Forum för levande historia och Riksantikvarieämbetet.¹⁸ De sista två återsrapporteringarna kopplade till specifika uppdrag utgörs av rapporterna *Kulturvanor*¹⁹ samt *Barns och ungas kulturaktiviteter*²⁰ som svarar mot uppdraget att genomföra kulturvaneundersökningar med särskild redovisning av barns och ungas kulturvanor.²¹

Av de resterande sex rapporterna knyter fyra tydligt an till de tvärssektoriella politiska målen om jämställdhet och mångfald och i tre av rapporterna görs detta därtill utifrån ett jämförande nordiskt perspektiv. Myndigheten för kulturanalys har fått i uppdrag av Nordiska ministerrådet att bygga upp ett kunskapscenter för nordisk kulturpolitik – Kulturanalys Norden. Under 2017 har Kulturanalys Norden publicerat två kartläggningar med fokus på anställda vid statliga kulturinstitutioner i de nordiska länderna. I rapporten *Jämställd kultur*²² beskrivs hur många män och kvinnor som är anställda inom den statligt finansierade kultursektorn i Norden samt i vilka roller och på vilka positioner de finns. I rapporten *Kultur med olika bakgrund*²³ studeras hur stor andel av de anställda vid statligt finansierade kulturinstitutioner som har utländsk bakgrund och vilken sorts anställningar de har haft. I båda rapporterna görs systematiska jämförelser mellan de olika nordiska länderna. I antologin *Vem får vara med?*²⁴ har Kulturanalys Norden låtit 19 forskare från de olika nordiska länderna reflektera kring kulturpolitikens och integrationspolitikens möten och gränsdragningar i syfte att möjliggöra en fördjupad förståelse för kulturlivets möjligheter och utmaningar i att bidra till inkludering och integration. Den fjärde rapporten på detta tema är *Vilken mångfald?*²⁵ I denna rapport undersöker Myndigheten för kulturanalys hur statliga och regionala kulturinstitutioner i Sverige arbetar för att främja etnisk och kulturell mångfald samt vilket stöd de efterfrågar i detta arbete.

De två sista rapporterna som kommer att redovisas här är en kartläggning av nordisk kulturstatistik – *Kulturstatistik i Norden*²⁶ – samt en sammanställning av nyckeltal och befintlig jämförande statistik för film på biografer i de nordiska länderna – *Film på bio i Norden*²⁷ – publicerade av Kulturanalys Norden.

¹⁸ Ku2016/02761/LS, punkt 3.

¹⁹ Myndigheten för kulturanalys 2017i.

²⁰ Myndigheten för kulturanalys 2017j.

²¹ Ku2016/02761/LS, punkt 3.

²² Kulturanalys Norden 2017a.

²³ Kulturanalys Norden 2017b.

²⁴ Kulturanalys Norden 2017c.

²⁵ Myndigheten för kulturanalys 2017k.

²⁶ Kulturanalys Norden 2017d.

²⁷ Kulturanalys Norden 2017e.

Uppföljning av tidigare studier

Myndigheten för kulturanalys har i uppdrag att bedriva omvärldsbevakning inom kulturområdet och andra relevanta samhällsområden, såväl nationellt som internationellt.²⁸ I *Kulturanalys 2018* har myndigheten framför allt valt att titta på utvecklingen i relation till de rapporter om kulturens ekonomiska förutsättningar – *Dramatiska villkor* – och förekomsten av hot och hat riktat mot kulturarbetare och kulturinstitutioner – *Hotad kultur?*²⁹, *Vårdar eller väktare?*³⁰ samt *Utsatta museer?* – som publicerades under 2016 och 2017.

Kulturanalys bedömning

Kulturanalys har haft i uppdrag att utveckla indikatorer för utvärdering och uppföljning på kulturområdet. Uppdraget har återrapporterats i en rapport och en promemoria innehållande förslag om modell och arbetssätt för att utveckla den systematiska uppföljningen av de nationella kulturpolitiska målen.³¹ Den lägesbedömning som görs i den här rapporten tar avstamp i detta arbete, där en övergripande slutsats är att lägesbedömningen bör inriktas mot de tre övergripande målsättningarna, och inte mot de så kallade främjandemålen.³² Främjandemålen förtydligar visserligen politikens intentioner, men de är främst beskrivningar av medel – det vill säga vilka kulturpolitiska insatser som ska göras för att nå de övergripande målen.

En annan viktig slutsats är att de övergripande nationella kulturpolitiska målen behöver brytas ner för att vara uppföljningsbara. Urvalet av delområden utgår från en kartläggning av hur målen motiverats och tolkats i kulturpolitiska propositioner, regeringens resultatredovisning i budgetpropositionerna samt kulturmyndigheternas årsredovisningar. Syftet med att peka ut delområden inom målen är att förtydliga vilka områden resultatredovisningen bör prioritera för systematisk uppföljning.

Inom ramen för varje aspekt ska även de tvärssektoriella politiska målen integreras, när så är relevant. Det innebär att integrationspolitikens övergripande målsättning om att ”alla ska ha lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter, oavsett etnisk och kulturell bakgrund” ska beaktas i värderingen av aspekterna. Detsamma gäller jämställdhetspolitikens övergripande mål om att ”kvinnor och män ska ha samma

²⁸ SFS 2011:124, 2§, punkt 1.

²⁹ Myndigheten för kulturanalys 2016a.

³⁰ Myndigheten för kulturanalys 2016b.

³¹ Myndigheten för kulturanalys 2012; 2016c.

³² Det vi kallar för främjandemål är följande formuleringar i Proposition 2009/10:3, s. 26: ”För att uppnå målen ska kulturpolitiken: främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor, främja kvalitet och konstnärlig förnyelse, främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas, främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan, särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.”

makt att forma samhället och sina egna liv”. En värdering av kulturarbetets sociala och ekonomiska villkor bör därför uppmärksamma om villkoren tenderar att skilja sig åt för män och kvinnor, alternativt för kulturutövare med respektive utan utländsk bakgrund. Även målen för funktionshinderspolitiken kan ligga till grund för bedömningen av utvecklingen på flera delområden. Det övergripande målet är ”en samhällsgemenskap med mångfald som grund, att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning”.³³

Nationella kulturpolitiska mål	Delområden inom målen
Självständighetsmålet Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund.	- Sociala och ekonomiska villkor - Yttrandefrihet och kulturens oberoende ställning - Kulturens arenor för det gemensamma samtalet - Internationalisering
Delaktighetsmålet Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.	- Deltagande i bildningsverksamhet, eget skapande och kultur - Kultur i hela landet
Samhällsmålet Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.	- Genomslag i samhällsplanering - En vidgad arbetsmarknad - Internationalisering

För att kunna ta sig an både det som relativt enkelt låter sig räknas och det som kräver mer av problematisering och kontextualisering använder sig Kulturanalys av både kvantitativa och kvalitativa tillvägagångssätt. Ett viktigt instrument för att kunna bedöma utvecklingen på olika områden i relation till de kulturpolitiska målen utgörs av de tidsserier som Kulturanalys har tagit fram gällande den ekonomiska utvecklingen inom kultursektorn och publikutvecklingen på några av de offentliga kulturinstitutionerna. En annan viktig typ av referenspunkt som kommer att användas i den här rapporten utgörs av de nordiska jämförelser som har kommit till stånd genom Nordiska ministerrådets initiativ Kulturanalys Norden.

³³ Regeringskansliet 2016, s. 4.

Disposition

Rapporten är indelad i fyra kapitel. I detta inledande kapitel har bakgrunden till *Kulturanalys 2018* och våra bedömningsgrunder presenterats. Därefter följer ett kapitel där vi redovisar resultat från studier som publicerats och genomförts av Kulturanalys under 2017. Kapitlet är uppdelat i tematiska avsnitt utifrån rapporternas innehåll och rapporterna sammanfattas med fokus på de uppgifter som vi anser är väsentliga för att göra en lägesbedömning av de kulturpolitiska målen. I det tredje kapitlet gör vi en uppföljning av tidigare studier med bäring på de kulturpolitiska målen och här kompletteras resultaten från våra egna studier också med uppgifter från andra relevanta underlag. I det avslutande kapitlet redovisas vår bedömning av resultaten samt vilka områden Kulturanalys anser bör prioriteras när det gäller politiska åtgärder i de kulturpolitiska målens riktning.

Årets rapporter

Ekonomi

Kulturens finansiering och kulturinstitutionernas ekonomiska utrymme att bedriva verksamhet är centrala för att bedöma kulturens villkor. Den offentligt finansierade kulturens ekonomiska villkor följs av Kulturanalys som återkommande publicerar en sammanställning av samhällets kulturutgifter.³⁴ Med samhällets utgifter för kultur avses i första hand statens, kommunernas, landstingens och regionernas finansiering av kulturlivet.

Resultaten i korthet

- De sammanlagda medlen till kultur hos stat, regioner/landsting och kommuner uppgick år 2016 till drygt 27 miljarder kronor. Det motsvarar 2 724 kronor per invånare.
- Staten står för 44 procent av de offentliga utgifterna för kultur, kommunerna för 41 procent och regioner/landsting för 15 procent.
- Som andel av statsbudgeten utgjorde kulturområdet omkring 1,3 procent åren 2007–2016, med mindre variationer.
- Kulturens andel av samtliga regioner/landstings totala verksamhetskostnader var omkring 1,5 procent åren 2007–2016, med mindre variationer mellan åren.
- Kostnaderna per invånare varierar de enskilda regionerna/landstingen emellan, från 200 kronor per invånare i Stockholms län till 676 kronor per invånare i Västra Götalands län för år 2016.
- Kulturens andel av samtliga kommuners totala verksamhetskostnader var 2,23 procent och denna andel har minskat under 10-årsperioden 2007–2016, från 2,43 procent. Denna minskande trend har pågått sedan 1998 vilket är så långt tillbaka som vi har jämförbara uppgifter.
- Kostnaderna per invånare varierar mycket de enskilda kommunerna emellan, från 585 till 2 686 kronor per invånare 2016. Kulturens andel av kommunernas totala verksamhetskostnader varierar också mellan 1,1 procent och 5,2 procent.

Samhällets utgifter för kultur 2016

Myndigheten för kulturanalys ansvarar sedan den 1 januari 2012 för officiell statistik inom ämnesområdet kultur och fritid. Med samhällets kulturutgifter avses här de offentliga aktörernas, det vill säga statens, regioner/landstings och kommuners, anslag till kultur. I rapporten redovisas statistik för den senaste 10-

³⁴ Fram till 2016 publicerades statistiken vartannat år. Kulturanalys har tidigare publicerat statistik om samhällets kulturutgifter för åren 2010–2015. Äldre statistik inom detta område har publicerats av Statens kulturråd som under perioden 1994–2011 var ansvarig myndighet för statistiken.

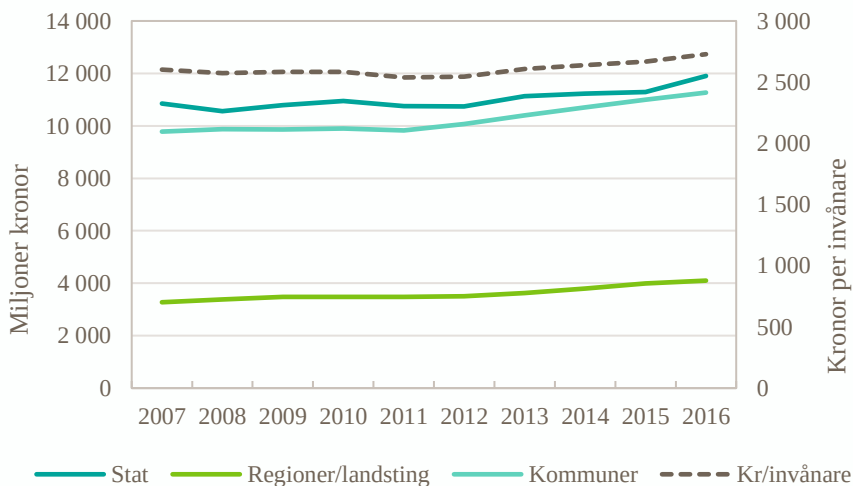
årsperioden, 2007–2016. Alla jämförelser mellan åren har gjorts i 2016 års priser. De uppgifter som presenteras här baseras på den information som kommunerna och regionerna/landstingen själva rapporterar in till Statistiska Centralbyrån. Skillnader mellan hur olika kommuner och regioner/landsting redovisar sin kulturbudget kan därmed få genomslag i olika jämförelser.

De offentliga utgifterna för kultur

De sammanlagda medlen till kultur hos stat, regioner/landsting och kommuner uppgick år 2016 till drygt 27 miljarder kronor. Det motsvarade 2 724 kronor per invånare. Staten och kommunerna stod för den största delen av de offentliga utgifterna för kultur – 44 respektive 41 procent. Motsvarande siffra för regioner/landsting var 15 procent.

Statens utgifter för kultur var 11,9 miljarder kronor, regioner/landstings utgifter var drygt 4 miljarder och kommunernas 11,3 miljarder.

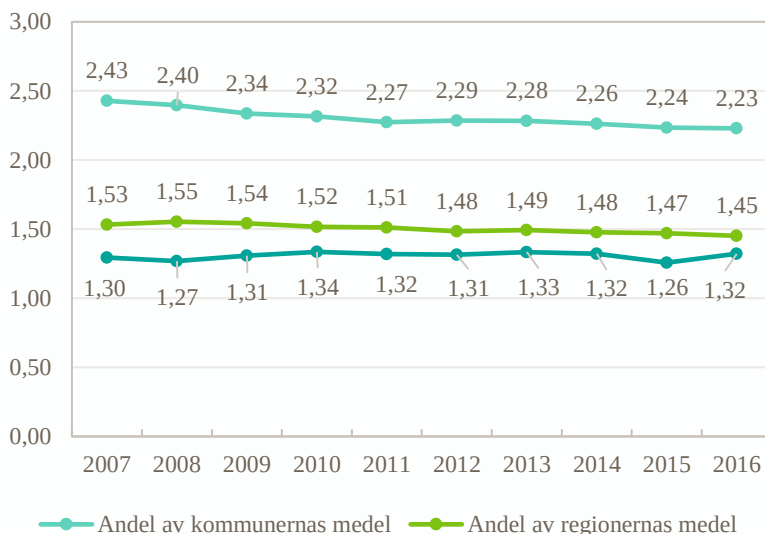
Kulturutgifterna ökar nominellt, även i fasta priser över tid, men detta gäller också de offentliga utgifterna generellt. För att bedöma kulturutgifternas utveckling över tid behöver man därför också se hur andelen av de totala budgetarna förändras. Kulturutgifternas andel för staten och regionerna/landstingen av de totala utgifterna har varit ganska konstant under perioden 2007–2016. För kommunerna däremot har kulturutgifternas andel sjunkit under samma period.

Figur 1. Offentliga utgifter för kultur 2007–2016, miljarder kronor, 2016 års priser, samt de totala offentliga kulturutgifterna per invånare i kronor.

Statens utgifter för kultur

År 2016 uppgick statens samlade kulturbudget till cirka 11,9 miljarder kronor. Jämfört med 2015 är detta en ökning med 608 miljoner kronor, i 2016 års priser. Som andel av statsbudgeten utgjorde kulturområdet omkring 1,3 procent åren 2007–2016, med mindre variationer.

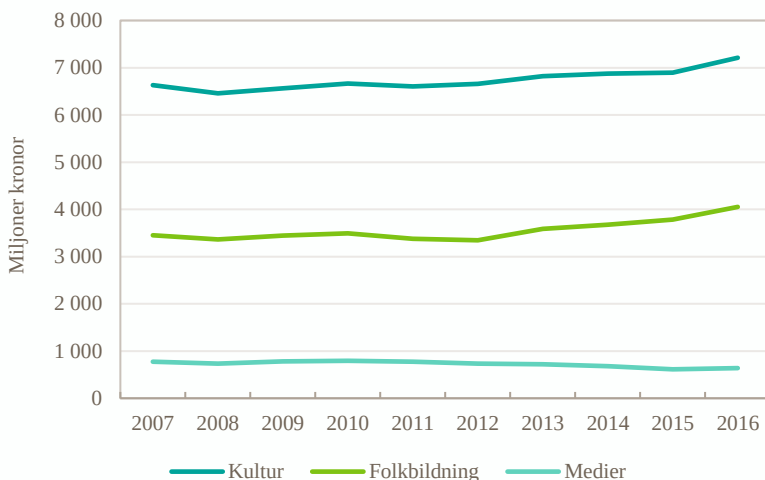
Figur 2. Kulturutgifternas andel av statens, regionernas och kommunernas respektive totala budgetar. Procent.

Statens utgifter för kultur delas upp i tre huvudområden: kultur, folkbildning och medier. Inom huvudområdet kultur kan ökningarna härledas främst till nya satsningar för att:

- främja låga taxor i den kommunala musik- och kulturskolan,
- 100 miljoner kronor
- främja kulturverksamhet i vissa bostadsområden, 50 miljoner kronor
- införa fri entré vid vissa centrala museer, 80 miljoner kronor.

Inom huvudområdet folkbildning kan ökningarna härledas främst till nya satsningar för:

- utökning av antalet platser på folkhögskolan, 190 miljoner kronor
- särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och nyanlända som bor på anläggningsboende, 50 miljoner kronor.

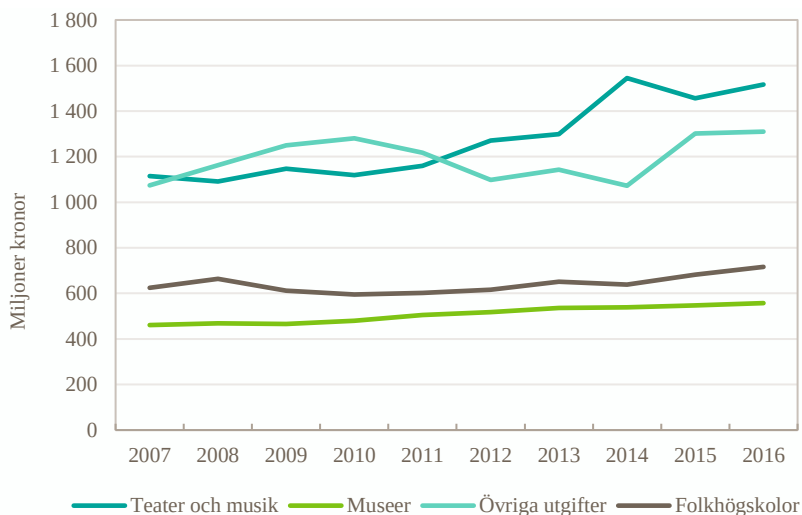
Figur 3. Statens utgifter för kultur 2007–2016 fördelat på huvudområden. Miljoner kronor, 2016 års priser.

Regionerna/landstingens utgifter för kultur

De sammanlagda medlen för kultur i regionerna/ landstingen uppgick 2016 till 4,2 miljarder kronor. Det är på samma nivå som under 2015. Kulturens andel av samtliga regioner/landstings totala verksamhetskostnader var omkring 1,5 procent åren 2007–2016, med mindre variationer mellan åren.

Regionerna/landstingens utgifter kan fördelas på fyra områden: scenkonst (teater och musik), museer, folkhögskolor och övrigt. Sedan år 2007 har regionernas/landstingens kostnader för kultur ökat mest för scenkonsten och därefter för museer.

Kostnaderna per invånare varierar de enskilda regionerna/landstingen emellan, från 200 kronor per invånare i Stockholms län till 676 kronor per invånare i Västra Götalands län för år 2016.

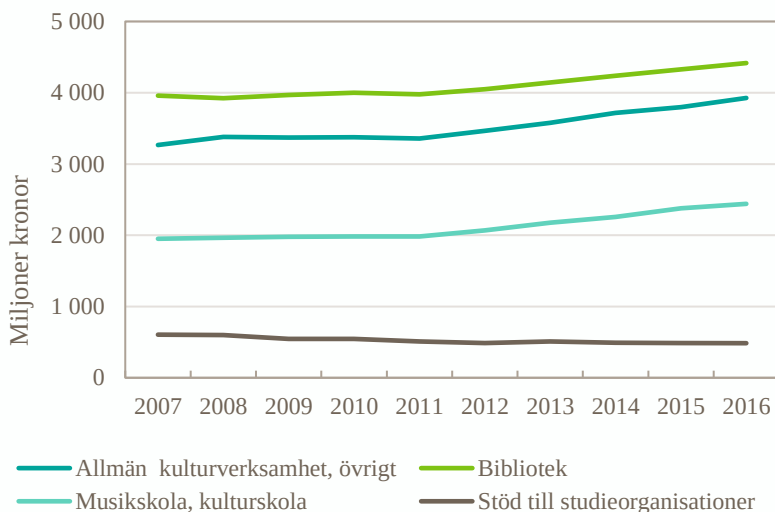
Figur 4. Regionerna/landstingens kostnader för kultur per område, 2007–2016. Miljoner kronor, 2016 års priser.

Kommunernas utgifter för kultur

Kommunernas sammanlagda kulturutgifter uppgick 2016 till cirka 11,3 miljarder kronor. Jämfört med 2015 är detta en ökning med 277 miljoner kronor, i 2016 års priser. Kulturens andel av samtliga kommuners totala verksamhetskostnader var 2,23 procent och denna andel har minskat under 10-årsperioden 2007–2016, från 2,43 procent. Denna minskande trend har pågått sedan 1998 vilket är så långt tillbaka som vi har jämförbara uppgifter.

Kommunernas kostnader för kultur fördelas på bibliotek, allmän kulturverksamhet och musikskola/kulturskola och stöd till studieorganisationer. De tre första ökade under 10-årsperioden medan stöd till studieorganisationer minskade.

Kostnaderna per invånare varierar mycket de enskilda kommunerna emellan, från 585 till 2 686 kronor per invånare 2016. Kulturens andel av kommunernas totala verksamhetskostnader varierar också mellan 1,1 procent och 5,2 procent.

Figur 5. Kommunernas kostnader för kultur 2007–2016 per område. Miljoner kronor, 2016 års priser.

Sammanfattning i relation till de kulturpolitiska målen

Utvecklingen av de offentliga utgifterna för kultur har en självklar koppling till delaktighetsmålets delområde *Kultur i hela landet*. I sammanställningen av regionernas/landstingens och kommunernas utgifter för kultur framgår det att det finns stora skillnader när det gäller hur mycket offentliga medel som avsätts för kulturen i olika delar av landet. Till detta ska läggas att även statens utgifter för kultur har en ojämn geografisk fördelningsprofil kopplad inte minst till koncentrationen av nationella institutioner i framför allt Stockholms län.³⁵

Utvecklingen av de offentliga utgifterna för kultur har också en koppling till självständighetsmålets delområde *Sociala och ekonomiska villkor*. Huvudintrycket är här att utvecklingen av de offentliga kulturutgifterna tagna som helhet kännetecknas av stabilitet. Kulturutgifternas andel av statsbudgeten uppgår till cirka 1,3 procent under hela perioden 2007–2016 och andelen av budgeten i regioner/landsting ligger stabilt på 1,5 procent under samma period. Dock ser vi en tendens till minskning när det gäller kulturens andel av kommunernas totala verksamhetskostnader och det är en utveckling som har pågått under hela den senaste tjugoförårsperioden.

³⁵ Statens kulturråd 2017a, s. 15.

Museer

Under 2017 har Kulturanalys presenterat två publikationer om museer. Dels en rapport med museistatistik, *Museer 2016*, dels Kulturanalys årliga promemoria om besöksutvecklingen vid de centrala museerna, Forum för levande historia och Riksantikvarieämbetets besöksmål.

Resultaten i korthet

- År 2016 gjordes cirka 28,1 miljoner besök i Sverige på museer med mer än en årsarbetskraft. Ytterligare minst 2,2 miljoner besök gjordes vid landets museer med mindre än en årsarbetskraft.
- År 2016 utfördes 5 831 årsarbetskrafter på landets museer med mer än en årsarbetskraft. Ytterligare minst 76 årsarbetskrafter utfördes på museer med mindre än en årsarbetskraft.
- I genomsnitt utförs 59 procent av årsarbetskrifterna av kvinnor respektive 41 procent av män.
- De samlade intäkterna för museer med mer än en årsarbetskraft uppgick 2016 till 5,4 miljarder kronor och kostnaderna uppgick till 5,5 miljarder kronor. Under perioden 2003–2015 hade alla museikategorier en ökning av både intäkter och kostnader men 2016 minskade båda posterna.

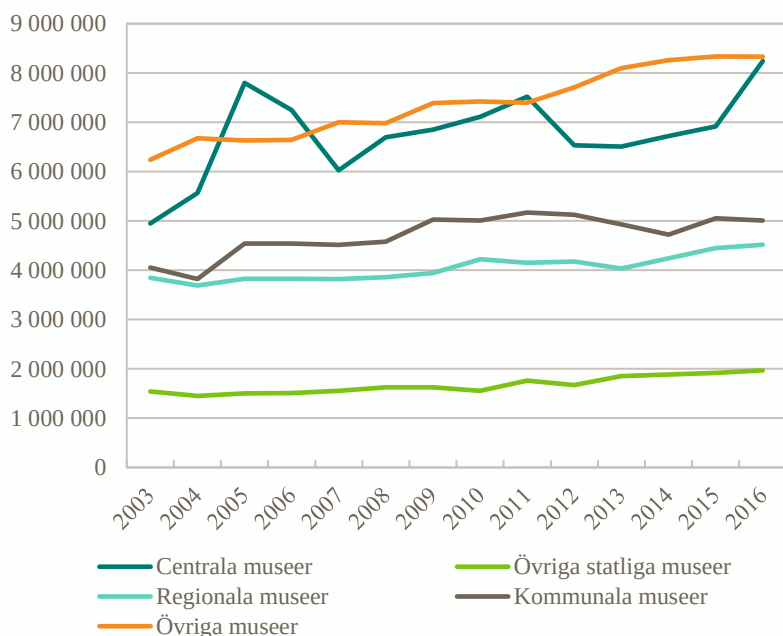
Ytterligare resultat för de centrala museerna

- Under 2016 registrerades 8 239 254 anläggningsbesök på de centrala museerna, Forum för levande historia och Riksantikvarieämbetets besöksmål. Jämfört med föregående år är det en ökning med 19 procent.
- De allra flesta museer besöks av fler kvinnor än män. Ett genomsnittligt museums publik utgörs till 54 procent av kvinnor.
- Andelen personer med eftergymnasial utbildning är nästan tre gånger så stor bland museibesökarna som i befolkningen generellt.
- I genomsnitt kommer drygt 40 procent av ett museums besökare från det egna länet, 30 procent från andra delar av Sverige och resterande 30 procent från annat land.
- Den 1 februari 2016 införde regeringen fri entré vid vissa statliga museer. Vid de museer som införde fri entré i samband med reformen ökade verksamhetsbesöken med 49 procent, medan de minskade med 1 procent vid de museer som inte genomförde någon förändring av entréavgiften.
- I rapporten har Kulturanalys analyserat förändringen av besök från 2015 till 2016 mer i detalj för sex museer, varav fyra med fri entré och två med entréavgift. Ökningen av besökare vid de fyra museerna med fri entré är relativt jämnt fördelad med avseende på kön, medan det går att se särskilda ökningar i kategorierna unga vuxna samt pensionärer. Ökningen vid museerna med fri entré verkar utgöras av vana museibesökare snarare än av förstagångsbesökare.

Museer 2016

Museer 2016 är en sammanställning av uppgifter om de svenska museernas besök, verksamhet, årsarbetskrafter och ekonomi. Statistiken baseras på en enkätundersökning som har gått ut till de museer som uppfyller ICOM:s museidefinition. I 2016 års undersökning har 312 museer med minst en årsarbetskraft svarat på undersökningen, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 78 procent. Vidare har 389 museer med mindre än en årsarbetskraft samt museer som det saknas uppgift om årsarbetskrafter för och botaniska trädgårdar svarat på enkäten, vilket utgör en svarsfrekvens på 30 procent.

År 2016 gjordes cirka 28,1 miljoner museibesök i Sverige på museer med mer än en årsarbetskraft, vilket är en stor ökning av besök jämfört med föregående år. Ökningen av besök beror främst på den fri entré-reform som infördes på en rad av de centrala museerna, vilket bidrog till sammanlagt 800 000 fler besök vid dessa museer. Ytterligare minst 2,2 miljoner besök gjordes vid landets mindre museer, det vill säga museer med mindre än en årsarbetskraft samt Botaniska trädgårdar.

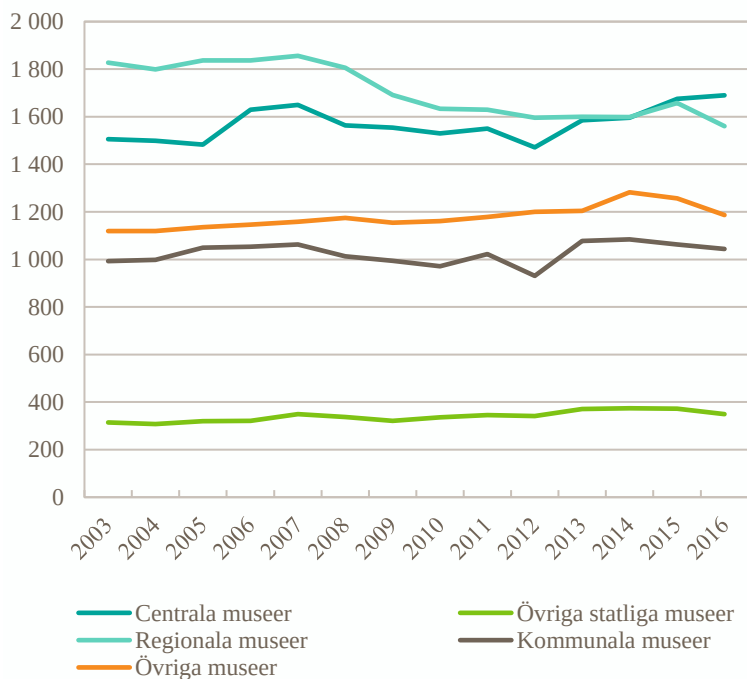
Figur 6. Antalet besök 2003–2016.

Vid de centrala museerna gjordes under 2016 8,2 miljoner besök. Vid museer som kategoriseras som Övriga museer gjordes sammanlagt 8,3 miljoner besök.

Kategorierna Kommunala museer och Regionala museer har haft långsamt ökande besökstal ända sedan 2003. Kommunala museer hade 5,0 miljoner besök och Regionala museer hade drygt 4,5 miljoner besök år 2016. Kategorin Övriga statliga museer har små förändringar av besök över tid och rapporterade cirka 2 miljoner besök under 2016. Besök av barn och unga uppgick till 25 procent av det totala antalet besök på museer med mer än en årsarbetskraft.

Museerna har olika inriktningar på sina samlingar, den vanligaste huvudsakliga inriktningen är Historia och arkeologi (drygt 20 procent). De näst vanligaste inriktningarna (runt 14 procent vardera) är Arbetslivsmuseum samt Lokalhistoria och hembygd.

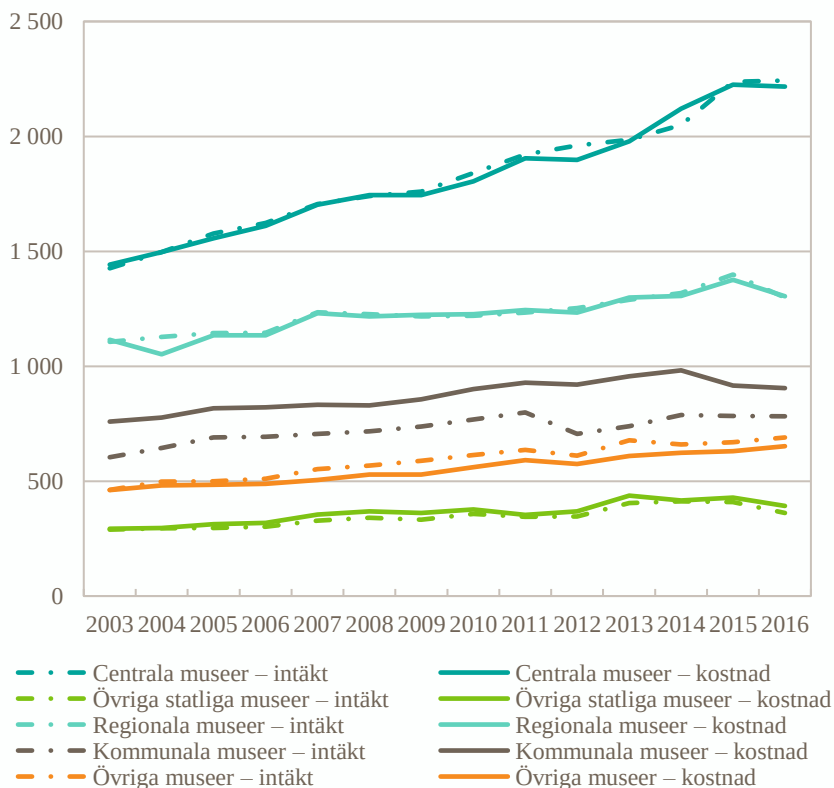
År 2016 utfördes 5 831 årsarbetskrafter på landets museer med mer än en årsarbetskraft. Ytterligare minst 76 årsarbetskrafter utfördes på museer med mindre än en årsarbetskraft. Det är dock betydligt fler individer som arbetar på museerna, eftersom det finns personal som arbetar heltid, deltid eller har en visstidsanställning. Sedan 2015 utförs flest årsarbetskrafter vid de centrala museerna; innan 2015 fanns flest årsarbetskrafter hos de regionala museerna.

Figur 7. Antalet årsarbetskrafter 2003–2016.

Bland personalen har alla museikategorier fler årsarbetskrafter som utförs av kvinnor än män. I genomsnitt utförs 59 procent av årsarbetskrafterna av kvinnor respektive 41 procent av män. Jämnast könsfördelning finns på de centrala museerna och mest ojämn på de regionala museerna där två tredjedelar av de anställda är kvinnor. Av den personal som arbetar med teknik är 87 procent män och av den som arbetar med administration är 72 procent kvinnor.

De samlade intäkterna för museer med mer än en årsarbetskraft uppgick 2016 till 5,4 miljarder kronor och kostnaderna uppgick till 5,5 miljarder kronor. Under perioden 2003–2015 hade alla museikategorier en ökning av både intäkter och kostnader men 2016 minskade båda posterna. De centrala museerna har haft den procentuellt största ökningen av både intäkter och kostnader under perioden 2003–2016.

Figur 8. Totalt intäkter och kostnader 2003–2016, miljoner kronor.

Besöksutvecklingen vid de centrala museerna 2016

Myndigheten för kulturanalys har i uppdrag att redovisa besöksutvecklingen vid de centrala museerna, Forum för levande historia och Riksantikvarieämbetets besöksmål. Detta sker genom redovisning av besöksstatistik och resultatet av en samordnad publikundersökning.

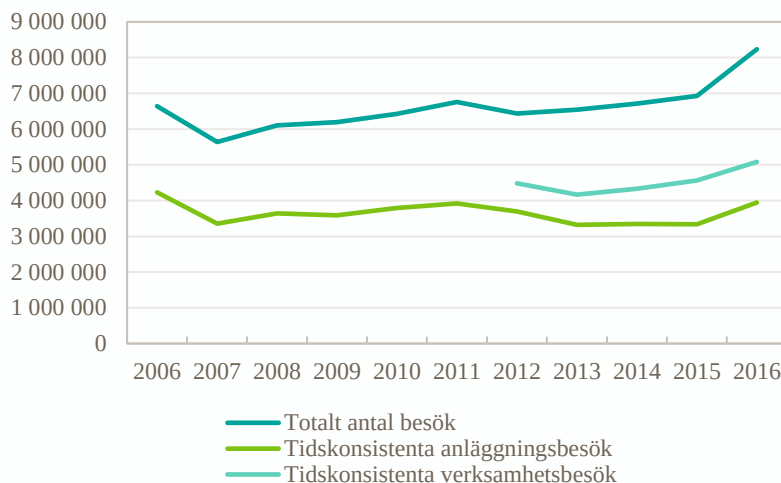
Museisektorn har länge saknat gemensamma definitioner och metoder för att mäta besök, vilket lett till att siffrorna inte har varit helt jämförbara mellan museer och över tid. Sedan Kulturanalys tog över uppdraget att ansvara för museistatistiken 2012 har myndigheten därför bedrivit ett arbete tillsammans med museerna för att ta fram en gemensam metod och definition av museibesök och för att därmed höja statistikens kvalitet. Den nya definition som tagits fram i denna process skiljer mellan två centrala begrepp: anläggningsbesök och verksamhetsbesök. Som anläggningsbesök betraktas alla besök i ett museums anläggning/-ar, oavsett vad syftet med besöket är. Verksamhetsbesök är de besök som görs i de delar av museets verksamhet som är avgiftsbelagda för vuxna besökare, eller som var det innan införandet av fri entré. Verksamhetsbesök är att betrakta som en delmängd av det vidare begreppet anläggningsbesök. I samband med denna omläggning har statistiken över museibesök från 2012 och framåt reviderats utifrån denna nya definition så att besöken kan jämföras över tid.

En ökning med 19 procent

Under 2016 registrerades sammanlagt 8 239 254 anläggningsbesök på de centrala museerna, Forum för levande historia och Riksantikvarieämbetets besöksmål. Jämfört med föregående år är det en ökning med 1 330 000 besök, vilket motsvarar 19 procent. De museer som bidragit mest till ökningen av besök är Naturhistoriska riksmuseet och Livrustkammaren.

Eftersom totalsiffran för museibesök över tid kan påverkas både av faktiska förändringar i antalet besökare och av valet av besöksräkningsmetod har Kulturanalys valt att också redovisa utvecklingen av anläggnings- respektive verksamhetsbesök som är jämförbara över tid. I dessa beskrivningar ingår endast museer som har använt sig av samma besöksräkningsmetod under hela den redovisade perioden (2006–2016 för anläggningsbesök och 2012–2016 för verksamhetsbesök). Underlaget för de anläggningsbesök som är jämförbara över tid utgörs totalt av 14 museer medan motsvarande underlag för verksamhetsbesöken utgörs av 17 museer. Under 2016 registrerades sammanlagt 4 159 821 anläggningsbesök vid de 14 museer som använde sig av samma besöksräkningsmetod under hela perioden 2006–2016. Det innebar en ökning med 700 000 besök, motsvarande 20 procent, jämfört med 2015. Verksamhetsbesöken vid de 17 museer som använde samma besöksräkningsmetod under perioden 2012–2016 uppgick 2016 till 5 083 880. I jämförelse med 2015 innebar detta en ökning med 540 000 besökare, motsvarande 12 procent.

Sammantaget har vi alltså tre olika mått som beskriver den sammanlagda förändringen av antalet museibesökare från 2015 till 2016. Två av måtten – totalt antal besökare och anläggningsbesök jämförbara över tid – markerar en ökning med 19–20 procent. Det tredje måttet – verksamhetsbesök jämförbara över tid – markerar en ökning med 12 procent.

Figur 9. Besöksutveckling vid de centrala museerna, Forum för levande historia och Riksantikvarieämbetes besöksmål 2006–2016.*

* I totalt antal besök har ArkDes och Moderna Museets Stockholms saknade anläggningsbesöksuppgift för år 2015 ersatts av värdet för år 2014.

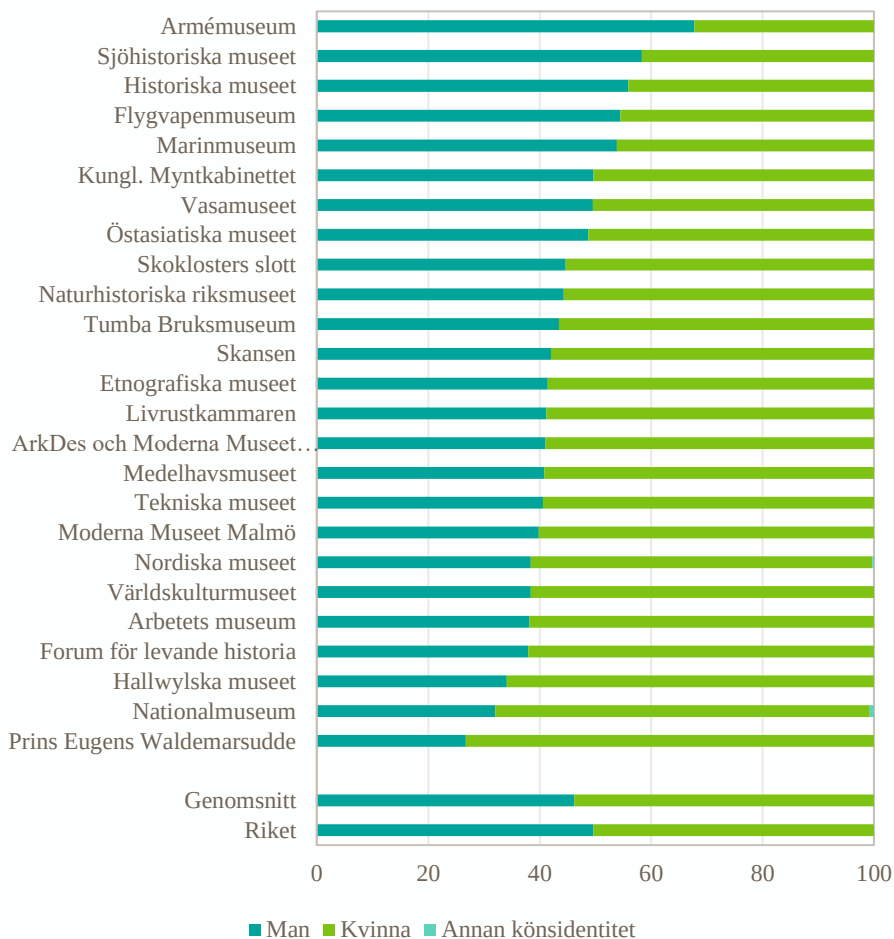
Vilka besöker de centrala museerna?

Skansen och Vasamuseet hade i särklass flest besökare under 2016 med drygt 1,3 miljoner verksamhetsbesök vardera. Näst efter dem följde Naturhistoriska riksmuseet med drygt 700 000 verksamhetsbesök. Skansen är också det museum som haft flest verksamhetsbesök av barn och unga med ungefär 400 000 besök. Ser man till andel besök av barn och unga så ligger dock Forum för levande historia i topp då 61 procent av deras verksamhetsbesök utgjorts av dessa åldersgrupper.

Bland de vuxna museibesökarna har museerna överlag en relativt jämn fördelning sett till åldersgrupper. Några museer utmärker sig dock med att ha en något äldre publik än genomsnittet, och störst andel äldre besökare har Prins Eugens Waldemarsudde.

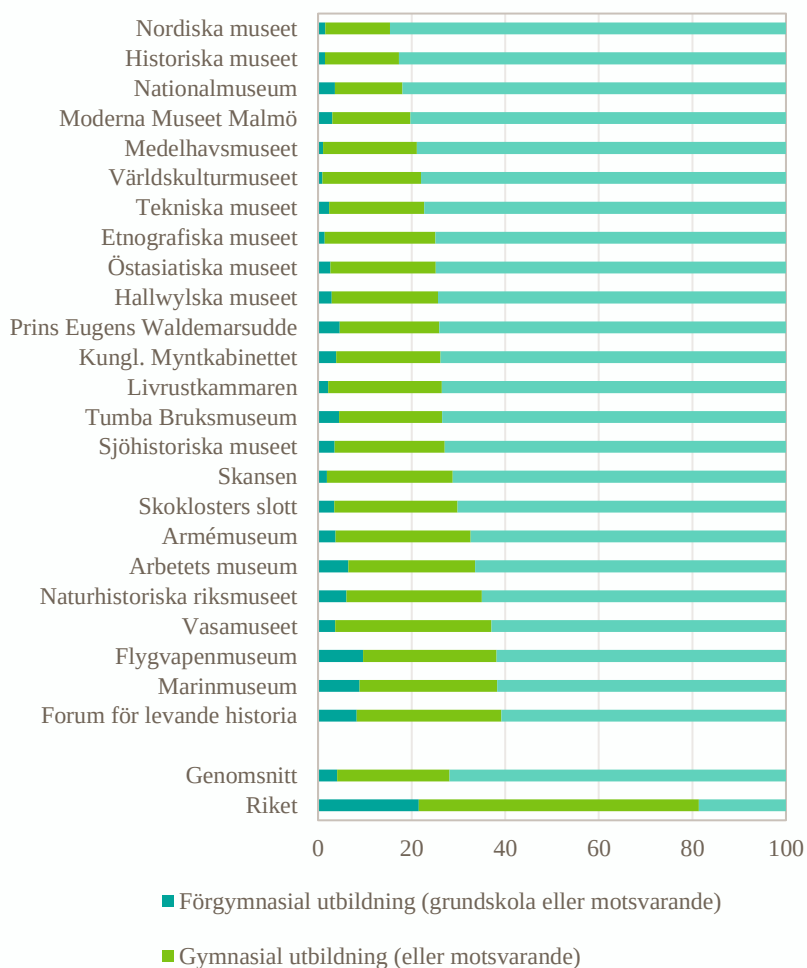
De allra flesta museer besöks av fler kvinnor än män. Ett genomsnittligt museums publik utgörs till 54 procent av kvinnor. De museer som har störst andel kvinnliga

besökare är Prins Eugens Waldemarsudde, Nationalmuseum och Hallwylska museet. De som haft störst andel manliga besökare är Armémuseum, Sjöhistoriska museet och Historiska museet.

Figur 10. Vuxna museibesökare fördelade på ålder 2016. Andel per museum, genomsnitt för samtliga museer och för riket. Procent.

Andelen personer med eftergymnasial utbildning är nästan tre gånger så stor bland museibesökarna som i befolkningen generellt. Vid några museer – Nordiska museet, Historiska museet, Nationalmuseum och Moderna Museet Malmö – har fyra av fem besökare haft treårig eftergymnasial utbildning eller mer.

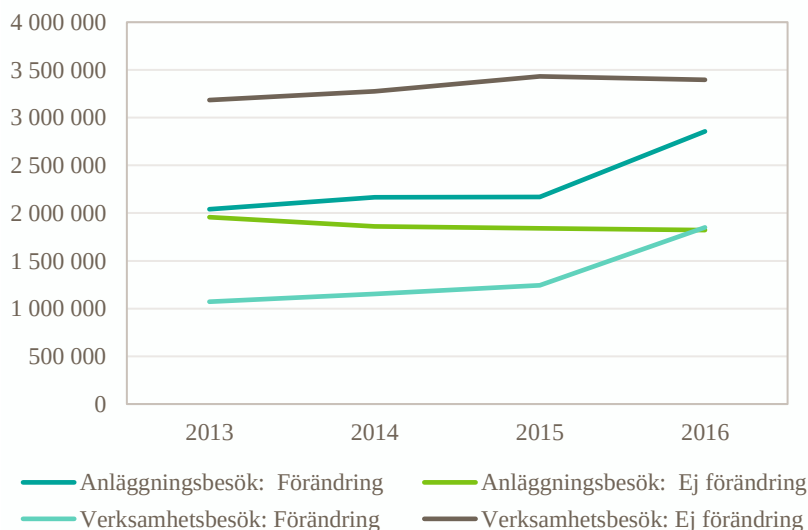

Figur 11. Vuxna museibesökare fördelade på utbildningsnivå 2016. Andel per museum, genomsnitt för samtliga museer och för riket. Procent.

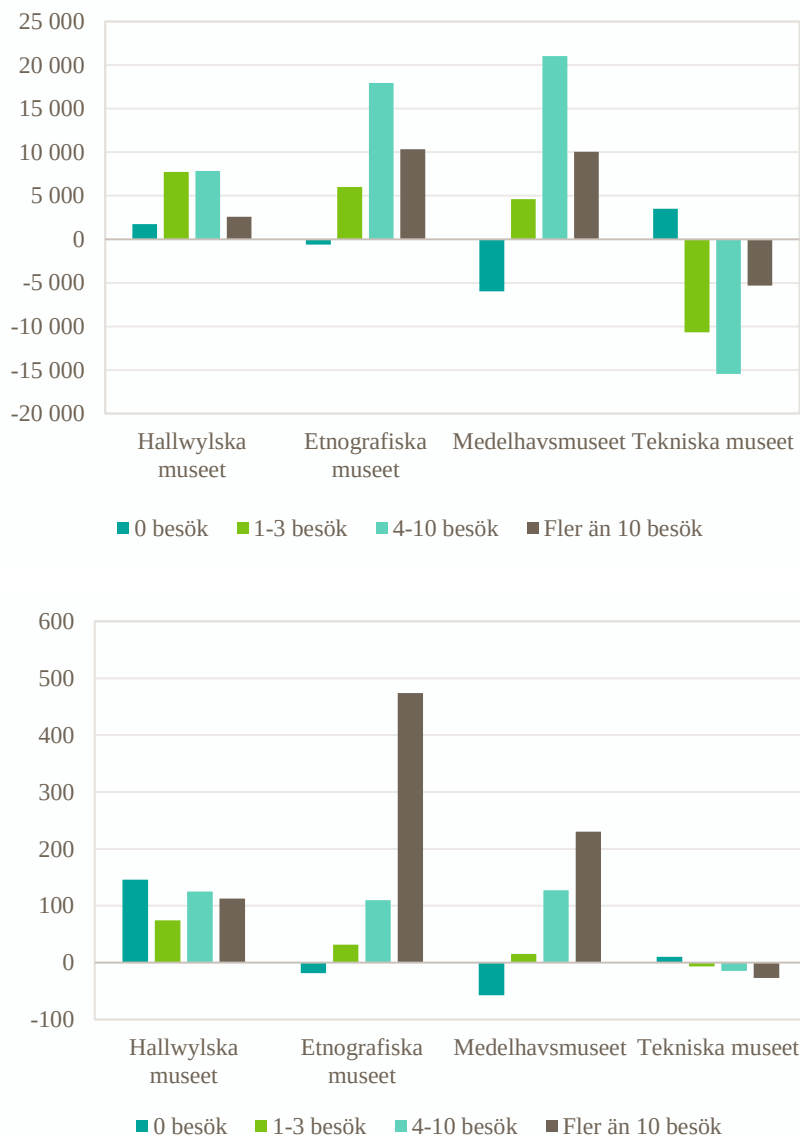
I genomsnitt kommer drygt 40 procent av ett museums besökare från det egna länet och ungefär 70 procent från Sverige. Variationerna är dock stora när det gäller i vilken grad museerna lockar utländska turister eller en lokal publik. Sex av sju besökare till Vasamuseet kommer till exempel från ett annat land än Sverige.

Förändrade besöksmönster i samband med fri entré

Den 1 februari 2016 införde regeringen fri entré vid vissa statliga museer. Vid de museer som införde fri entré i samband med reformen ökade anläggningsbesöken med 32 procent under 2016 jämfört med 2015, medan antalet anläggningsbesök vid de museer som inte genomförde någon förändring av entréavgiften minskade med 3 procent. För verksamhetsbesöken var skillnaden mellan de två grupperna av museer ännu större. Vid de museer som införde fri entré i samband med reformen ökade verksamhetsbesöken med 49 procent, medan de minskade med 1 procent vid de museer som inte genomförde någon förändring av entréavgiften. Detta mönster kan sägas vara väntat med tanke på att ett borttagande av entréavgiften i huvudsak borde påverka mängden besök till de delar av museerna som tidigare varit avgiftsbelagda, vilket här alltså utgör själva definitionen av verksamhetsbesök.

Figur 12. Antal anläggningsbesök och verksamhetsbesök vid museer som har gått från entréavgift till fri entré (förändring), respektive museer som inte har förändrat entréavgiften (ej förändring) under perioden 2013–2016.

Figur 13. Nominell och procentuell förändring av verksamhetsbesök från 2015 till 2016 vid sex museer med avseende på museibesöksvanor.

I rapporten har Kulturanalys analyserat förändringen av verksamhetsbesök från 2015 till 2016 mer i detalj för sex museer, varav fyra med fri entré och två med entréavgift, där underlaget för en jämförelse över tid är särskilt tillförlitligt med avseende på besöksräkningsmetod och genomförandet av publikundersökningar. Ett tydligt resultat är att den totala utvecklingen när det gäller verksamhetsbesök är mycket likartad för de fyra museerna med fri entré – en ökning med mellan 20 000 och 40 000 besökare, vilket motsvarar ökningarna med mellan 40 och 90 procent – medan de två museerna som har haft entréavgift även under 2016 antingen inte uppvisar någon förändring alls eller en negativ besöksutveckling. Därtill har vi sett att ökningen av besökare vid de fyra museerna med fri entré är relativt jämnt fördelad med avseende på kön, medan det när gäller ålder går att se särskilda ökningarna i kategorierna unga vuxna samt pensionärer. När det gäller geografisk hemvist tycks ökningen vid de fyra museerna med fri entré främst gå att koppla till en ökning av besökare från närområdet samt av utländska turister. Avslutningsvis har vi i en analys av tre museer med fri entré och ett med entréavgift också sett att ökningen vid museerna med fri entré snarare verkar utgöras av vana museibesökare än av förstagångsbesökare.

Sammanfattning i relation till de kulturpolitiska målen

Utvecklingen av besök, verksamhet, årsarbetskrafter och ekonomi vid landets museer har kopplingar till självständighetsmålets delområde *Kulturens arenor för det gemensamma samtalet*, delaktighetsmålets delområde *Kultur i hela landet* samt samhällsmålets delområde *En vidgad arbetsmarknad*.

Med sina nästan 6 000 årsarbetskrafter intar de offentliga museerna en mycket viktig roll som arbetsgivare inom kultursektorn och det är angeläget att följa hur det totala antalet anställda på museerna utvecklas. Det är också viktigt att följa i vilken utsträckning det sker förändringar när det gäller anställningsformer och arbetsvillkor samt hur museerna som arbetsmarknad utvecklas i relation till de tvärpolitiska målen jämställdhet, mångfald och likabehandling.

Tillsammans med biblioteken och scenkonstinstitutionerna utgör landets museer centrala arenor för det gemensamma samtalet. En förutsättning för att denna funktion ska kunna uppfyllas är dock att medborgarna faktiskt söker sig till museerna. Den 1 februari 2016 införde regeringen fri entré vid vissa statliga museer. Under det första året med denna reform har det totala antalet besök vid de centrala museerna ökat med 19 procent. Vid de statliga museer som införde fri entré-reformen ökade antalet verksamhetsbesök med hela 49 procent, vilket kan jämföras med en minskning på en procent vid de statliga museer som inte genomförde någon förändring. Reformen tycks därmed ha haft effekt även om det återstår att se om ökningen är beständig eller mer kortvarig. Målsättningen att genom denna reform nå nya museibesökare tycks däremot inte ha infriats i någon större utsträckning. Snarare verkar reformen ha ökat besöksfrekvensen bland de redan vana besökarna.

De totalt närmare 30 miljoner museibesök som gjordes i Sverige under 2016 fördelar sig med ungefär en tredjedel var på kategorierna Centrala museer, Övriga museer respektive Regionala och kommunala museer. Med tanke på särskilt de centrala museernas koncentration till Stockholms län innebär detta att både tillgången till, och användandet av, de offentliga museerna är ojämnt fördelat över landet. Samtidigt ska betydelsen av de regionala och kommunala museerna när det gäller att erbjuda tillgång både till samlingarna och till det gemensamma rummet i hela landet inte förringas. Tillsammans har de regionala och kommunala museerna fler besök än de centrala museerna.

Kulturvanor

De kulturpolitiska målen anger att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Det kan förstås som att kön, funktionsvariation, utländsk bakgrund eller var i landet man bor inte ska vara ett hinder för delaktighet i kulturlivet. Fokus i Kulturanalys kulturvaneundersökningar ligger därför på de socioekonomiska bakgrundsfaktorens betydelse, både kopplat till olika kulturaktiviteter och förändring över tid.

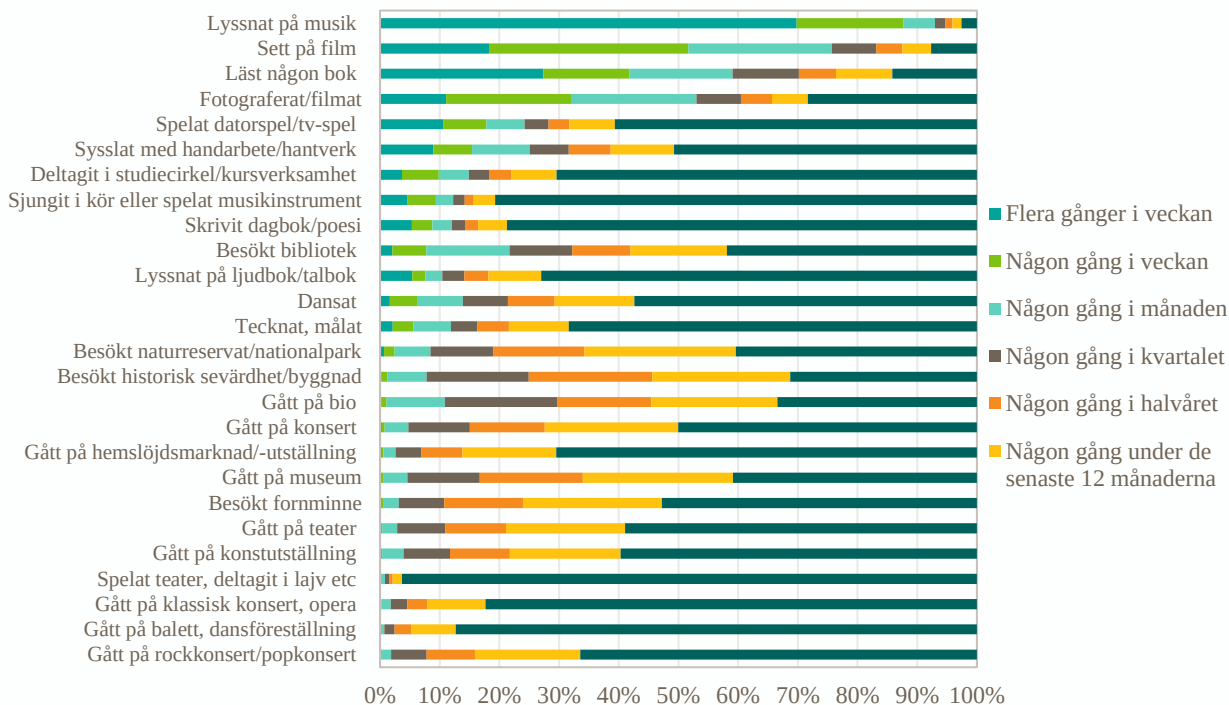
Resultat i korthet

- Kulturdeltagandet i Sverige är högt, men det varierar mellan olika aktiviteter.
- Lyssna på musik är den vanligaste kulturaktiviteten. Därefter följer att se på film, läsa bok samt fotografera/filma.
- Kvinnor är mer kulturaktiva än män.
- Yngre är mer kulturaktiva än äldre.
- Utbildning har en stark koppling till kulturvanor. Personer med högre utbildning är mer kulturaktiva än personer med låg utbildning.
- Deltagandet i kultur är högre i städer än på landsbygden.
- Kulturvanorna förändras över tid men inte på något dramatiskt sätt. Att gå på bio och att gå på rock-/popkonsert ökar exempelvis, medan befolkningen i mindre grad går på teater. På motsvarande sätt har biblioteksbesöken en vikande trend i ett längre tidsperspektiv men med en stigande kurva de sista åren. Att läsa bok är den kulturaktivitet som visar mest stabilitet över tid.
- Barns och ungas kulturdeltagande är också högt, men varierande för olika aktiviteter och mellan olika åldrar.
- Biobesök är den vanligaste besöksaktiviteten för barn och unga. Över 80 procent i alla årskurserna hade gått på bio minst en gång det senaste halvåret. Barn och unga tittar dagligen på kortfilm/videoklipp.
- I årskurs 5 hade 91 procent läst minst en bok på fritiden under det senaste halvåret. I både årskurs 8 och gymnasiets årskurs 2 uppgav mer än 50 procent att de läst skönlitteratur samt faktalitteratur på fritiden.
- Flickor deltar mer i kulturaktiviteter än pojkar.

- Föräldrarnas utbildningsbakgrund har betydelse för barnens kultur-deltagande.
- Det är få skillnader i kulturaktiviteter mellan barn och unga med utländsk bakgrund och de med svensk bakgrund.
- Hinder för att delta i kulturaktiviteter är främst att barn och unga inte har tid. Övriga hinder för de övre årskurserna är att tiderna för kulturaktiviteterna inte passar, att det är för dyrt, att de har svårt att ta sig till aktiviteterna samt att de inte har någon att göra aktiviteterna tillsammans med.

Kulturvanor – vuxna

Syftet med den här undersökningen är att beskriva svenska folkets kulturvanor och att öka förståelse för hur dessa samvarierar med socioekonomisk bakgrund. Rapporten beskriver kulturvanor och kulturaktiviteter hos den svenska befolkningen i åldrarna 16–85 år. Innehållet bygger på data från SOM-institutet vid Göteborgs universitet. Sedan slutet av 1980-talet genomför SOM-institutet varje höst en nationell undersökning för att kartlägga den svenska allmänhetens vanor och attityder på tre teman: samhälle, opinion och medier. En del av frågorna rör kulturvanor och det är framför allt resultaten från den delen av SOM-undersökningen som redovisas här. Undersökningen består av ett riksrepresentativt urval av befolkningen i det angivna åldersintervallet och frågorna om kulturvanor har besvarats av mellan 3 000 och 8 000 individer.

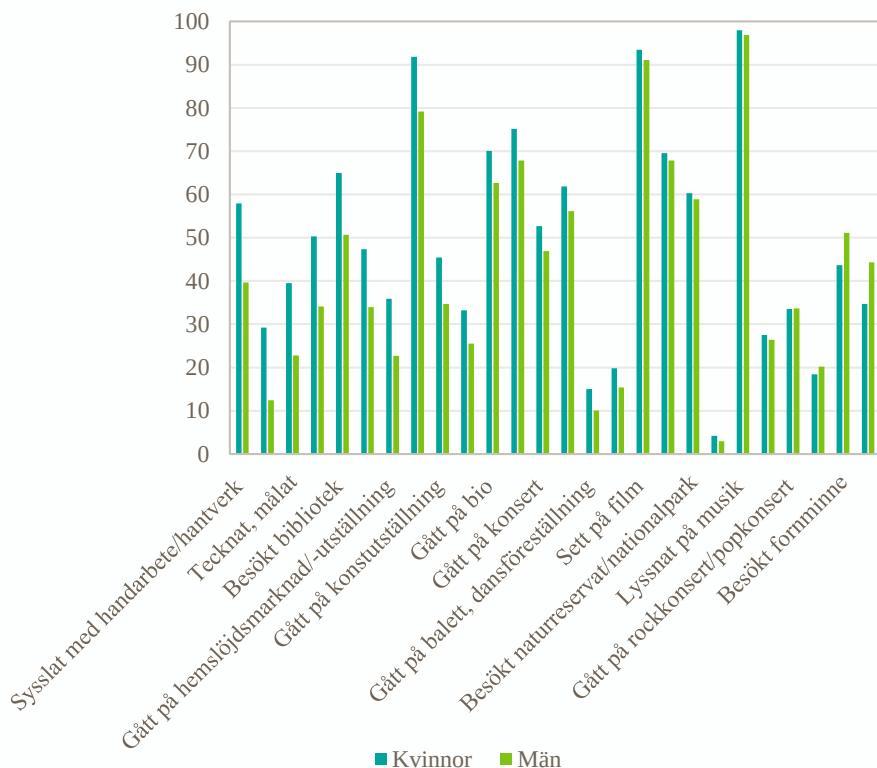

Figur 14. Kulturaktiviteter efter hur ofta de har utövats, 2015, procent. (Kulturaktiviteterna presenteras i fallande ordning efter hur stor andel som har utövat dem någon gång i veckan under de senaste 12 månaderna.

En kulturaktiv befolkning

Ett viktigt resultat från 2015 års kulturvaneundersökning är att kulturdeltagandet bland befolkningen i Sverige är högt, men att det varierar mellan olika aktiviteter. Lyssna på musik är den vanligaste kulturaktiviteten. Därefter följer att se på film, läsa bok samt fotografera/filma. En majoritet av befolkningen ägnade sig åt dessa kulturaktiviteter någon gång i veckan eller oftare under de senaste 12 månaderna.

De kulturaktiviteter som befolkningen gör mer sällan är bland annat att gå på rock-/popkonsert, balett/dansföreställning, klassisk konsert/opera och teater. Gemensamt för dessa aktiviteter är att de sker utanför hemmet. Detta ska jämföras med de aktiviteter som har högst frekvens som kan utövas var man än befinner sig och som därmed inte kräver att man tar sig någonstans eller till en specifik scen.

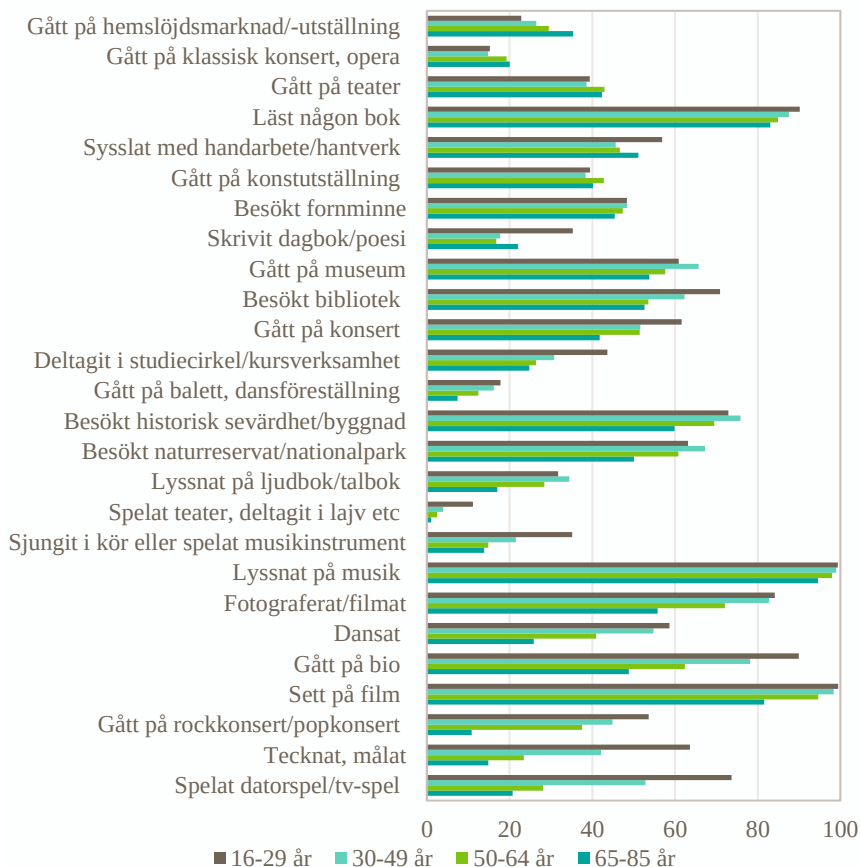

Figur 15. Kulturaktiviteter 2015 (minst en gång de senaste tolv månaderna) för kvinnor och män, procent. (Kulturvanorna presenteras i fallande ordning efter skillnaden i procentenheter mellan kvinnor och män.)

Kvinnor deltar mer i kulturlivet än män

Kvinnor är mer kulturaktiva än män. Störst skillnad mellan kvinnor och män finner vi när det gäller andelen som utövat handarbete/hantverk, där det skiljer 18 procentenheter mellan könen. Likaså är kulturvanor som att skriva dagbok/poesi, teckna/måla och dansa betydligt mer vanligt bland kvinnor än bland män.

Män är endast mer aktiva än kvinnor när det gäller att besöka fornminne och att spela datorspel/tv-spel. Det är sju procentenheter fler män som besöker fornminnen och tio procentenheter fler män som spelar datorspel/tv-spel.

Figur 16. Kulturaktiviteter 2015 (minst en gång de senaste 12 månaderna) efter ålder, procent. (Kulturaktiviteterna presenteras i fallande ordning efter riktning och storlek på korrelation mellan ålder och kulturaktivitet.)

Yngre deltar mer i kulturlivet än äldre

Överlag är de yngre mer aktiva än de äldre. Det gäller framför allt att dansa, gå på bio, se på film, gå på rock-/popkonsert, teckna/måla samt spela datorspel/tv-spel.

Även om kulturen domineras av de yngre finns det kulturaktiviteter med en större andel äldre deltagare. Hemslöjdsmarknad/-utställning utövas exempelvis av en högre andel äldre.

Starkt samband mellan utbildning och kulturaktivitet

Högre utbildning leder till ökat kulturdeltagande. Andelen högutbildade bland dem som besöker historisk sevärdhet/byggnad, går på konstutställning, går på museum och läser bok är betydligt större än i befolkningen som helhet. När det gäller kulturaktiviteter som går att utöva i hemmiljö, till exempel lyssna på musik eller spela datorspel/tv-spel, är sambandet med utbildning inte lika starkt.

Klassbakgrund och inkomst spelar roll

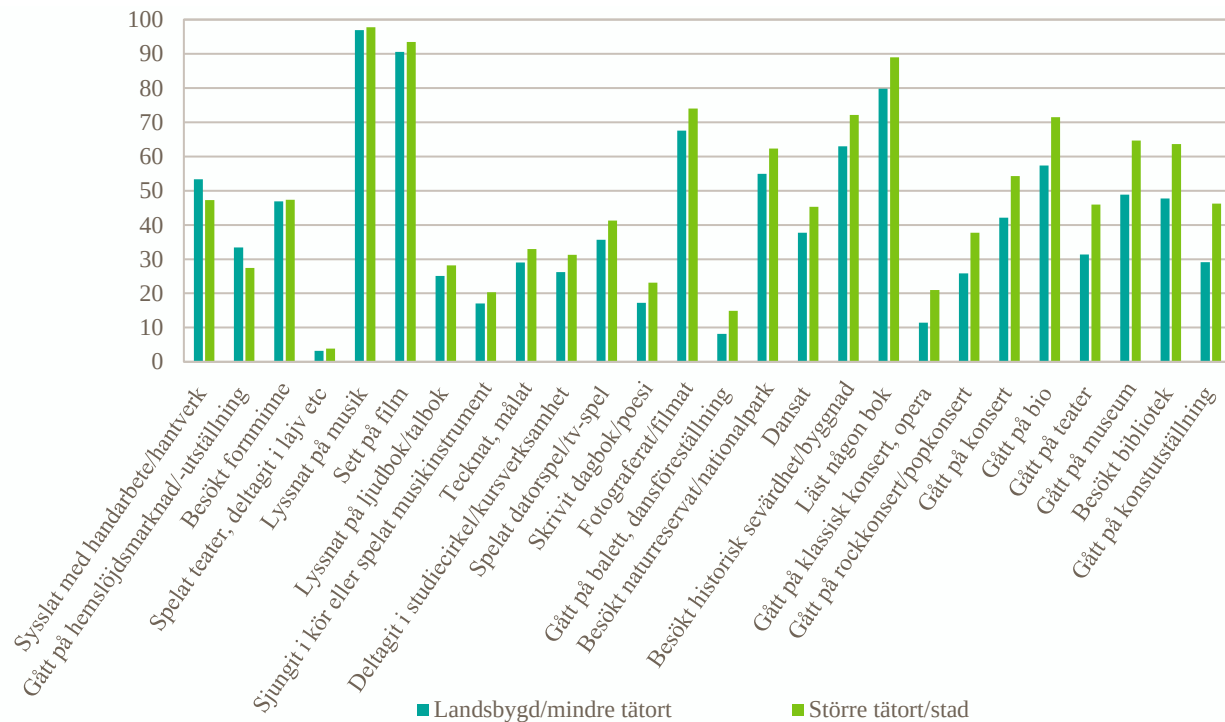
Social härkomst och egen uppnådd status har betydelse för kulturvanorna. Oavsett om vi ser till social härkomst eller uppnådd status deltar tjänstemän/företagare mer i de flesta kulturaktiviteter jämfört med arbetare/jordbrukare. Betydelsen av social härkomst respektive egen uppnådd status varierar dock mellan olika kulturaktiviteter.

Högre inkomst leder i de flesta fall till högre kulturaktivitet. De två kulturaktiviteter som samvarierar starkast med inkomst är fotografera/filma och besöka historisk sevärdhet/byggnad. Ju högre inkomst, desto större deltagande i dessa två aktiviteter. Endast ett fåtal kulturvanor skiljer ut sig med mycket svaga eller negativa samband med inkomst. Det gäller exempelvis skriva dagbok/poesi, syssla med handarbete/hantverk och sjunga i kör/spela instrument.

Högre deltagande i städer

Deltagandet i kultur är större i städer. Det gäller särskilt gå på konstutställning, besöka bibliotek, gå på museum, teater, bio samt konsert. Flertalet av dessa aktiviteter förutsätter att en scen eller en institution finns tillgänglig.

Endast två av de aktiviteter som ingår i studien, syssla med handarbete/hantverk samt gå på hemslöjdsmarknad/-utställning, visar på ett större deltagande i landsbygd eller i mindre tätort.

Figur 17. Kulturaktiviteter (minst någon gång de senaste 12 månaderna) efter boendeort, 2015, procent.

Grupper av kulturvanor

Undersökningen visar att kulturvanorna statistiskt kan delas in i fyra övergripande grupper. I denna rapport har vi valt att kalla dessa kulturvanegrupper för traditionell kultur, kulturmiljö, eget utövande samt bred populärkultur.

Till traditionell kultur hör bland annat läsa bok, gå på teater, gå på konstutställning och gå på dansföreställning. Traditionell kultur har starka samband med socioekonomiska faktorer. Deltagandet påverkas främst av social härkomst och utbildningsnivå. Kvinnor ägnar sig i högre grad än män åt traditionell kultur. Men också stad–landsbygd och uppnådd klass påverkar deltagandet i den traditionella kulturen. De i större städer som är hemmahörande i tjänstemanna-/företagarhem tar i större utsträckning del av traditionell kultur.

Kulturmiljö är en andra övergripande grupp av kulturvanor. Hit hör att besöka historisk sevärdhet/ byggnad, naturreservat/nationalpark, fornminne samt att gå på museum. Sambanden med den socioekonomiska bakgrunden är tydlig men något svagare än för traditionell kultur.

Tabell 1. Sammanfattande översikt av stiganalysens resultatbild, både som total effekt och relativ värdering.

	Traditionell kultur	Kulturmiljö	Eget utövande	Populärkultur
Individ				
Kön	Kvinnor	-	Kvinnor	-
Ålder	-	Yngre	Yngre	Yngre
Utländsk bakgrund	-	-	-	-
Boendeort	Större städer	Större städer	-	Större städer
Civilstånd	Ensam-stående	-	Ensam-stående	-
Socio-ekonomi				
Social härkomst	Tjänste-mannahem	Tjänste-mannahem	Tjänste-mannahem	Tjänste-mannahem
Utbildning	Högre utbildning	Högre utbildning	Högre utbildning	Högre utbildning
Uppnådd klass	Tjänste-mannahem	Tjänste-mannahem	-	Tjänste-mannahem
Inkomst	Högre inkomst	Högre inkomst	Lägre inkomst	Högre inkomst
Effektstyrka:				
	(ingen effekt) -	Svag effekt	Medelstark effekt	Stark effekt
				Mycket stark effekt

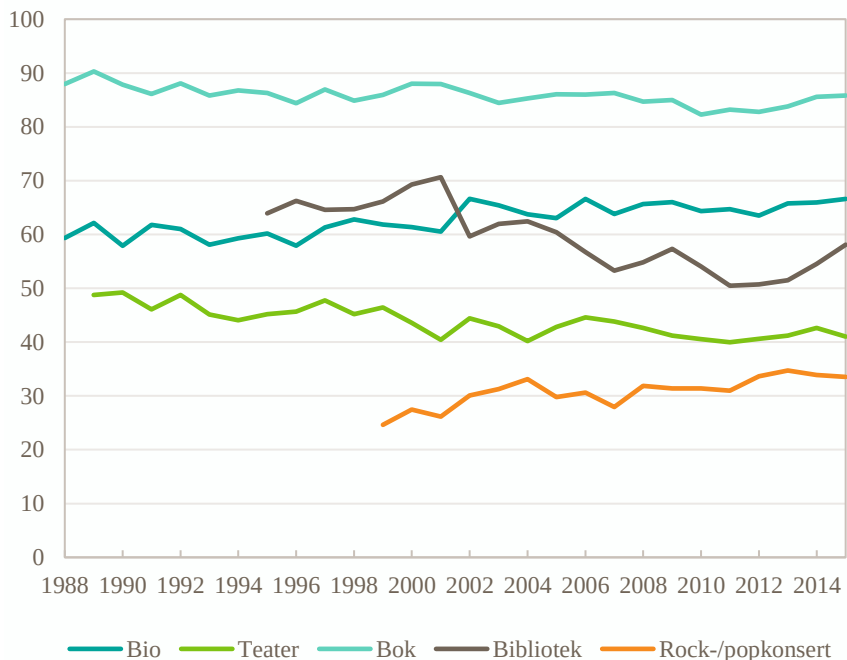
Eget utövande utgörs av exempelvis handarbete/hantverk, teckna/måla och fotografera/filma. Det egna utövandet skiljer sig från de övriga kulturvanegrupperna såtillvida att variabeln stad–landsbygd inte har någon effekt. De med en lägre inkomst tycks i större utsträckning vara mer aktiva när det gäller eget utövande än de med en högre inkomst. Detta är anmärkningsvärt då alla de andra tre kulturvanegrupperna annars visar på positiva samband mellan hushållets inkomst och deltagande.

Åldern spelar stor roll för det egna utövandet. De yngre ägnar sig åt eget utövande i betydligt större utsträckning än de äldre. Även kön, social härkomst och utbildning är av betydelse för eget utövande av kultur. De med eftergymnasial utbildning, kvinnor samt de från tjänstemanna-/företagarhem har i högre grad ägnat sig åt det egna utövandet.

I bred populärkultur ingår datorspel, film, pop-/ rockkonsert, musik och bio. Det dessa aktiviteter i första hand tycks ha gemensamt är att de är en del av en samtida populärkultur och att den är lättillgänglig exempelvis digitalt. I bred populärkultur finner vi att det i huvudsak är ålder som har en påverkan på deltagandet. Ju yngre du är, desto mer har du ägnat dig åt de här kulturaktiviteterna. Faktorer som utbildning, boendeort och klass har begränsad betydelse.

Kulturvanors förändring över tid

Samhälleliga mönster förändras inte från en dag till en annan. Även om förändringarna mellan 1988 och 2015 inte är dramatiska finns ändå förändringar som är värda att notera. Att gå på bio och att gå på rock-/popkonsert ökar exempelvis över tid, medan befolkningen i mindre grad går på teater. På motsvarande sätt har aktiviteten att besöka bibliotek en vikande trend i ett längre tidsperspektiv men med en stigande kurva de senaste åren. Att läsa bok är den kulturaktivitet av de fem med längre tidsserier, som ser ut att ha varit mest stabil över tid.

Figur 18. Kulturaktiviteter, andel som har utövat en aktivitet under de senaste tolv månaderna, 1988–2015, procent.

Även de socioekonomiska bakgrundsvariablernas betydelse förändras över tid. Förändringarna är dock komplexa och går i olika riktning. Vi noterar att hushållens inkomst och uppnådd status visar på en tilltagande effekt jämfört med utbildningsnivå och social härkomst. Det tycks som om individerna, utöver det de får med sig från hemmet, anammar och förstärker de vanor som präglar den klass man uppnår.

Bokläsandet påverkas allt starkare över tid av flertalet bakgrundsfaktorer. För teater råder det omvända; flera av de socioekonomiska faktorerna visar på en avtagande effekt över tid.

Tabell 2. Sammanfattande översiktstabell för den historiska analysen sett ur ett socioekonomiskt perspektiv.

	Social härkomst	Utbildning	Inkomst	Uppnådd status
Bokläsning	-	*		
Biobesök				
Rock- /popkonsert	-	-		-
Biblioteks- besök	-	-	-	
Teater	-			

**Effektförändring
över tid:**

(ingen förändring)	Svagare	Starkare
-		

* De olika analyserna är inte helt samstämmiga sett till utveckling över tid.

Kulturvanor – barn och unga

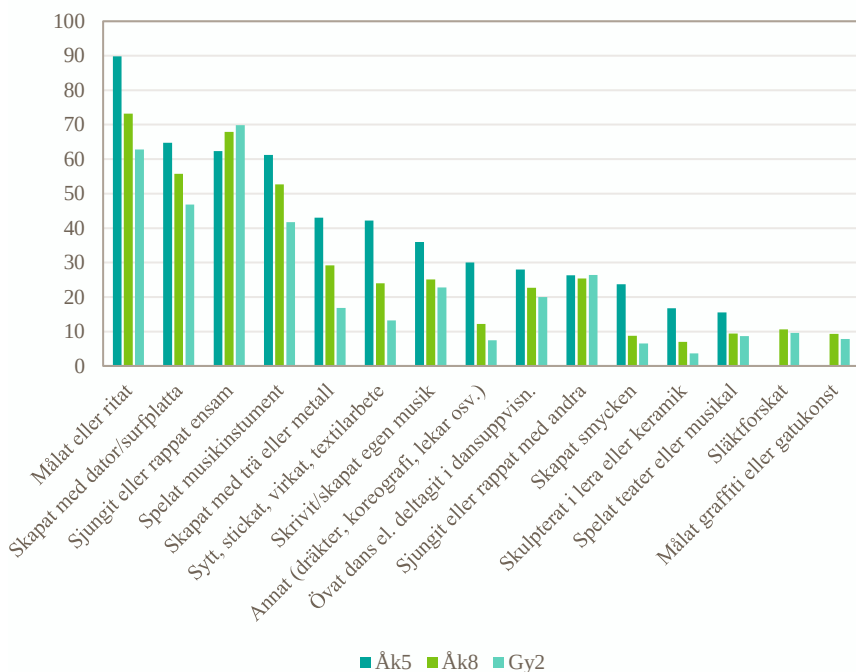
Kulturpolitiken i Sverige ska främja allas möjligheter till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor. Myndigheten för kulturanalys har därför genomfört en undersökning som särskilt bidrar till ökad kunskap om barns och ungas kulturvanor i Sverige och som ger underlag för den nationella politiken.

I Barns och ungas kulturaktiviteter presenteras resultaten från vår undersökning om kulturaktiviteter i årskurserna 5 och 8 samt gymnasiets årskurs 2. Undersökningen genomfördes våren 2017 och behandlar i vilken utsträckning barn och unga deltar i, utför eller tar del av olika kulturaktiviteter på fritiden, både hemma och utanför hemmet samt upplevda hinder för att delta i kulturaktiviteter. Kulturaktiviteterna delas upp i besöksaktiviteter till kulturinstitutioner, eget skapande och utförande, att spela spel, att fotografera och filma, delta i musik-/kulturskola och liknande verksamhet, läsning och biblioteksbesök, kulturaktiviteter via media samt kulturellt förenings- och samhällsdeltagande. Vidare undersöks skillnader i kulturaktiviteter mellan olika grupper avseende ålder, kön, föräldrars utbildning och utländsk bakgrund.

Kulturdeltagandet är högt

Kulturdeltagandet på fritiden bland barn och unga är högt, men varierar för olika aktiviteter. Biobesök är den vanligaste besöksaktiviteten för barn och unga på fritiden, där över 80 procent i alla årskurserna hade gått på bio minst en gång det senaste halvåret. Titta på film eller tv-program/-serier är också mycket vanligt,

vilket över 90 procent gör. Barn och unga tittar dagligen på kortfilm/videoklipp, vilket innebär att det är den vanligaste kulturaktiviteten som barn och unga gör dagligen via media. När det gäller eget utövande fotograferar omkring 80 procent på fritiden. Över 60 procent målar/ritar eller sjunger solo/rappar på egen hand på fritiden. Över 75 procent spelar också mobilspel (på mobil eller surfplatta) eller tv-/datorspel på fritiden. I årskurs 5 hade 91 procent läst minst en bok på fritiden under det senaste halvåret. I både årskurs 8 och gymnasiets årskurs 2 uppgav mer än 50 procent att de läst skönlitteratur samt faktalitteratur på fritiden under det senaste halvåret.

Figur 19. Eget skapande och utövande på fritiden, minst en gång under de senaste sex månaderna i respektive årskurs, procent.

Yngre barn deltar mer i kulturaktiviteter

Barn i yngre årskurser är generellt mer aktiva i kulturaktiviteter än i de äldre årskurserna. Andelen barn och unga som går på museum, teater, musikal, eller dansföreställning är högre i årskurs 5 och lägre i de äldre årskurserna. Skriva egna berättelser/sagor/dikter och andra skapande aktiviteter på fritiden är också vanligare bland de yngre barnen. Likaså spelar en större andel barn i årskurs 5 spel på mobil eller surfplatta, varav 50 procent gör det dagligen. Under det senaste

halvåret deltog 40 procent av eleverna i årskurs 5 i musik-/kulturskoleverksamhet på fritiden, i jämförelse med 22 procent i årskurs 8 och 13 procent i gymnasiets årkurs 2. Andelen barn och unga som besöker bibliotek på fritiden är högst i årskurs 5, där 63 procent gjort detta minst en gång det senaste halvåret. I årskurs 8 och gymnasiets årskurs 2 var motsvarande andelar 44 respektive 47 procent.

Flickor deltar mer i kulturaktiviteter än pojkar

Flickor deltar i högre utsträckning i de flesta kulturaktiviteter jämfört med pojkar. De ägnar sig i högre grad åt att besöka teater eller musikal, konserter, dansföreställningar eller konstutställningar än pojkar. De största könsskillnaderna för eget utövande är att flickor i årskurs 5 dansar i högre utsträckning än pojkar, med en skillnad på 37 procentenheter. Resultaten visar även att flickor läser mer skönlitteratur och bloggar än pojkar, däremot är det inga könsskillnader i läsande av faktaalitteratur och dagstidningar.

Flickor ägnar sig i högre grad åt eget skapande och utövande än vad pojkar gör, förutom när det gäller att skapa i trä eller metall. Det är vanligare att flickor deltar i musik-/kulturskoleverksamhet än pojkar. Flickor besöker också bibliotek mer än pojkar. Lika många flickor som pojkar spelar mobilspel eller roll-/brädspel, men pojkar spelar mobilspel oftare än flickor. Könsskillnaderna är stora för dator- och tv-spelande i de äldre årskurserna, där 94 procent av pojkarna spelar jämfört med 60 procent av flickorna. Likaså tittar en betydligt högre andel pojkar (86 procent) på gaming (tv- eller datorspel) än andelen flickor (30 procent).

Föräldrars utbildningslängd påverkar barns och ungas kulturaktiviteter

Föräldrarnas utbildningslängd har en genomgående påverkan på barns och ungas kultur- och fritidsaktiviteter, där de med föräldrar med eftergymnasial utbildning är mer aktiva eller lika aktiva som de med föräldrar med förgymnasial/gymnasial utbildning. Skillnaderna är som störst för besök på museum och konstutställning, att spela musikinstrument, att spela roll-/brädspel och deltagande i musik-/kulturskola. Likaså läser barn och unga till föräldrar med eftergymnasial utbildning böcker (skönlitteratur/facklitteratur), dagstidningar samt andra former av tidningar i högre utsträckning än barn som har föräldrar med förgymnasial/gymnasial utbildning. Ungdomar med föräldrar som hade eftergymnasial utbildning diskuterade också kultur i sociala medier och var medlemmar i kulturföreningar i högre grad än de ungdomar som hade föräldrar med lägre utbildning.

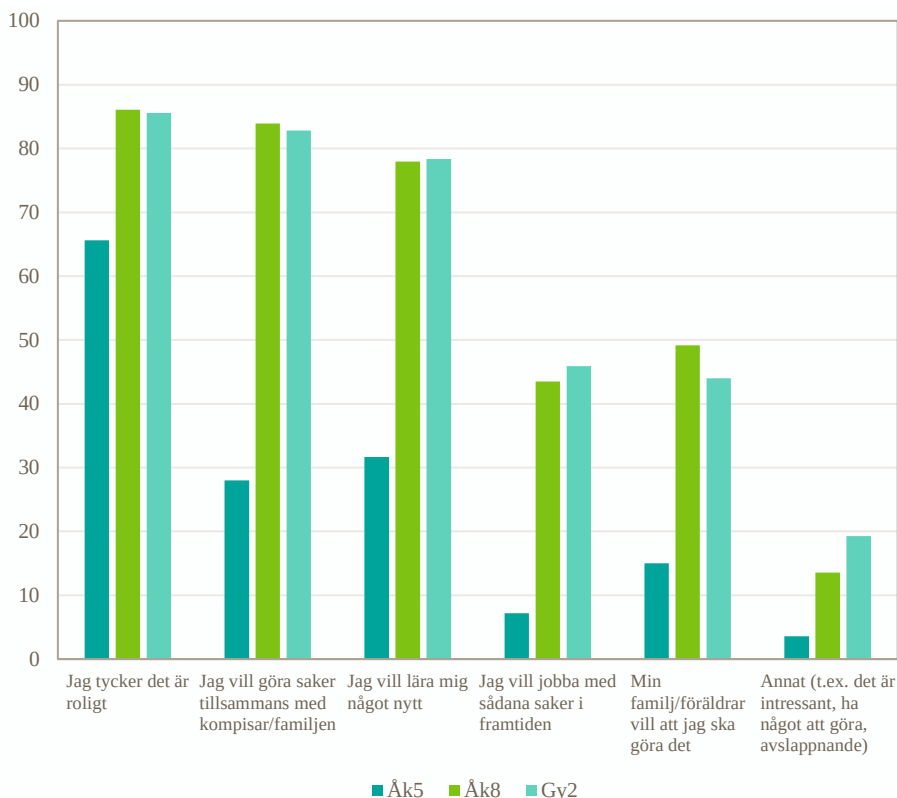
Samband mellan utländsk bakgrund och barns och ungas kulturaktiviteter

Det är få skillnader i kulturaktiviteter mellan barn och unga med utländsk bakgrund och de med svensk bakgrund. Men för några aktiviteter skiljer sig andelarna åt. Barn och unga med utländsk bakgrund besöker bibliotek i högre utsträckning än barn och unga med svensk bakgrund, främst i de äldre årskurserna. För eget

skapande och utövande ägnar sig barn och unga med utländsk bakgrund i årskurs 5 mer åt att skulptera i lera, hålla på med keramik, sy, sticka, virka eller annat textilarbete samt att skriva egna berättelser. Utländsk bakgrund har ingen inverkan i aktiviteter på musik-/kulturskolor.

Motiv och hinder

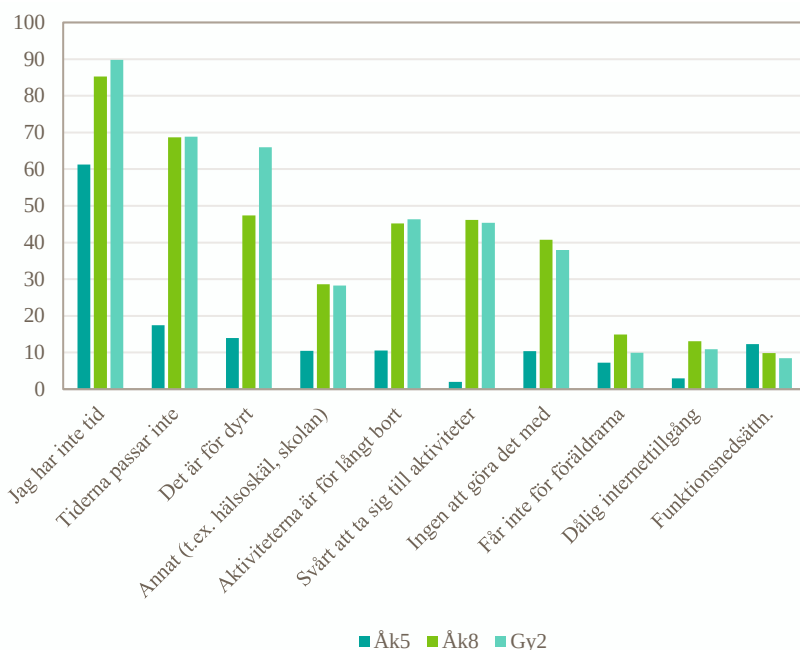
Barns och ungas motiv till att utöva kulturaktiviteter på fritiden samt hinder för att delta i kulturaktiviteter i önskad utsträckning skiljer sig åt. De vanligaste motiven till kulturaktiviteter är för att det är roligt, för att de vill göra något tillsammans och för att få lära sig något nytt.

Figur 20. Anledningar till att hålla på med kulturaktiviteter på fritiden. Andelen som instämmer i respektive årskurs, procent.

Andelen barn och unga som uppgav att de inte hade möjlighet att delta i kulturaktiviteter på fritiden i önskad utsträckning var 36 procent i årskurs 5, 42 procent i årskurs 8 och 45 procent i gymnasiets årskurs 2. Ungdomar med utländsk bakgrund uppgav i högre grad att de inte kan ägna sig åt kulturaktiviteter så ofta som de ville jämfört med ungdomar med svensk bakgrund.

Hinder för att delta i kulturaktiviteter är främst att barn och unga inte har tid. Övriga hinder för de övre årskurserna är att tiderna för kulturaktiviteterna inte passar, att det är för dyrt, att de har svårt att ta sig till aktiviteterna samt att de inte har någon att göra aktiviteterna tillsammans med.

Figur 21. Upplevda hinder till att ägna sig åt kulturaktiviteter på fritiden. Andelen som uppgett olika hinder i respektive årskurs bland de som inte tycker att de inte kan hålla på med kulturaktiviteter så ofta de vill. Procent.

Sammanfattning i relation till de kulturpolitiska målen

Kulturanalys kulturvaneundersökningar har direkt bäring på delaktighetsmålets delområden *Deltagande i bildningsverksamhet, eget skapande och kultur* och *Kultur i hela landet*. Kulturpolitiken ska enligt de kulturpolitiska målen främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor. Deltagandet i kulturlivet är högt men skiljer sig åt beroende på vad det

är för kulturaktiviteter vi studerar. Djupare liggande förklaringsfaktorer än tillgänglighet och kostnader tycks spela stor roll, och detta är en viktig slutsats. Kulturvanorna samvarierar tydligt med ålder och socioekonomiska mönster på ett sådant sätt att mer grundläggande livsvillkor och föreställningar, exempelvis social klass och livsstil, skulle kunna sägas utgöra hinder för deltagande.

Störst effekt har den socioekonomiska bakgrunden på kulturvanor inom gruppen traditionell kultur som bland annat utgörs av besök på teater, konstupställning, klassisk konsert/opera och läsa bok. Här ser vi det starkaste avtrycket av individernas sociala härkomst, utbildning, uppnådd klass och inkomst. Även kulturmiljö – besök på museum, historiska platser/byggnader och dylikt – visar på liknande mönster även om sambanden inte är lika starka. De kulturaktiviteter som i särskilt stor utsträckning finansieras med offentliga medel är med andra ord också de som uppvisar den starkaste kopplingen till socioekonomisk bakgrund.

Vi ser också att föräldrarnas utbildningslängd har en genomgående påverkan på barns och ungas kultur- och fritidsaktiviteter, där de med föräldrar med eftergymnasial utbildning är mer aktiva eller lika aktiva som de med föräldrar med förgymnasial/gymnasial utbildning. Skillnaderna är som störst för besök på museum och konstupställning, att spela musikinstrument, att spela roll-/brädspele och deltagande i musik-/kulturskola. Likaså läser barn och unga till föräldrar med eftergymnasial utbildning böcker (skönlitteratur/facklitteratur), dagstidningar samt andra former av tidningar i högre utsträckning än barn som har föräldrar med förgymnasial/gymnasial utbildning. Kulturvanornas inprägling i relation till socioekonomisk bakgrund tycks alltså börja redan i tidig ålder.

Lika möjlighet behöver inte betyda att det ska vara samma kultur som erbjuds över hela landet. Man kan mycket väl tänka sig en viss variation i utbud och kulturvanor utan att kulturpolitikens intentioner om lika möjligheter går förlorade. En viss regional variation eller skillnader mellan olika gruppers kulturvanor är således inte ett problem så länge alla medborgare har möjlighet till deltagande. Utifrån resultaten i dessa kulturvaneundersökningar finns det dock anledning att fråga sig vilken variation mellan olika grupper och olika delar av landet som är rimlig och när denna variation är så stor att vi inte längre kan tala om lika möjligheter att delta i kulturlivet.

Mångfald och jämställdhet

Inom ramen för de nationella kulturpolitiska målen ska även de tvärssektoriella politiska målen integreras, när så är relevant. Det innebär att integrationspolitikens övergripande målsättning om att ”alla ska ha lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter, oavsett etnisk och kulturell bakgrund” ska beaktas. Detsamma gäller jämställdhetspolitikens övergripande mål om att ”kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv”. Även målen för funktionshinderspolitiken kan ligga till grund för bedömningen av utvecklingen på flera delområden.

Resultaten i korthet

- De statliga och regionala kulturinstitutionerna i Sverige upplever att det i dag är oklart vilket, eller vilka, ”mångfaldsperspektiv” som de förväntas integrera i sin verksamhet. Denna osäkerhet bottnar i att mångfaldsbegreppet under senare år kommit att tillskrivas flera överlappande och konkurrerande innebörder.
- Kulturinstitutionerna uttrycker ett stort engagemang inför uppdraget att främja allas lika rättigheter att delta i kulturlivet oavsett etnisk och kulturell bakgrund. För att kunna utveckla detta arbete krävs olika typer av stöd.
- Andelen anställda med utländsk bakgrund vid statligt finansierade kulturinstitutioner i Norden har ökat över tid. Men ökningen har inte skett i samma takt som i befolkningen i stort, vilket innebär att representationen av anställda med utländsk bakgrund i praktiken har blivit sämre mellan 2000 och 2015.
- Anställda med utländsk bakgrund är mycket väl representerade bland anställda med konstnärligt yrke i alla länder, vilket hänger samman med den höga andelen anställda med utländsk bakgrund vid orkestrar och scenkonstinstitutioner. Däremot är andelen chefer med utländsk bakgrund minskande från en redan låg nivå.
- Till skillnad från de nordiska arbetsmarknaderna i stort präglas de statligt finansierade kulturinstitutionerna av en jämn könsfördelning i alla nordiska länder. Den övergripande tendensen är dock att andelen kvinnor på de statligt finansierade kulturinstitutionerna ökar under 2000-talet.
- Samtidigt finns det fortfarande könsskillnader med avseende på yrkesinriktning och position. Det är en högre andel bland männen som har konstnärliga yrken än bland kvinnorna och det är också en högre andel män som är chefer, med undantag för Island där könsfördelningen är jämn när det gäller konstnärliga yrken och där det är vanligt att kvinnor är chefer.

Vilken mångfald?

Under 2016 har Kulturanalys undersökt hur statliga och regionala kulturinstitutioner tolkar och arbetar med sitt mångfaldsuppdrag. Studien publicerades 2017 i rapporten *Vilken mångfald?* och fokuserar på kulturinstitutioners arbete med

att främja allas möjlighet att delta i kulturlivet oavsett etnisk och kulturell bakgrund samt vilket stöd de efterfrågar i detta arbete.

Mångfald är ett centralt begrepp inom integrationspolitiken, som är ett så kallat tvärsektoriellt politikområde. Inom integrationspolitiken används mångfaldsbegreppet i bemärkelsen etnisk och kulturell mångfald.³⁶ De statliga kulturmyndigheterna har – liksom myndigheter inom andra politikområden – enligt förordning (1986:856) i uppdrag att:

- Fortlöpande beakta samhällets etniska och kulturella mångfald både när de utformar sin verksamhet och när de bedriver den.
- Verka för lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk eller kulturell bakgrund.
- I sin verksamhet särskilt motverka alla former av etnisk diskriminering.³⁷

Bakgrunden till rapporten är dels att Kulturanalys har i uppdrag att bedöma utvecklingen när det gäller mångfald, tillgänglighet och jämställdhet på kulturområdet, dels att tidigare studier visar att personer med utländsk bakgrund är underrepresenterade bland de anställda i kultursektorn.³⁸ *Vilken mångfald?* är en kvalitativ studie som söker förklaringar till varför det ser ut som det gör genom att efterfråga vilka utmaningar och utvecklingsmöjligheter som kulturinstitutionerna själva har identifierat i arbetet med sitt mångfaldsuppdrag. Rapporten landar i fyra huvudsakliga resultat som presenteras under rubrikerna nedan.

Bred definition och vag styrning

Sedan 2009 förmedlas de statliga kulturinstitutionernas uppdrag att arbeta med mångfald i deras instruktioner med formuleringen att de ska ”integrera ett jämställdhets-, mångfalds- och barnperspektiv samt ett internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete” i sina verksamheter. Dessa direktiv omfattar även indirekt regionala kulturinstitutioner som får statligt stöd genom kultur-samverkansmodellen.

De statliga och regionala kulturinstitutionerna upplever att det i dag är oklart vilket, eller vilka, ”mångfaldsperspektiv” som de förväntas integrera i sin verksamhet. Denna osäkerhet bottnar i att mångfaldsbegreppet under senare år kommit att tillskrivas flera överlappande och konkurrerande innebörder. När mångfald omtalas i kulturpolitiska skrivelser under 2000-talet åsyftas framförallt följande tre områden: 1) mångfald av konstnärliga uttryck och utbud av kultur, 2) etnisk och kulturell mångfald samt 3) att alla, oavsett ålder, funktionsnedsättning, bostadsort,

³⁶ Proposition 1997/98:16.

³⁷ SFS 1986:856. Den senaste förändringen i förordningen genomfördes 2008 då en ny skrivning med koppling till den nya diskrimineringslagen infördes (den tredje punkten ovan).

³⁸ Myndigheten för kulturanalys 2015.

kön, könsidentitet, könsuttryck, etnicitet eller sexuell läggning, ska kunna ta del av och bidra till kulturens utveckling.

Majoriteten av kulturinstitutionerna och tre av fyra av de landsting/regioner som ingår i studien har valt en vid tolkning av mångfaldsuppdraget där alla diskrimineringsgrupper inkluderas. Därmed ses integrationsfrämjande insatser som en del av ett mer omfattande mångfaldsarbete som även inkluderar arbete för att skapa bättre möjligheter för funktionshindrade att ta del av kulturlivet, främjandet av nationella minoriteters kultur, jämställdhet och barn- och ungdomsverksamhet.

Innebörden av mångfaldsuppdraget tycks därmed ha förskjutits från att primärt ha handlat om etnisk och kulturell mångfald, till ett bredare paraplybegrepp för att främja allas lika rättigheter. Mångfaldsuppdraget tolkas även som att det ska finnas en variation i kulturutbudet och ibland betraktas ett varierat kulturutbud som det medel som främjar allas lika rätt att delta i kulturlivet. Samtidigt upplever många att det är oklart vad som ska uppnås med mångfaldsuppdraget och då framförallt den integrationspolitiska delen av detta uppdrag.

Tydligare styrning inom andra delar av mångfaldsuppdraget

Kulturinstitutionerna har ett stort tolkningsutrymme när det gäller inriktningen på arbetet med etnisk och kulturell mångfald. Styrningen skiljer sig därmed delvis från uppdragen som kopplas till jämställdhetspolitiken och funktionshinderspolitiken, som också betraktas som delar av mångfaldsarbetet. För att fullgöra målen om att uppnå ett jämställt och tillgängligt kulturliv finns kompletterande styrning i form av återrapporteringskrav i regleringsbrev, strategier, delmål och en organisering som ger stöd och riktning i genomförandet av politiken.

Kraven kopplade till jämställdhet och tillgänglighet påverkar indirekt arbetet med den etniska och kulturella mångfalden. De statliga kulturinstitutionerna tenderar att fokusera på de återrapporteringskrav som listas i deras årliga regleringsbrev och som handlar om verksamhet för unga, åtgärder för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning och arbete med att nå nya grupper. Därutöver ingår flera kulturmyndigheter i regeringens satsning Jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM). Eftersom det inte finns någon motsvarande kompletterande styrning för etnisk och kulturell mångfald inriktas många statliga myndigheters och institutioners arbete mot jämställdhetsintegrering och genomförandet av funktionshinderspolitiken. Detsamma gäller för den regionala kulturen.

Integrationsfrämjande insatser bedrivs ofta skilt från ordinarie arbete

Vad gäller den integrationspolitiska delen av mångfaldsuppdraget innebär brist på tid, ekonomiska förutsättningar och ibland kunskap hinder för ett integrerat arbetssätt vid kulturinstitutionerna. Osäkerhet kring vad som ska uppnås och vad

som är lämpligt att göra bidrar till att arbetet med att integrera ett mångfaldsperspektiv i verksamheten ibland stannar vid kompetenshöjande insatser.

Att det finns utmaningar med att integrera ett mångfaldsperspektiv i verksamheten förhindrar emellertid inte att kulturinstitutionerna genomför integrationsfrämjande insatser. Dessa bedrivs dock ofta vid sidan av den ordinarie verksamheten. En förklaring till detta är de senaste årens flyktingsituation som har lett till att fokus har riktats mot nyanlända personer. Att särskilda insatser riktas mot denna grupp är i linje med integrationspolitiken, som emellertid omfattar mer än program för nyanlända.

Efterfrågan på utökad samordning och samverkan

Kulturinstitutionerna uttrycker ett stort engagemang inför uppdraget att främja allas lika rättigheter att delta i kulturlivet oavsett etnisk och kulturell bakgrund. För att kunna utveckla detta arbete krävs olika typer av stöd. Kulturrådets möjlighet att understödja regionerna och indirekt de regionala kulturinstitutionerna när det gäller riktningen för arbetet med den etniska och kulturella mångfalden, skulle exempelvis kunna stärkas av ett tydligare mandat från regeringen.

Bland kulturinstitutionerna finns, vidare, en efterfrågan på stöd i arbetet med att utvärdera vilka insatser som ger goda resultat till målet om allas möjlighet att delta i kulturlivet oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Varken statliga eller regionala kulturinstitutioner följer upp arbetet med den etniska och kulturella mångfalden på ett systematiskt sätt som medger insyn i utvecklingen över tid. Många kulturinstitutioner uppfattar uppföljningen som problematisk, samtidigt som den av vissa ses som viktig för att bedöma genomförda insatsernas resultat och identifiera utvecklingsbehov.

När det gäller kulturinstitutioners projekt riktade mot nyanlända efterfrågas mer samordning och samverkan. Med samordning avses stöd på statlig, regional och kommunal nivå vad gäller till exempel förmedling av kunskap om vilka språk som talas i ett visst län, upphandling och kvalitetssäkring av översättare som kan anlitas för att översätta information om verksamheten till andra språk än svenska, förmedling av information om den egna verksamheten till nyanlända och så vidare. Med samverkan avses en organisering som möjliggör fler samarbeten mellan olika konst- och kulturområden kring integrationsfrämjande arbete.

Kultur med olika bakgrund i Norden

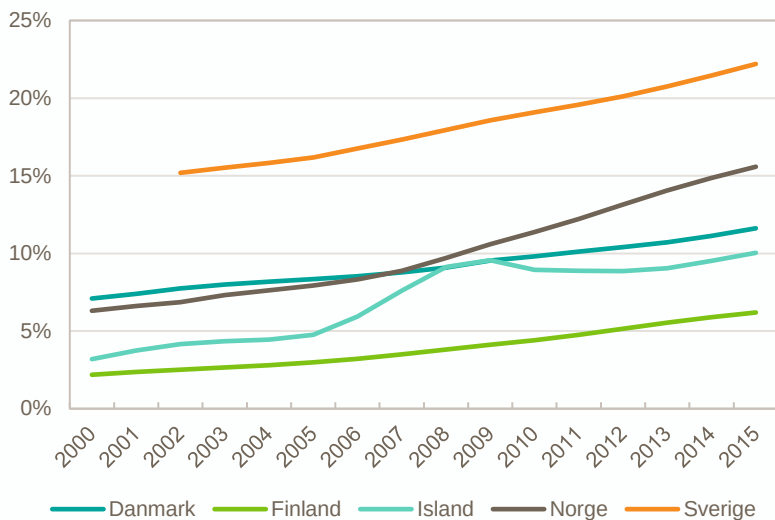
Kulturanalys Norden har genomfört en studie av hur representationen av anställda med utländsk bakgrund ser ut vid statligt finansierade kulturinstitutioner i Norden. Studien tar sin utgångspunkt i gemensamma nordiska målbeskrivningar och programformuleringar, att alla som bor i Norden ska känna sig kulturellt delaktiga samt att kulturinstitutioner spelar en viktig roll för ett dynamiskt kulturliv med en mångfald av kulturyttringar. I undersökningen har vi tagit fasta på andelen

anställda med utländsk bakgrund vid kulturinstitutionerna i förhållande till andelen av personer med utländsk bakgrund i befolkningen i stort och motsvarande andel av arbetsmarknaden i övrigt. Vi har undersökt andelen anställda med utländsk bakgrund i chefsyrken och i konstnärliga yrken, för olika konstområden i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige åren 2000–2015.

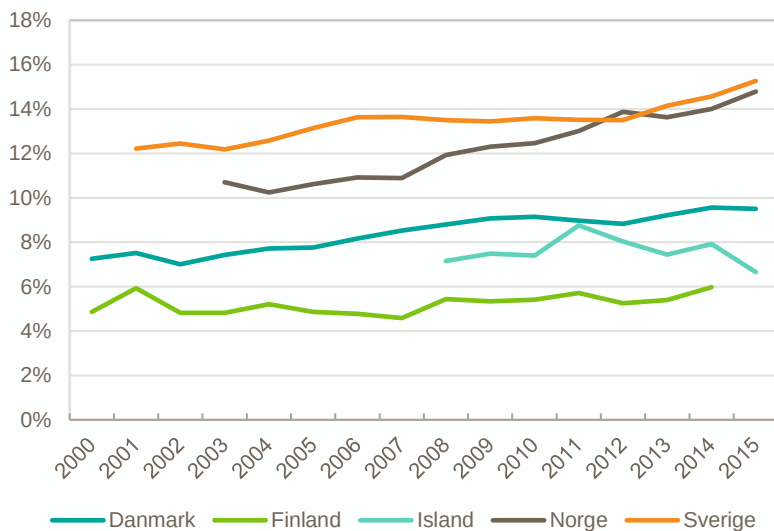
De fem nordiska ländernas skilda historia vad gäller invandring innebär att andelen personer i befolkningen med utländsk bakgrund, det vill säga utrikes födda och inrikes födda med två föräldrar födda i utlandet, varierar en del mellan de nordiska länderna. Andelen med utländsk bakgrund i åldrarna 20–64 år var 2015 mer än tre gånger så stor i Sverige (25,3 procent) som i Finland (7,6 procent). Däremellan finns Norge, Danmark och Island där andelen personer med utländsk bakgrund i befolkningen 20–64 år 2015 låg ungefär mellan 14 och 18 procent. De utlandsfödda utgör större delen av gruppen med utländsk bakgrund i alla länder, medan personer med båda föräldrarna födda utomlands svarar för mindre andelar. I Sverige och Danmark är de utlandsfödda ungefär 75 procent av alla med utländsk bakgrund, medan de är ungefär 85 procent i Norge och i Finland och 90 procent på Island.

Kulturinstitutionerna speglar inte befolkningen

Andelen anställda med utländsk bakgrund vid statligt finansierade kulturinstitutioner i Norden har ökat över tid. Men ökningen har inte skett i samma takt som i befolkningen i stort, vilket innebär att representationen av anställda med utländsk bakgrund i praktiken har blivit sämre mellan 2000 och 2015. I Sverige och Norge är andelen anställda med utländsk bakgrund vid statligt finansierade kulturinstitutioner omkring 15 procent 2015, medan den är omkring 10 procent i Danmark och 6–7 procent i Finland och på Island. Det är nivåer som är under eller mycket under nivån för andelen personer med utländsk bakgrund i befolkningen mellan 20 och 64 år.

Figur 22. Andel personer med utländsk bakgrund i riket 2000–2015. Procent.

Figur 23. Andel anställda med utländsk bakgrund vid statligt finansierade kulturinstitutioner 2000–2015. Procent.

Stora skillnader mellan konstområdena

Orkestrar framstår, tillsammans med scenkonstinstitutioner, som de områden där representationen av anställda med utländsk bakgrund är störst i alla länder. I Danmark och Norge är andelen anställda med utländsk bakgrund bland orkestrarna över 30 procent 2015, i Sverige nästan 20 procent och i Finland och på Island omkring 11–12 procent. Alltså över eller mycket över nivåerna för andelen anställda med utländsk bakgrund i hela undersökningspopulationen i respektive land. Andelen anställda med utländsk bakgrund är betydligt lägre vid museer och området övriga kulturverksamheter.

Ett annat gemensamt drag är att de nationella institutionerna har en högre representation av anställda med utländsk bakgrund än de regionala institutionerna. Ytterligare ett mönster som kan skönjas är att museiområdet och gruppen övriga kulturverksamheter³⁹ framstår som de områden där representationen av anställda med utländsk bakgrund är lägst.

Låg representation av inhemskt födda med två utlandsfödda föräldrar

En skillnad mellan länderna är att andelen anställda som är inhemskt födda med två utlandsfödda föräldrar är olika stor. I Sverige utgör denna grupp en, i jämförelse med de övriga länderna, stor del av hela gruppen anställda med utländsk bakgrund. I Danmark och Norge är gruppen betydligt mindre, men finns representerad i alla kategorier av verksamheter. I Finland är det bara inom scenkonstområdet som några få anställda hör till denna grupp. På Island fanns ingen representant för denna grupp 2015.

Utländsk bakgrund bland chefer har minskat

I Sverige har cirka 10 procent av de anställda cheferna utländsk bakgrund 2015, och andelen har ökat under den senare delen av undersökningsperioden. Även i Norge (5,5 procent) har utvecklingen varit svagt ökande sett till hela perioden. I Finland (3 procent) och Danmark (1,5 procent) har andelen däremot minskat under perioden. På Island finns endast en anställd med utländsk bakgrund i chefsyrke under ett enda av undersökningens år. I förhållande till befolkningen i respektive land har representationen av anställda med utländsk bakgrund bland chefsyrken minskat även i Norge och Sverige, vilket gör att representationen avseende chefsyrken har försämrats över tid för hela Norden.

Representationen bland konstnärliga yrken varierar

Det finns både skillnader och likheter mellan länderna beträffande representationen av anställda med utländsk bakgrund bland konstnärliga yrken. Gemensamt är att anställda med utländsk bakgrund är mycket väl representerade bland

³⁹ "Övriga kulturverksamheter" är en förkortning av "Övriga kulturverksamheter med statligt stöd i populationen" och innefattar i första hand bidragsgivande och främjande verksamheter, som exempelvis Statens kulturråd i Sverige och Slots- og kulturstyrelsen i Danmark, men även ländernas nationalbibliotek, språknämnder och filminstitut.

anställda med konstnärligt yrke i alla länder, vilket hänger samman med den höga andelen anställda med utländsk bakgrund vid orkestrar och scenkonstinstitutioner. Det sker även en ökning av andelen anställda med konstnärligt yrke med utländsk bakgrund i delområdet orkestrar i alla länder, med reservation för att resultaten för Finland kan vara en effekt av vilka data som funnits tillgängliga olika år. Skillnaderna mellan länderna uppstår i resultaten för hela populationer: en jämförelsevis kraftig ökning av andelen anställda med utländsk bakgrund inom alla delområden i Norge, där nivån ligger på 31 procent med utländsk bakgrund bland konstnärliga yrken 2015; en något svagare, men ändå skönjbar ökning i Sverige (20 procent 2015); ökningar inom separata områden i Danmark (7 procent 2015) och Finland (9 procent 2014). Utvecklingen på Island (15 procent 2015) är densamma för konstnärliga yrken som för hela undersökningspopulationen.

Västeuropéer och engelsktalande överrepresenterade bland utlandsfödda

Bland de utrikesfödda är personer från Asien, Afrika och Latinamerika underrepresenterade i undersökningspopulationen jämfört med befolkningen, medan utrikesfödda från Västeuropa och engelsktalande länder som Storbritannien, USA och Australien är överrepresenterade. Skillnaderna mellan ländergrupperna har dock jämnats ut över tid. Utlandsfödda från Norden var den största gruppen i alla länder utom Finland vid undersökningsperiodens inledning. Vid periodens slut har skillnaderna mellan ländergruppernas andelsstorlekar minskat och Norden är inte den största gruppen i något land. I Danmark, Norge och Sverige är de fem gruppernas andelar samlade mellan 15 och 25 procent. I alla de tre länderna syns dessutom en tydlig ökning av andelen anställda med ursprung i Afrika, Asien och Latinamerika. Finland skiljer sig genom en dominans av utlandsfödda anställda med ursprung i Övriga Europa, och en inte lika stor minskning av gruppen från Norden som i de andra länderna. I Finland, där andelen för Övriga Europa ligger på cirka 45 procent medan alla övriga ländergrupper samlas mellan 10 och 20 procent, finns nästan ingen ökning av andelen utlandsfödda anställda med ursprung i Afrika, Asien och Latinamerika. Den isländska populationen lämpar sig inte för att analyseras avseende ursprungsländer, då antalet anställda med utländsk bakgrund är så begränsat.

Jämställd kultur

Jämställdhet är ett prioriterat politikområde i de nordiska länderna. Därför har de nordiska länderna samarbetat kring jämställdhetspolitik sedan 1974. Inom ramen för denna samverkan har Nordiska ministerrådet utvecklat jämställdhetsindikatorer för att kunna följa utvecklingen inom de olika länderna. Idag finns indikatorer för utbildning, hälsa, demografi, arbetsmarknad, familj och omsorg, makt och inflytande samt intäkter. Det saknas dock indikatorer som kan belysa utvecklingen på kulturområdet.

Kulturanalys Norden har därför kartlagt hur många kvinnor och män som är anställda på de statligt finansierade kulturinstitutionerna i de nordiska länderna. Kartläggningen bygger på registerdata från de nordiska statistikbyråerna och visar också hur könsfördelningen har sett ut på olika positioner och inom olika kulturområden under åren 2000–2016. Syftet är att redovisa uppgifter som kan ligga till grund för ett nordiskt samarbete om jämställdhet inom kultursektorn.

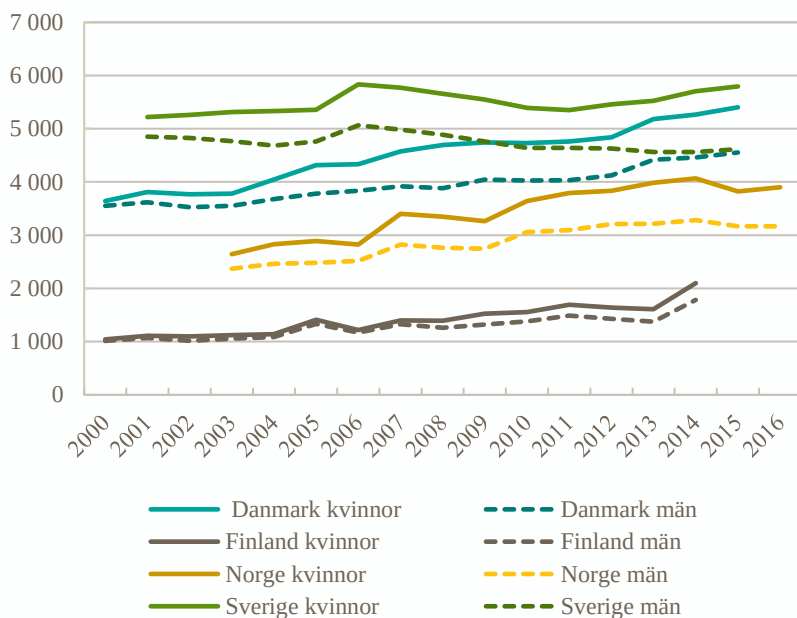
Jämn könsfördelning i den nordiska kultursektorn

Ett delmål för det nordiska jämställdhetssamarbetet är att ”kvinnor och män i Norden har samma möjligheter att delta på arbetsmarknaden och till ekonomisk självständighet”.⁴⁰ Därför eftersträvas att könssegregeringen på arbetsmarknaden upphör. Vår kartläggning visar att de statligt finansierade kulturinstitutionerna, till skillnad från de nordiska arbetsmarknaderna i stort, präglas av en jämn könsfördelning i alla nordiska länder. Inget land har en personalsammansättning inom kultursektorn där det underrepresenterade könet utgör en mindre andel än 40 procent av de anställda.

Den övergripande tendensen är att andelen kvinnor på de statligt finansierade kulturinstitutionerna ökar under 2000-talet. Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige går från en nästintill jämn könsfördelning till att ha cirka 5 procent fler anställda kvinnor under 2000-talet. I Sverige har könsfördelningen under framför allt den senare delen av tidsperioden särskilt karaktäriserats av en minskning av antalet anställda män.

Personalsammansättningen varierar inom olika delar av kultursektorn. I samtliga länder finns en majoritet kvinnor i museisektorn, medan musik- och orkesterinstitutionerna har något fler män som anställda i Danmark, Finland och Norge.

⁴⁰ Nordiska ministerrådet 2014, s. 17.

Figur 24. Antalet anställda kvinnor och män på statligt finansierade kulturinstitutioner i Danmark, Finland, Norge och Sverige, 2000–2016.

Större andel med konstnärliga yrken bland män än bland kvinnor

Resultaten visar att det i flera av de nordiska länderna är en större andel av männen än av kvinnorna bland de anställda på statliga kulturinstitutioner som har konstnärliga tjänster.

I Danmark, Finland, Norge och Sverige har könsfördelningen i de konstnärliga yrkena blivit jämnare under 2000-talet. I Finland, Norge och Sverige ökar antalet kvinnor i konstnärliga yrken över tid, medan andelen män fortfarande är större inom konstnärliga yrken. Det är med andra ord större sannolikhet att en man har en konstnärlig position än en kvinna i Finland, Norge och Sverige.

I Sverige är skillnaderna störst. År 2015 hade 18 procent av de anställda kvinnorna konstnärliga tjänster, medan motsvarande andel bland männen var närmare 29 procent. Om jämförelsen begränsas till de anställda som är verksamma inom scenkonst och musik i Sverige är skillnaderna ännu tydligare. Drygt 35 procent av de anställda kvinnorna har konstnärliga tjänster på dessa områden, vilket kan jämföras med 50 procent av männen.

Tabell 3. Andel kvinnor och män med konstnärligt yrke bland samtliga anställda kvinnor och män på statligt finansierade kulturinstitutioner i de nordiska länderna. Procent.

Område	Danmark 2015		Finland 2014		Island 2016		Norge 2016		Sverige 2015	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Alla statligt finansierade kulturinstitutioner	11,7	13,5	27,7	36,7	23,4	29,6	14,5	20,5	18,0	28,9
Musik- och scenkonst-institutioner	41,5	41,9	40,4	45,7	46,7	48,7	40,4	48,0	35,5	50,3

I Danmark är det lika vanligt att män och kvinnor har konstnärliga tjänster bland de anställda på kulturinstitutionerna. Andelen kvinnor på konstnärliga positioner har ökat tydligt över tid i Danmark och fördelningen var helt jämn år 2016. Även på Island är könsfördelningen mycket jämn på dessa tjänster och har varit det sedan 2008.

Högre andel kvinnor på chefspositioner i kultursektorn än på arbetsmarknaden i stort

Samtliga nordiska länder uppvisar en högre andel kvinnor på chefspositioner på statliga kulturinstitutioner än genomsnittet på arbetsmarknaden i stort i respektive land. Det finns emellertid fortfarande skillnader mellan mäns och kvinnors möjligheter att inneha en chefsposition; i alla länder utom Island är sannolikheten större för en man att ha en chefsposition än för en kvinna.

I Finland, Norge och Sverige är det nästan lika stor andel bland de anställda kvinnorna som är chefer som bland männen. I Danmark är det nästan dubbelt så stor andel av de anställda männen som har en chefsposition jämfört med de anställda kvinnorna. På Island är situationen den omvända.

Andelen kvinnor i chefsposition ökar över tid

Även om det är vanligare att en man får en chefsposition i de flesta nordiska länder, ser vi att andelen kvinnor i chefsposition i kultursektorn har ökat över tid i alla nordiska länder. Idag är ungefär 54 procent av cheferna på kulturinstitutionerna i Finland, Norge och Sverige kvinnor, efter en gradvis ökning av andelen kvinnor på dessa positioner under 2000-talet.

I Danmark är 42 procent av cheferna kvinnor (2015), och skillnaderna mellan andelen kvinnor och män har inte förändrats nämnvärt över tid i Danmark. När de

nordiska länderna jämförs kan vi konstatera att Danmark är det land med lägst antal tjänster som angetts som chefsroll och lägst andel kvinnor på dessa tjänster.

På Island är könsskillnaderna stora på chefsnivå. 75 procent av cheferna på Island är kvinnor, och könsfördelningen har inte förändrats nämnvärt mellan 2008 och 2016.

Högre andel män som antingen är konstnärer eller chefer

Möjligheten till makt och inflytande över kulturens innehåll och konstens utformning är sannolikt olika fördelad mellan konstnärliga tjänster och chefspositioner på de olika ländernas kulturinstitutioner. Om andelen kvinnor och män bland de anställda som antingen har en konstnärlig tjänst eller en chefstjänst läggs samman får vi en helhetsbild. En sådan jämförelse visar att det i alla nordiska länder är en högre andel av de anställda männen som antingen har en konstnärlig tjänst eller chefsposition än av de anställda kvinnorna. Störst skillnader avseende detta finns i Finland och Sverige.

Även om antalet och andelen kvinnor på chefspositioner i kultursektorn har ökat i Sverige under 2000-talet tycks möjligheten för kvinnor att bli chefer vara ungefär desamma. 5,2 procent av de anställda kvinnorna i Sverige hade en chefsposition 2015. Motsvarande siffra för män var 5,8 procent. Dessa uppgifter kan jämföras med att 4,0 procent av de anställda kvinnorna och 4,7 procent av de anställda männen i Sverige hade en chefsposition år 2001. Det betyder att även om antalet kvinnor i chefspositioner har ökat över tid och fler kvinnor än män är chefer 2015 i Sverige, så är det fortfarande en något högre andel av de anställda männen som blir chefer.

Jämställdhet eller på väg mot kvinnodominans?

Om tendensen med ett ökande antal anställda kvinnor inom kultursektorn fortsätter kan det finnas anledning att fråga sig om vi ser en övergång från en könsintegrerad kultursektor till ett kvinnodominerat kulturliv i Norden. Tidigare forskning visar att en könsutjämning inom ett visst yrke eller en viss bransch kan vara början på en ny form av könssegregering. Det som på kort sikt förefaller vara en utveckling mot könsintegrering av ett yrke eller en sektor kan över tid visa sig vara en övergångsfas som leder till mans- respektive kvinnodominans inom ett yrke eller en bransch. Nya former av könsuppdelning tenderar även att påverka ett yrkesområdes status och organisering.⁴¹ Med vetskap om dessa övergripande tendenser kan det bli viktigt att följa utvecklingen framöver på kulturområdet.

Inflytande via konstnärlig tjänst och chefsposition

Att en sektor har lika många kvinnor anställda som män, eller att en sektor är kvinnodominerad när det gäller antalet anställda, innebär inte att den präglas av en

⁴¹ Hebson och Rubery 2004, s. 205.

jämn fördelning av makt och inflytande. Ett av Nordiska ministerrådets mål är att kvinnor och män ska ha "samma tillgång och möjlighet till inflytande, påverkningsmöjligheter och makt att delta i beslutsprocesser och i utformandet av välfärdssamhällena i Norden".⁴² Lika möjligheter till makt och inflytande inom kulturlivet innebär bland annat delaktighet i de processer som avgör vad som anses vara god konst, litteratur, musik och teater.⁴³ Sammantaget indikerar vår kartläggning att analyser av makt och inflytande inte enbart bör omfatta andelen män/kvinnor på chefspositioner, utan också i vilken utsträckning män och kvinnor har tillträde till konstnärliga nyckelpositioner. Rapporten visar att kvinnors och mäns representation på dessa positioner skiljer sig åt.

Vem får vara med?

Till följd av den ökade migrationen till Norden och hela Europa har integration och inkludering blivit föremål för diskussion inom alla politikområden, så även inom kulturområdet. Flera konkreta satsningar har genomförts för att hantera de politiska, sociala och ekonomiska utmaningar som Europa och Norden står inför; satsningar inom vilka kulturen anses spela en framträdande roll. Detta vittnar om högt ställda förhoppningar på konstens och kulturens kraft att föra människor samman.

Förslagen på särskilda satsningar inom integration och kultur har ökat i snabb takt, både nationellt och på nordisk och europeisk nivå. På nordisk nivå har Nordiska ministerrådet fattat beslut om ett samarbetsprogram som ska stötta de nordiska länderna i deras arbete med integration. Samarbetsprogrammet spänner över alla politikområden och har medfört att de nordiska kulturministrarna gemensamt har lyft frågan om hur kulturen kan bidra till integration och ett hållbart samhälle.⁴⁴ Inför Norges ordförandeskap i Nordiska ministerrådet 2017 presenterades ett treårigt projekt om kulturlivets och civilsamhällets roll i att bidra till integration och inkludering i de nordiska samhällena. I programförklaringen betonas betydelsen av ett tillgängligt kulturliv: "Et tilgjengelig og inkluderende kultur- og organisasjonsliv gir dermed innvandrere en viktig mulighet til å bli kjent med menneskene som bor i lokalsamfunnet, til å praktisere språk og bruke og vise sine ressurser, og til å føle tilhørighet".⁴⁵

Ambitionen att använda kultur som drivkraft för att skapa ökad integration kan också ses på nationell och lokal nivå. I de nordiska länderna har under de senaste åren ett flertal regionala och lokala initiativ satts som syftar till att säkerställa att såväl professionella kulturutövare från andra länder som människor med rötter utanför Norden tar plats i utställningsrum, på scener, i bibliotek och i andra sammanhang. En del satsningar strävar efter att kulturutövare med utomnordisk

⁴² Nordiska ministerrådet 2014, s. 14.

⁴³ SOU 2007:108, s. 157, Hermele 2009; 2015.

⁴⁴ Nordiska ministerrådet 2017.

⁴⁵ Regeringen Norge 2017, s. 11.

bakgrund ska ges möjligheter att verka inom sina respektive professionella konstfält. Andra initiativ är snarare att betrakta som integrationspolitiska, där kulturaktiviteter ska användas som redskap för att bidra till inkludering och integration av flyktingar och invandrare i de nordiska samhällena.

Såväl frågan om hur konsten och kulturen kan bidra till integration och inkludering i samhället som frågan hur kultursektorn kan bli mer inkluderande är därmed återigen aktualiserade. Dessa teman har tidigare varit föremål för samtal och debatt inom det nordiska kultursamarbetet, senast 2012, då Nordiska ministerrådet gav ut en debattskrift om kultur, mångfald och identitet.⁴⁶ De diskussioner som nu förs – och de sätt på vilket de manifesteras i olika politiska satsningar – vittnar om en glidning mellan perspektivet att kulturens och konstens professionella fält ska vara tillgängliga för var och en och perspektivet att kulturen och dess arenor och aktiviteter kan användas som ett verktyg i integrationsprocesser. I någon mån kan vi förstå detta som att kulturpolitiken å ena sidan ska verka för att göra kulturen tillgänglig för alla invånare, å andra sidan flyter samman med integrationspolitiken, vilket leder till att kulturen får rollen att verka för ett inkluderande samhälle.

I antologin *Vem får vara med?* har Kulturanalys Norden strävat efter att få med texter som diskuterar och problematiserar mötet mellan kulturpolitik och integrationspolitik, visar på vad som sker när kulturpolitiska idéer möter den vardagliga praktiken samt texter som belyser i vilken mån minoriteter, nyanlända och personer med utländsk bakgrund är delaktiga i kulturlivet i de nordiska länderna. Antologin behandlar därmed ett brett spektrum av teman, men gemensamt för texterna är att de på ett eller annat sätt kretsar kring frågor som: Vem får vara med och på vilka villkor? Vem ska göras delaktig i vems kultur? Hur kan kulturaktiviteter bidra till ökad integrering och inkludering? och Vad händer med kulturen och konsten när den används som ett integrationspolitiskt redskap?

Syftet med antologin är således att utifrån aktuell forskning bidra till reflektion om kulturpolitikens och integrationspolitikens möten och gränsdragningar, liksom till fördjupad förståelse för kulturlivets möjligheter och utmaningar i att bidra till inkludering och integration. Ambitionen är att bidra till reflektion, insikt och inte minst till diskussion om de kulturpolitiska utmaningar och möjligheter som finns inom detta område i Norden. Likaså är förhoppningen att texterna illustrerar såväl likheter som skillnader inom de nordiska länderna när det gäller att diskutera kulturpolitikens roll i integrationsprocesser.

Forskarna som bidrar till denna antologi finns inom skilda forskningsfält och i olika nordiska länder. Gemensamt för dem är att de i sin befintliga forskning studerar frågor som täcks in av den övergripande inramningen. Kulturanalys ambition har varit att låta olika forskningsdiscipliner ge perspektiv på frågorna som

⁴⁶ Nordiska Ministerrådet 2012.

diskuterar här, och att låta kapitlen belysa såväl ett brett spektrum av konst- och kulturuttryck som mer övergripande förändringar i det kulturpolitiska landskapet.

Kapitlen som ingår i antologin är av olika karaktär; en del baseras på empiriska studier av utländsk bakgrund inom något av kulturens och konstens områden medan andra kapitel är av mer konceptuell karaktär och diskuterar frågor som rör kultur- migrations- och integrationspolitik i Norden. Det finns tre bärande teman i antologin som samtliga kapitel relaterar till:

- Kulturpolitik möter integrationspolitik
- Kulturpolitiska idéer översätts till praktik
- Utländsk bakgrund inom olika konst- och kulturger

Kulturpolitik möter integrationspolitik

Kapitlen inom antologins första tema kretsar kring frågor om kulturpolitikens och integrationspolitikens gränsdragningar i de nordiska länderna över tid. Kapitlen visar antingen hur kulturpolitiken förändrats och kommit att innehålla begrepp som mångfald, integration och inkludering, eller det omvända, hur integrationspolitiken har kommit att bli en arena för diskussion om kulturens betydelse och nytta i integrationsprocesser. Texterna åskådliggör därmed de perspektiv som finns och har funnits på kulturen som arena eller som ett instrument för att bidra till ökad integration och inkludering i de nordiska samhällena.

Ett exempel på detta tema utgörs av Pasi Saukkonens kapitel, *Kulturpolitik och kulturell mångfald i fyra nordiska länder*, som ger en överblick av hur frågor som rör etnisk och kulturell mångfald har inkluderats i nordisk konst- och kulturpolitik. Kapitlet ger inte enbart en inblick i kulturpolitikens utveckling i Danmark, Finland, Norge och Sverige utan beskriver också migrationen till länderna och utvecklingen av integrationspolitiken under de senaste decennierna. Saukkonen visar hur kulturpolitiken har tagit olika vägar mot antingen en mer multikulturalistisk politik eller en assimilationspolitik i de nordiska länderna, och diskuterar detta i relation till det faktum att befolkningen i de nordiska länderna under senare årtiondena har blivit mer diversifierad.

Kulturpolitiska idéer översätts till praktik

Antologins andra tema inriktas på vad som händer när kulturpolitiska idéer ska omsättas i praktiken. De tre kapitlen visar hur kulturpolitiska idéer möter kulturinstitutioners och kommunala aktörers vardag. Kapitlen illustrerar hur de kulturpolitiska idéerna och idealen översätts och anpassas till den verklighet där de ska få fotfäste. Denna process är inte enbart följsam. Författarna ger exempel på hur idéerna stöter på både praktiska och mer språkliga utmaningar som leder till tvivel och funderingar över om det verkligen var detta som politiken ville åstadkomma. I kapitlen diskuteras frågor som: Hur går det till när kulturpolitiska idéer omvandlas till handling på lokal nivå? Hur fylls idéerna med innehåll? Vad

är det som krävs för att de kulturpolitiska idéerna och visionerna om mångfald och integration ska resultera i långsiktig strukturell förändring? Och vad menas egentligen med mångfald och integration?

Ett exempel på detta tema är kapitlet *Kultur for å delta* av Åsne Dahl Haugsveje, Ole Marius Hylland och Heidi Stavrum. Kapitlet handlar om de utmaningar som uppstår när nationella kulturpolitiska mål ska realiseras i handling i en norsk kommun som arbetar för att öka kulturdeltagandet bland barn och unga med invandrarbakgrund. Författarna visar på de målkonflikter som uppstår när trösklarna för deltagande ska sänkas genom att väcka lust och intresse, samtidigt som ambitionen om kvalitet i det konstnärliga och kulturella innehållet och utbudet ska upprätthållas. I kapitlet berättar författarna att nationella kulturpolitiska mål om ökat deltagande på lokal nivå kan komma att översättas till att koka soppa, stämma gitarrer, motivera omotiverade tonåringar och erbjuda en famn och en skön soffa att gråta ut i.

Utländsk bakgrund inom olika konst- och kulturger

Antologins tredje tema gör nedslag i olika konst- och kulturfält i de nordiska länderna och baseras på empiriska studier av personer med utländsk bakgrund och deras möjligheter att både delta i och utöva sin profession samt hur kultur och konst kan bidra till integration och skapa förståelse mellan människor. Kapitlen diskuterar övergripande frågor om representativitet och likvärdighet, och om möjligheten att nå förståelse mellan grupper med olika bakgrund med hjälp av konst och kultur: Vem får vara med och på vilka villkor? Vem inkluderas i vems kultur? Och hur kan vi skapa bryggor mellan människor utifrån konst och kultur?

Exempelvis tar Paula Karhunen, i kapitlet *Som konstnär bland sina gelikar*, avstamp i finländsk konstförvaltnings nyvaknade intresse för konstnärer i början av 2000-talet. Karhunen analyserar utifrån befintlig statistik i vilken utsträckning konstnärer med andra modersmål än finska får ta del av statliga konstnärsstipendier och hur detta har utvecklats över tid. Resultaten tyder på att det finska stödsystemet för konst tar emot inflyttade konstnärer på ett jämlikt sätt.

Antologins avslutande empiriska kapitel ser på frågorna som diskuterats i antologin utifrån ett annat perspektiv: vilka berättelser om flykt och flyktingar skapas i konstinstallationer och i utställningshallar? Karina Horstis kapitel, *Kuratering av "flyktingkrisen"*, tar sin bakgrund i de ökade flyktingströmmarna till Norden och Europa 2015 och analyserar vad som sker när föremål från flyktingarnas väg till Norden och Europa – flytvästar, träbåtar och gummiflotter – samlas in och ställs ut i konstinstallationer, på gallerier och museer. Horsti argumenterar för att föremål för massflyttningar i de senaste årtiondet inte har blivit utställda i samma utsträckning som idag, och hon lyfter frågor om hur minnet av dagens migranternas lidande bevaras genom utställningar, vilka föremål från flykt som blir relevanta symboler och vilken inramning av gränspassager till Europa

utställningarna skapar. Horsti landar i att utställningsvågen med flyktens föremål framförallt skapar berättelser som sätter européerna snarare än flyktingarna i centrum.

Sammanfattning i relation till de kulturpolitiska målen

De tvärssektoriella politiska målen om jämställdhet, mångfald och likabehandling har relevans för alla de tre nationella kulturpolitiska målen och deras delområden.

Kulturanalys undersökning *Vilken mångfald?* visar att de politiska direktiven har betydelse för hur kulturinstitutionerna arbetar i praktiken. Ett sätt att lyfta fram mångfalddsuppdragets relation till integrationspolitiken kan vara att ge de nationella institutionerna i uppdrag att redogöra för hur de implementerat förordningen om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av integrationspolitiken

De kartläggningar som Kulturanalys Norden har genomfört av de anställda vid statligt finansierade kulturinstitutioner i Norden med avseende på kön och utländsk bakgrund har kopplingar både till självständighetsmålet delområde *Sociala och ekonomiska villkor* och till samhällsmålets delområde *Genomslag i samhällsplanering* och *En vidgad arbetsmarknad*. Andelen anställda med utländsk bakgrund är långt ifrån representativ i relation till hur det ser ut i de olika ländernas befolkningar i stort, men bland anställda med konstnärliga positioner är andelen med utländsk bakgrund förhållandevis hög i samtliga länder. I samtliga nordiska länder utmärks den statligt finansierade kultursektorn av en betydligt jämnare fördelning mellan kvinnor och män bland de anställda än arbetsmarknaden i stort. Samtidigt är det viktigt att påpeka att det fortfarande är en högre andel av de anställda männen som antingen har en konstnärlig tjänst eller chefsposition än av de anställda kvinnorna.

I forskarantologin *Vem får vara med?* resonerar ledande forskare om vad som händer just när kulturpolitiken och dess olika målsättningar möter integrationspolitikens mål och förutsättningar i de olika nordiska länderna. Här ges många exempel på kulturens potential att överbrygga konflikter och motsättningar i samhället men det ges också intressanta exempel på de målkonflikter som kan uppstå i mötet mellan olika politikområden. Vad händer till exempel när trösklarna för deltagande ska sänkas genom att väcka lust och intresse, samtidigt som ambitionen om kvalitet i det konstnärliga och kulturella innehållet och utbudet ska upprätthållas?

Övriga studier

De två sista rapporterna som kommer att redovisas här är en kartläggning av nordisk kulturstatistik samt en sammanställning av nyckeltal och befintlig jämförande statistik för film på biografer i de nordiska länderna publicerade av Kulturanalys Norden. Dessa rapporter ingår som ett led i Kulturanalys Nordens uppdrag att arbeta för en systematisk harmonisering av den nordiska kulturstatistiken och därför av mer förberedande, respektive översiktlig, karaktär än de tidigare rapporter som har presenterats. Vi gör därför ingen särskild sammanfattning av resultaten i dessa rapporter i relation till de kulturpolitiska målen.

Resultaten i korthet

- Det går redan idag att ta fram jämförbar statistik som beskriver utbud och användning/deltagande inom området film och biograf i de nordiska länderna. Även när det gäller museer och bibliotek finns det goda möjligheter att ta fram jämförande statistik. Inom dessa två områden behöver emellertid vissa definitioner harmoniseras.
- Inom områdena arkiv och litteratur finns det jämförbara data inom vissa variabler, men det krävs viss harmonisering för att statistiken ska kunna jämföras. Inom övriga områden är det endast inom ett fåtal variabler som det går att göra jämförelser. Detta främst på grund av olika lagstiftning (kulturarv), på att området som sådant är fragmenterat med olika sorters organisationer och aktiviteter (scenkonst) eller på att området överlag inte har en utvecklad statistik i något av länderna (bildkonst).
- Islänningar går oftast på bio, i snitt 4,3 gånger per person under 2016. Färingarna och finländarna går minst ofta på bio i Norden med 1,3 respektive 1,6 biobesök per person under 2016.
- Fördelningen av män och kvinnor i nyckelpositioner (regissörer, producenter, manusförfattare) eller huvudroller i inhemska stödda eller premiärsatta filmer i Norden ligger nästan uteslutande utanför intervallet 40 till 60 procent, som ofta används som indikator för jämställdhet, med en övervikt för män.

Kulturstatistik i Norden – en förstudie

Kulturanalys Norden har till uppgift att verka för en långsiktig harmonisering av den nordiska kulturstatistiken. Som ett första steg i detta uppdrag har vi kartlagt den befintliga kulturstatistiken i Nordiska ministerrådets fem medlemsländer och de tre självstyrande områdena.

Syftet med kartläggningen är att beskriva vilken kulturstatistik som finns och i vilken mån den lämpar sig för jämförande analyser av kulturlivet i de olika nordiska länderna. Den syftar också till att utgöra ett underlag för hur den nordiska kulturstatistiken skulle kunna harmoniseras för att öka jämförbarheten länderna emellan. Kartläggningen utmynnar i förslag på hur den nordiska kulturstatistiken

på sikt kan harmoniseras, och vilka jämförelser som redan idag kan göras mellan kulturområden i de nordiska länderna. Kartläggningen innehåller inte jämförande data över kulturområden i de nordiska länderna. Den sortens jämförande beskrivningar har vi påbörjat med *Film på bio i Norden*, som nämns nedan.

Resultat

Kartläggningen visar att det redan idag går att ta fram jämförbar statistik som beskriver utbud och användning/deltagande inom området film och biograf i de nordiska länderna. Även när det gäller museer och bibliotek finns det goda möjligheter att ta fram jämförande statistik. Inom dessa två områden behöver emellertid vissa definitioner harmoniseras. Framförallt har populationerna avgränsats på skilda sätt i de olika nordiska länderna. Inom de nordiska länderna är det även ett omvittnat bekymmer hur museibesök ska mätas.

Inom områdena arkiv och litteratur finns det jämförbara data inom vissa variabler, men det krävs viss harmonisering för att statistiken ska kunna jämföras. Inom övriga områden är det endast inom ett fåtal variabler som det går att göra jämförelser. Detta främst på grund av olika lagstiftning (kulturarv), på att området som sådant är fragmenterat med olika sorters organisationer och aktiviteter (scenkonst) eller på att området överlag inte har en utvecklad statistik i något av länderna (bildkonst).

Fortsatt arbete

Kulturstatistiken är mångfacetterad, vilket innebär att ett arbete med en harmonisering av kulturstatistiken mellan länderna bör ta sig an ett område i taget. Kulturanalys Norden gör även bedömningen att en harmonisering bör ta utgångspunkt i de etablerade standarder som finns inom varje kulturområde.

En central del i det fortsatta arbetet med att öka statistikens jämförbarhet är att i nära samarbete med statistikproducerande organisationer i respektive land gå igenom definitioner av variabler och populationer samt diskutera hur avgränsningar och beräkningar av enheter görs.

Kulturanalys Norden planerar att ta fram områdesvisa statistikrapporter med enkla deskriptiva jämförelser. Sådana jämförelser kan bidra till ökad kunskap om kulturens position i de nordiska länderna. Vi avser att beskriva såväl skillnader som likheter i kulturutbud, sysselsättning och användning. I synnerhet kan denna typ av jämförelser bidra till insikter om hur de nordiska ländernas kulturliv skiljer sig åt och i vilken utsträckning som skilda politiska prioriteringar och satsningar får konsekvenser för kulturutbud och kulturdeltagande. Vidare kan denna typ av jämförande statistik även användas för att undersöka hur kulturutbud, sysselsättning och kulturdeltagande ser ut i Norden i relation till andra delar av Europa och världen.

Film på bio i Norden

I *Film på bio i Norden* presenteras nyckeltal och befintlig jämförande statistik för film på biografer i Nordiska ministerrådets medlemsländer under 2016 och utvecklingen i trender över tid.

Biografer, salonger och platser

Antal biografer, salonger och platser, är i de flesta nordiska länder oförändrat från 2010 till 2016. I Sverige minskade antalet biografer och platser och i Danmark ökade antalet salonger från 2010 till 2016. Island hade flest platser per invånare (20/1 000) år 2016.

Biofilmer år 2016

Den största andelen av film som premiärsattes på bio i Norden var nordamerikansk, från 48 procent i Finland till 90 procent på Island. I Finland var andelen inhemsk premiärsatt film störst med 19 procent. Island hade minst andel premiärsatt inhemsk film (2 procent) av de nordiska länderna under 2016. Grönland och Färöarna hade ingen premiärsatt inhemsk film under samma år. I Danmark, Finland och Island där statistik om andel premiärsatt nordisk film fanns tillgänglig, var marknadsandelen för nordisk film från 3 procent till 7 procent.

Biobesök

Islänningar går oftast på bio, i snitt 4,3 gånger per person under 2016. Färöingarna och finländarna går minst ofta på bio i Norden med 1,3 respektive 1,6 biobesök per person under 2016.

Det totala antalet biobesök per år ökade svagt i hela Norden under perioden 2005 till 2016, förutom på Island där antalet besök låg stabilt. Den mest besökta biofilmen i respektive nordiskt land år 2016 var inhemskt producerad.

Marknadsandel och intäkter

Finland hade den största marknadsandelen (29 procent) för inhemsk film, baserat på antal sålda biljetter 2016, medan Island var det land där inhemsk film hade minst marknadsandel (6 procent). Störst marknadsandel för nordamerikansk film, utifrån sålda biljetter år 2016, hade Island med 90 procent. I Danmark, Norge och Sverige var den nordamerikanska marknadsandelen runt 60 till 65 procent, och motsvarande siffra för Finland var 48 procent. Marknadsandelen för film från länder utanför Norden, Europa och Nordamerika var mellan under 1 procent och 6 procent år 2016. Bruttobiljettintäkten år 2015 var störst i Sverige följt av Norge. I Danmark, Norge och Sverige kostade en biobiljett lika mycket år 2015, billigast var det att gå på bio på Island.

Jämställdhet

Fördelningen av män och kvinnor i nyckelpositioner (regissörer, producenter, manusförfattare) eller huvudroller i inhemskt stödda eller premiärsatta filmer i Norden ligger nästan uteslutande utanför intervallet 40 till 60 procent, som ofta används som indikator för jämställdhet. År 2016 var andelen produktionsstödda inhemska långfilmer med en kvinna i nyckelposition mindre än 40 procent i de flesta kategorier och nordiska länder, undantaget andelen kvinnor som regissörer och manusförfattare i Sverige samt andelen kvinnor som producent på Island. För den totala premiärsatta inhemska filmen år 2016 var andelen män i nyckelpositioner större än 60 procent i alla länder och kategorier med undantag för två, en i Sverige och en i Norge. Andelen män och kvinnor i huvudroller i inhemsk premiärsatt långfilm var lika stor i Finland, men i övervikt för män för övriga Norden år 2016.

Uppföljning av tidigare studier

Myndigheten för kulturanalys har i uppdrag att bedriva omvärldsbevakning inom kulturområdet och andra relevanta samhällsområden. I *Kulturanalys 2018* har myndigheten framför allt valt att titta på utvecklingen i relation till de rapporter om kulturens ekonomiska förutsättningar och förekomsten av hot och hat riktat mot kulturarbetare och kulturinstitutioner som vi presenterade i *Kulturanalys 2017*.

Kulturens ekonomistyrning

I januari 2017 publicerade Kulturanalys rapporten *Dramatiska villkor* som undersöker utvecklingen av länsteatrarnas intäkter och utgifter under perioden 1980–2015. Med utgångspunkt i studiens resultat landade Kulturanalys i fyra huvudsakliga slutsatser: (1) Länsteatrarnas verksamhetsanslag har urholkats av lönekostnadsutvecklingen, (2) Urholkningen av anslag började under 1990-talet, (3) Den administrativa personalen ökar i relation till den konstnärliga personalen, och (4) Under 2015 anlätade länsteatrarna fler personer än under 1990-talet trots lägre köpkraft och färre rapporterade årsverken. Dessa slutsatser utvecklas i rapporterna *Dramatiska villkor* och *Kulturanalys 2017*. I båda dessa rapporter framförs att det finns indikationer på att utvecklingen med urholkade anslag snarare är generell för kultursektorn i stort än specifik för länsteatrarna.

Under perioden 2017–2020 förstärks det statliga anslaget till regional kulturverksamhet med 30 miljoner kronor årligen, vilket till största delen avser verksamhet inom kultursamverkansmodellen.⁴⁷ Kulturrådets styrelse beslutade om fördelningen utifrån prioriteringen: ”en regional kulturverksamhet som ökar tillgängligheten och skapar förutsättningar för ökad kvalitet och förnyelse genom att:

- ta till vara digitaliseringens och teknikens möjligheter
- utveckla den regionala kulturella infrastrukturen
- ge ökat utrymme för konst- och kulturområden som har svag regionalstruktur.”⁴⁸

Utifrån prioriteringarna tilldelades 13 län ett ökat stöd utöver generell uppräkning.⁴⁹ Ökningarna byggde bland annat på att länen har ambitioner att utöka sin interregionala samverkan, använda nya arbetssätt och strukturer samt förbättra

⁴⁷ Proposition 2016/17:1, Utgiftsområde 17.

⁴⁸ Statens kulturråd 2017b.

⁴⁹ De 13 län som fick ökat stöd utöver generell uppräkning var Dalarna, Halland, Jämtland, Jönköping, Kalmar, Kronoberg, Norrbotten, Skåne, Västra Götaland, Västerbotten, Västernorrland, Örebro och Östergötland. Även Blekinge län omfattas av satsningen på Kronoberg.

förutsättningarna för att skapa och möta exempelvis bild- och form, dans-, och operakonst.⁵⁰

Att Kulturrådet anger särskilda prioriteringar som grund för extra tillskott av statsbidrag kan hämma regionernas möjligheter att använda statsbidraget på det sätt som de finner mest ändamålsenligt eller för att exempelvis täcka upp för länsteatrarnas urholkade verksamhetsanslag.

Utöver ovan nämnda förstärkning av modellen som beslutades med 2017 års budgetproposition, så omvandlades även de medel som frigjordes när pensions-systemet inom scenkonstområdet förändrades 2015 till öronmärkta bidrag. Regeringen beslutade att dessa medel skulle användas för kvalitetsförstärkande insatser inom scenkonstområdet – det handlade således inte om att förstärka det generella statsbidraget till regional kulturverksamhet.

Av Kulturrådets regleringsbrev för 2015–2017 framgår att 40–44 miljoner kronor årligen av anslaget till regional kulturverksamhet ska användas för kvalitetsförstärkande insatser inom scenkonstområdet.⁵¹ Medlen ska fördelas till verksamhet som främjar utveckling, förnyelse och kompetensutveckling inom scenkonstområdet. Inom kultursamverkansmodellen ska förvisso fördelningen ske efter förslag från landstingen, men inom ramen för regeringens prioritering.

Vidare föreslår regeringen, i budgetpropositionen för 2018, att Kungliga biblioteket tillförs 25 miljoner kronor årligen 2018–2020 för att finansiera en satsning på de regionala biblioteksverksamheterna som kompetens- och utvecklingsnoder inom ramen för en satsning på digitalt kompetenslyft.⁵² Satsningen är riktad mot regionerna och den regionala kulturen, men är öronmärkt. Regeringen föreslår även att kultursamverkansmodellen ”där bl.a. medel till bibliotek, läs- och litteraturfrämjande fördelas” ska förstärkas med 25 miljoner kronor under perioden 2018–2020 inom ramen för satsningen på stärkt biblioteksverksamhet i hela landet.⁵³ Även detta förslag innebär alltså en öronmärkt ökning av anslagen inom kultursamverkansmodellen.

Kulturrådet har en nationell överblick över kulturlivet i landet och de utvecklingsområden som finns. Att satsningar på kultursamverkansmodellen har gjorts utifrån nationella prioriteringar skulle kunna motiveras med hänvisning till detta. Förstärkningen av kultursamverkansmodellen med riktade statliga medel reser emellertid frågan om hur modellens syfte att skapa utrymme för regionala prioriteringar och variationer påverkas. Det är även angeläget att beakta huruvida det är ändamålsenligt med riktade bidrag i ljuset av urholkade verksamhetsbidrag till kulturinstitutioner som länsteatrarna. Specialdestinerade bidrag kan innebära

⁵⁰ Statens Kulturråd 2017b.

⁵¹ Kulturdepartementet 2014; 2015; 2016.

⁵² Proposition 2017/18:1, Utgiftsområde 17.

⁵³ Proposition 2017/18:1, Utgiftsområde 17, s. 33.

att kulturinstitutioner måste satsa på något annat i verksamheten än att möta de eventuella behov som uppstått på grund av urholkade anslag. En annan fråga som är relevant att undersöka när det gäller riktade bidrag är hur det administrativa arbetet i både regioner och på Kulturrådet påverkas.

Satsning på det fria kulturlivet

I budgetpropositionen för 2018 föreslår regeringen en satsning på den fria konsten som uppgår till 115 miljoner kronor per år. Denna satsning är i linje med det förslag som Kulturrådet för fram i sitt budgetunderlag till regeringen för perioden 2018–2020. I budgetunderlaget konstaterar Kulturrådet att myndigheten under lång tid har pekat på den underfinansiering som råder inom kultursektorn i allmänhet och den fria sektorn i synnerhet.⁵⁴ Kulturrådet framför att majoriteten av de fria kulturaktörerna verkar under knappa förhållanden och att de statliga bidragen ofta är avgörande för verksamheternas fortlevnad. Ökad statlig finansiering skulle, enligt Kulturrådet, innebära att den konstnärliga verksamheten kan utvecklas och expandera vilket i sin tur ökar antalet anställningar och uppdrag för konstnärer.

Den satsning på det fria kulturlivet som föreslås i regeringens budgetproposition 2018 innebär en förstärkning av de bidrag och ersättningar som fördelas direkt till konstnärer, fria aktörer inom scenkonst och kulturtidskrifter. När det gäller de bidrag som Kulturrådet fördelar innebär detta en årlig ökning med 25 miljoner kronor till fria grupper inom scenkonstområdet och med 8 miljoner kronor till litteratur och kulturtidskrifter.

Bidragen och ersättningarna till kulturaktörerna fördelas inte bara av Kulturrådet utan även av andra institutioner under Kulturdepartementet som Konstnärsnämnden, Sveriges författarfond, Statens konstråd och Kulturbryggan.

Regeringens paket för den fria konsten innehåller:

- En förstärkning med 25 miljoner kronor per år till fria aktörer inom scenkonstområdet, medel som fördelas av Kulturrådet. Detta anslag ökar därmed med 12 procent.
- Kulturrådets stöd till utgivning av litteratur och kulturtidskrifter förstärks med 8 miljoner kronor per år.
- 60 miljoner kronor per år till stipendier och ersättningar som fördelas direkt till konstnärer. En del av dessa medel kan även gå till nyskapande projekt inom ramen för Kulturbryggans verksamhet.
- Fria aktörer inom bild- och formområdet tillförs 12 miljoner kronor per år.
- Statens konstråds stöd till konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön stärks med 10 miljoner kronor per år.

⁵⁴ Statens kulturråd 2017c, s. 6. Den fria sektorn avser aktörer inom kulturområdet som får ekonomiskt stöd från stat, region/landsting och kommuner, men saknar den ekonomiska stabilitet som kommunala, regionala och statliga institutioner har.

De satsningar på det fria kulturlivet som föreslås i budgetpropositionen är positiva i ljuset av självständighetsmålets delområde *Sociala och ekonomiska villkor*. Effekterna av dessa förslag måste emellertid utvärderas innan en säkrare bedömning kan göras.

Hot, våld och trakasserier i kulturlivet

Goda ekonomiska och sociala villkor är en förutsättning för att kulturen ska kunna vara en självständig och dynamisk kraft i samhället. En annan viktig förutsättning är att yttrandefrihet råder på kulturens område och i samhället i stort. I propositionen *Tid för kultur* förklaras självständighetsmålets innebörd med att ”kulturen fritt [ska] kunna spegla, granska och ifrågasätta rådande makt-förhållanden och invanda föreställningar” samt att konst och kulturarvs-områdena måste få utvecklas på ’egna villkor’.⁵⁵ En grundläggande förutsättning för att kulturen ska kunna vara nyskapande och dynamisk bör således vara att utmanande och samhällskritiskt konstnärskap inte medför uppenbara risker för att utsättas för repressalier i form av hot, våld och trakasserier.

Mot bakgrund av de resultat och analyser som presenterades i rapporten *Hotad kultur?* kunde Kulturanalys emellertid i *Kulturanalys 2017* konstatera att förekomsten av hot, trakasserier och våld mot författare och konstnärer är ett reellt problem i svenskt kulturliv. Utsattheten är jämförbar med andra grupper som är viktiga för demokratin och det offentliga samtalet: journalister och politiker.⁵⁶

Regeringens handlingsplan

I juli 2017 antog regeringen en handlingsplan⁵⁷ till ”det fria ordets försvar” innehållande en rad åtgärder mot utsatthet för hot och hat bland tre yrkesgrupper som uppfattas vara särskilt utsatta och särskilt betydelsefulla för det demokratiska samtalet: journalister, förtroendevalda och konstnärer. I handlingsplanen uppmärksammas särskilt att stödet till konstnärer som utsätts för hot och hat behöver utvecklas eftersom konstnärer och författare ofta är egenföretagare och därmed saknar det stöd och skydd som omfattar anställda. Regeringen betonar också att det behöver göras insatser för att underlätta för uppdragsgivare och arrangörer att både förebygga hot och våld och att kunna ge stöd till de konstnärer och författare som blir utsatta.⁵⁸

De åtgärder i handlingsplanen som särskilt är kopplade till ett stärkt stöd för konstnärer består dels av ett uppdrag till Konstnärsnämnden att ta fram en webbaserad guide för att ge stöd till konstnärer när det gäller hot, hat, våld,

⁵⁵ Proposition 2009/10:3, s. 28.

⁵⁶ Myndigheten för kulturanalys 2016a, s. 61-62.

⁵⁷ Ku17:04.

⁵⁸ Ku17:04, s. 30.

trakasserier och diskriminering, dels att den utredning⁵⁹ som ska se över villkoren för konstnärer ska göra en bred översyn av de statliga insatserna och villkoren för professionellt verksamma konstnärer.⁶⁰ Därtill genomför regeringen ett antal åtgärder inom ramen för det internationella samarbetet, exempelvis genom att ge stöd till Unescos arbete med pressfrihet och yttrandefrihet, att fortsatt främja arbetet med att skapa fristäder för förföljda journalister och konstnärer samt att i olika internationella sammanhang särskilt synliggöra frågor om hot mot kvinnliga journalisters säkerhet, inklusive utsatthet för hot och hat.⁶¹

#metoo

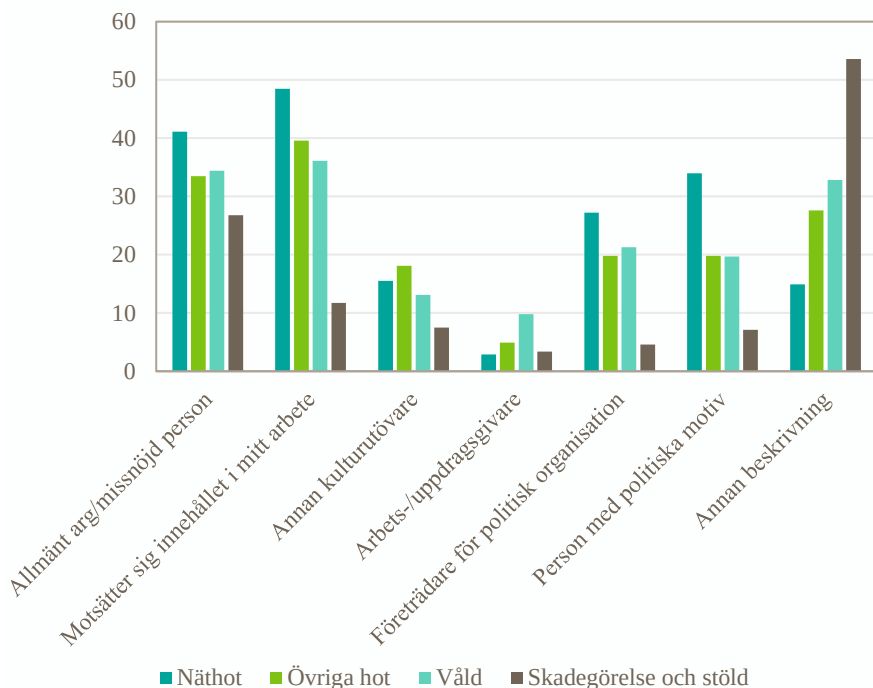
I de undersökningar om hot, våld och trakasserier mot kulturarbetare och kulturinstitutioner som Kulturanalys publicerade under 2016 och 2017 – *Hotad kultur?*, *Värdar eller väktare?* och *Utsatta museer?* – och i den offentliga debatt som under 2016 tog fart kring dessa frågor, låg fokus i huvudsak på händelser där offren tillhörde kultursektorn medan förövaren ofta beskrevs som ”en allmänt arg/missnöjd person” eller som en person som ”motsätter sig innehållet i mitt arbete”.⁶²

⁵⁹ Dir 2016:93.

⁶⁰ Ku17:04, s. 30.

⁶¹ Ku17:04, s. 31.

⁶² Myndigheten för kulturanalys 2016a, s. 36–40.

Figur 25. Hur skulle du beskriva den eller dem som utsatte dig för den senaste händelsen? Flera svar var möjliga. Procent av de utsatta för respektive händelse.

I undersökningen *Hotad kultur?* ombads de konstnärer och författare som hade utsatts för någon form av hot, våld eller skadegörelse att beskriva förövaren med hjälp av ett antal fördefinierade kategorier. Mellan 12 och 17 procent av de personer som hade blivit utsatta för våld, näthot och övriga hot angav att förövaren utgjordes av "annan kulturutövare" och mellan 3 och 10 procent angav att förövaren var en "arbets-/uppdragsgivare". Att hot, våld och trakasserier inte bara kommer utifrån, utan också från kollegor och arbetsgivare, uppmärksammades emellertid inte i särskilt stor utsträckning vare sig i Kulturanalys beskrivning av undersökningens resultat eller i efterföljande debatt.

Under senhösten 2017 skedde emellertid en förändring, både när det gäller kunskapsläge och debattförutsättningar kring frågor om våld och trakasserier, som vi sannolikt ännu bara har sett början av. Den 15 oktober uppmanade den amerikanska skådespelaren Alyssa Milano alla kvinnor som någon gång ofredats sexuellt att svara på hennes tweet med orden "me too". Uppmaningen blev början

på en internationell rörelse som under hashtaggen *#metoo* har kommit att sätta fokus på sexuellt våld och trakasserier som ett samhällsproblem.

I Sverige har *#metoo*-rörelsen blivit mycket stor, även i en internationell jämförelse, inte minst tack vare de hashtagbaserade upprop som har undertecknats av kvinnor i många olika branscher i arbetslivet och i andra sammanhang. Av dessa upprop har några av de mest uppmärksammade kommit just från kultursektorn:

- *#tystnadtägn*, 703 kvinnliga skådespelare, 8 november
- *#visjungerut*, 653 kvinnliga sångare, särskilt från opera- och konsertvärlden, 13 november
- *#närmusikentystnar*, 1 993 kvinnor i musikbranschen, 17 november
- *#tystdansa*, 620 kvinnliga dansare, 22 november
- *#metoobackstage*, 1 614 kvinnor som arbetar bakom tv-, film- och scenproduktioner.⁶³

Uppropen har publicerats i de stora svenska dagstidningarna och det har gått att läsa vittnesmål om sexuellt våld och trakasserier på hemsidor kopplade till de olika hashtagarna. Det väckte också stor uppmärksamhet när 200 svenska skådespelare samlades i en manifestation på Södra Teatern i Stockholm den 19 november för att läsa upp anonyma vittnesmål från uppropet *#tystnadtägn* inför bland andra kronprinsessan Victoria, drottning Silvia och kulturminister Alice Bah Kuhnke.

Uppropen från kvinnor verksamma i det svenska kulturlivet har synliggjort sexuellt våld och trakasserier som ett utbrett arbetsmiljöproblem. Det har också lett till en debatt om tystnadskultur och synen på "det manliga geniet" i bland annat kultursektorn och de ojämlika maktstrukturer som denna syn både uttrycker och förstärker.

Regeringen, och inte minst kulturministern, har uttryckt sin bestörtning över de arbetsvillkor för kvinnor i kultursektorn som uppropen har gett uttryck för.

Kvinnor efter kvinnor, i bransch efter bransch, vittnar om en oacceptabel arbetsmiljö. Ingen ska behöva gå till jobbet med en klump av rädsla i magen. Det är allas vårt ansvar att se till att det blir en förändring. Nu vet vi, nu gör vi.⁶⁴

Kulturministern har kallat till sig cheferna för de stora statliga kulturscenerna för att efterhöra vilka åtgärder institutionerna avser att vidta för att få ett slut på sexuellt våld och trakasserier. Vid en presskonferens den 13 december presenterade kulturministern också ett tiopunktsprogram som regeringen kommer att vidta med anledning av *#metoo*, som bland annat innehåller krav på utdrag ur belastningsregister i anslutning till föreställningar med barn, mer resurser för att

⁶³ Uppgifterna är hämtade från Wikipedias artikel om *#metoo*, 2018-01-10.

⁶⁴ Aftonbladet 2017-11-22.

motverka diskriminering samt ett helhetsgrepp för alla Kulturdepartementets myndigheter.⁶⁵ Kulturdepartementet är också representerat i den kommission som på uppdrag av Teaterförbundet och Svensk scenkonst ska granska hur fackförbunden inom scenkonsten kan arbeta för att stoppa trakasserier och kränkningar.⁶⁶

Myndigheten för kulturanalys kommer att följa utvecklingen av de sociala och ekonomiska villkoren i kultursektorn, med särskilt fokus på åtgärder som vidtas för att stävja förekomsten av sexuellt våld och trakasserier, under de närmaste åren.

⁶⁵ Svenska Dagbladet 2017-11-13.

⁶⁶ Uppsala Nya Tidning 2018-01-18.

Kulturanalys bedömning

Myndigheten för kulturanalys har i uppdrag att årligen göra en samlad bedömning i relation till de nationella kulturpolitiska målen. Vår diskussion av resultaten utgår från de tre övergripande målsättningarna:

- Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund.
- Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.
- Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.⁶⁷

I den här rapporten har vi valt att kalla dem för självständighetsmålet, delaktighetsmålet och samhällsmålet. I detta avslutande kapitel diskuterar vi vad de resultat som framkommit i årets rapporter sammantaget kan anses betyda i relation till de olika nationella målen för kulturpolitiken. Vår värdering fokuserar i år på följande delområden av målen:

- Sociala och ekonomiska villkor (självständighetsmålet)
- Bildning, kulturupplevelser och eget skapande för alla (delaktighetsmålet)
- Kultur i hela landet (delaktighetsmålet)
- Tvärsektoriella politiska mål (självständighets-, delaktighets- och samhälls-målet)

Uppdraget att presentera en lägesbedömning i relation till de nationella kulturpolitiska målen erbjuder flera olika typer av utmaningar. För det första är det viktigt att tänka på att de nationella kulturpolitiska målen framför allt är avsedda som visionsmål och riktningsskivare för olika kulturpolitiska insatser.⁶⁸ Målen kan därmed sägas utgöra kompassriktningar snarare än specifika lägesbestämningar. Det innebär i sin tur att det är meningsfullt och självklart att studera om utfallen av den förda politiken ligger i linje med målens intentioner, medan det är betydligt svårare att försöka avgöra om något av målen, så som de är formulerade, faktiskt är uppfyllt.

För det andra är det viktigt att vid en samlad bedömning både väga in de aspekter av de kulturpolitiska målen som förhållandevis enkelt låter sig fångas med hjälp av olika indikatorer – exempelvis går det att komma en bra bit på väg när det gäller att fånga delaktighetsmålet med hjälp av olika publik- och kulturvaneundersökningar – medan andra aspekter av målen är betydligt svårare att mäta med någon högre grad av objektivitet och precision – hit hör till exempel samhälls-

⁶⁷ Proposition 2009/10:3, s. 26.

⁶⁸ Kulturdepartementets promemoria 2010, s. 33-34.

målets formulering om konstnärlig kvalitet och självständighetsmålets formulering om att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft.

För det tredje är det viktigt att vid en samlad bedömning väga in hur de olika målformuleringarna förhåller sig till varandra. Kulturanalys utgångspunkt är att de nationella kulturpolitiska målen inte bör ses som enskilda storheter utan betraktas som varandras förutsättningar. Det innebär samtidigt att eventuella spänningar mellan de olika målformuleringarna också behöver beaktas. Vad händer till exempel med den konstnärliga kvaliteten (samhällsmålet) om en allt större del av kulturbudgeten satsas på att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet (delaktighetsmålet)? Och vad händer med kulturens möjlighet att vara dynamisk, utmanande och obunden (självständighetsmålet) om en allt större del av de offentliga medlen inom kultursektorn binds upp i riktade satsningar?

Vi redogör för vilka överväganden som ligger till grund för våra bedömningar genom en genomgång av respektive delområden nedan. Kapitlet avslutas med en rekommendation, där vi pekar ut de områden där Kulturanalys bedömer att insatser är särskilt angelägna för att läget ska utvecklas i målens riktning.

Sociala och ekonomiska villkor

En central aspekt av självständighetsmålet är att kulturpolitiken ska verka för goda sociala och ekonomiska villkor för att konstnärerna och kulturinstitutionerna ska kunna utvecklas självständigt. I regeringens skrivningar om kulturpolitikens inriktning anges att kulturpolitiken ska utgöra en motvikt till den likriktning som kan uppstå till följd av marknadens drivkrafter, samtidigt som ”det konstnärliga innehållet inte heller [får] styras av politiska beslut”.⁶⁹ Armlängds avstånd från politiska och ekonomiska intressen anses vara en förutsättning för att utvecklingen på kulturens område ska drivas av konstnärliga beslut och ambitioner. Det innebär att konstnärer och kulturinstitutioner bör ges möjlighet att bedriva sina verksamheter, utan att styras mot ett visst konstnärligt innehåll. Inom ramen för de konstnärspolitiska målen ska staten även verka för att ”skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete.”⁷⁰ Den offentliga finansieringen av kulturområdet är en grundpelare för att garantera ett dynamiskt och oberoende kulturliv.

Tagna som helhet kännetecknas de offentliga kulturutgifterna av stabilitet. Kulturutgifternas andel av statsbudgeten uppgår till cirka 1,3 procent under hela perioden 2007–2016 och andelen av budgeten i regioner/landsting ligger stabilt på 1,5 procent under samma period. Dock ser vi en tendens till minskning när det gäller kulturens andel av kommunernas totala verksamhetskostnader och det är en utveckling som har pågått under hela den senaste tjugoårsperioden.

⁶⁹ Proposition 2015/16:1, Utgiftsområde 17, s. 28.

⁷⁰ Proposition 1996/97:3, s. 32.

Värt att notera är samtidigt att de statliga förstärkningarna av kulturutgifterna under senare år i stor utsträckning har bestått av specialdestinerade bidrag. Det är angeläget att undersöka konsekvenser av detta i relation till både syftet med kultursamverkansmodellen att skapa förutsättningar för regionala prioriteringar och för självständighetsmålet. Specialdestinerade bidrag minskar handlingsutrymmet för mottagarna att själva välja hur medel ska användas i verksamheten. Det står exempelvis inte fritt för kulturinstitutionerna att använda en ekonomisk förstärkning för att anställa mer personal om medlen redan är öronmärkta för andra ändamål.

I budgetpropositionen för 2018 föreslås en satsning på det fria konst- och kulturlivet. I relation till självständighetsmålet som helhet är detta ett positivt förslag som har potential att påverka utvecklingen för delar av kulturlivet i målets riktning.

Bildning, deltagande och eget skapande för alla

Kulturpolitiken ska enligt de kulturpolitiska målen främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor. Deltagandet i kulturlivet är högt bland både vuxna och barn men skiljer sig åt beroende på vad det är för kulturaktiviteter vi studerar. Djupare liggande förklaringsfaktorer än tillgänglighet och kostnader tycks spela stor roll. Kulturvanorna samvarierar tydligt med ålder och socioekonomiska mönster på ett sådant sätt att mer grundläggande livsvillkor och föreställningar, exempelvis social klass och livsstil, skulle kunna sägas utgöra hinder för deltagande.

Störst effekt har den socioekonomiska bakgrunden på kulturvanor inom gruppen traditionell kultur som bland annat utgörs av besök på teater, konstupställning, klassisk konsert/opera och läsa bok. Här ser vi det starkaste avtrycket av individernas sociala härkomst, utbildning, uppnådd klass och inkomst. Även kulturmiljö – besök på museum, historiska platser/byggnader och dylikt – visar på liknande mönster även om sambanden inte är lika starka.

Kulturvanor har att göra med samhälleliga mönster och mekanismer som är svåra att förändra endast med kulturpolitiska verktyg. I våra kulturvaneundersökningar framstår utbildningens roll som central för både vuxnas och barns och ungas kulturdeltagande. Därför efterlyser Kulturanalys en samlad bild och diskussion av vilken roll skolan och utbildningen har för allas möjlighet att delta i kulturlivet. En sådan analys bör inte bara belysa utbildningens roll i ett socioekonomiskt sammanhang, utan också skolans innehåll, till exempel när det gäller de estetiska och samhällsorienterande ämnena, och de övergripande förändringar som sker i hela utbildningssystemet – i termer av läsförståelsens utveckling, segregation och selektionseffekter i rekrytering till konstnärliga utbildningar.

Kultur i hela landet

Målet om allas möjlighet att delta är, i de kulturpolitiska förarbetena, starkt kopplat till geografisk tillgänglighet. Alla ska ha möjlighet till deltagande, eget skapande och bildning oberoende av var i landet man bor.⁷¹ Denna viljeinriktning ligger till grund för en väl utbyggd kulturell infrastruktur med bland annat folkbibliotek, länsteatrar, länsmusik och läns museer. Samtidigt har vi i både våra kulturvaneundersökningar och i museibesöksundersökningarna kunnat presentera uppgifter som visar att kulturdeltagandet varierar beroende på var man bor, att kommuners och regioners kulturutgifter ökat, men olika mycket, samt att tillgängligheten till kulturskola och bibliotek varierar i landet.

Kulturutbudet skiljer sig alltså åt i olika delar av landet, men regional variation behöver inte utgöra ett problem i sig. De reformer som genomförts för att öka det lokala och regionala medborgerliga inflytandet över de offentliga kulturmedlen, genom till exempel införandet av kultursamverkansmodellen, medför att utfallet måste kunna se olika ut i olika delar av landet. Men även om kulturutbudet varierar mellan olika landsting och regioner medför regeringens ambition om att alla människor ska ha likvärdiga möjligheter att ta del av kultur att det bör finnas en någorlunda likvärdig tillgång till kultur oberoende av var man bor.

Ett tema som vi hämtar från kulturvaneundersökningarna rör specifikt skillnaderna mellan stad och land och digitaliseringens möjligheter att överbrygga dessa skillnader. Här behöver både analysen om landsbygdens förutsättningar och den politiska diskussionen om åtgärder fördjupas. Skillnader mellan förutsättningar för kulturdeltagande i stad och land handlar om tillgång till såväl offentligt finansierad kultur och det fria kulturlivet, där fysiska och geografiska hinder är viktiga aspekter. Men det handlar också om den dynamik och samspel mellan kulturlivets olika aktörer samt mellan kulturutövare och befolkning som följer av befolkningskoncentration och skillnader i utbud av kultur. Ofta framhålls digitalisering som en möjlighet att motverka skillnader i tillgång till kultur i olika delar av landet. En fortsatt diskussion bör dels belysa digitaliseringens möjligheter och begränsningar, dels andra åtgärder som krävs för att överbrygga de skillnader som finns mellan stad och landsbygd.

Tvärsektoriella politiska mål

Inom ramen för varje delområde av de nationella kulturpolitiska målen ska även de tvärsektoriella politiska målen integreras, när så är relevant. Det innebär att integrationspolitikens övergripande målsättning om att ”alla ska ha lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter, oavsett etnisk och kulturell bakgrund” ska beaktas, liksom jämställdhetspolitikens övergripande mål om att ”kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv” och

⁷¹ Proposition 2009/10:3, s. 31.

funktionshinderspolitikens mål om ”en samhällsgemenskap med mångfald som grund, att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning”.⁷²

Förtydliga mångfaldsuppdraget

Undersökningen *Vilken mångfald?* visar att politiska direktiv, men också frånvaron av sådana, har betydelse för hur kulturinstitutionerna arbetar i praktiken. Kulturanalys anser att ett förtydligande av den integrationspolitiska delen av mångfaldsuppdraget bör övervägas. Ett sätt att lyfta fram mångfaldsuppdragets relation till integrationspolitiken kan vara att ge de nationella institutionerna i uppdrag att redogöra för hur de implementerat förordningen om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av integrationspolitiken.

Kulturanalys konstaterar vidare att det kan finnas skäl att införa en tydligare ansvarsfördelning vad gäller mångfaldsuppdraget inom den offentligt finansierade kultursektorn. På kulturens område finns sektionsansvariga myndigheter med strategiskt ansvar för funktionshinderspolitiken och för hbtq-frågor. Kulturanalys bedömer att ett utpekat strategiskt ansvar för integrationspolitiken för en eller några myndigheter inom kulturområdet skulle skapa en större tydlighet för arbetet.

För att bidra till ökat fokus och riktning är ett annat förslag att den politiska nivån formulerar inriktningsmål för integrationspolitikens genomförande på kulturområdet. Utifrån dessa inriktningsmål kan de sektorsansvariga myndigheterna utforma delmål och se till att dessa uppnås inom sina respektive ansvarsområden.

För att kulturinstitutionerna ska kunna arbeta integrerat med allas möjlighet att delta i kulturlivet oavsett etnisk bakgrund är det viktigt att de undersöker vilka eventuella hinder som finns för deltagande i deras respektive verksamheter. I januari 2017 infördes vissa bestämmelser i diskrimineringslagstiftningen, som innebär att arbetsgivare löpande ska undersöka om det förekommer risker för diskriminering, analysera orsakerna till dessa risker, åtgärda orsakerna och följa upp arbetet. Det innebär att verksamhetsnära analyser av situationen på kulturinstitutionerna kommer att tas fram och att dessa kan utgöra underlag för mångfaldsarbetet framöver. Diskrimineringslagen gäller dock i första hand personalfrågor. Kulturinstitutionerna kan således behöva ytterligare stöd i arbetet med att identifiera och riva hinder för deltagande i sin publika verksamhet.

Det är angeläget att ett sådant utvecklingsarbete genomförs med hänsyn till de kvalitetsmål som finns inom olika konst- och kulturområden. Med beaktande av den utgångspunkten kan kulturinstitutionerna få stöd av forskning som bedrivs inom området. Det så kallade JiM-nätverket kan vara en förebild till detta. Syftet

⁷² Regeringskansliet 2016, s. 4.

med JiM-nätverket är att samordna kompetenshöjande insatser, erbjuda verksamhetsanpassat stöd i planering, genomförande och uppföljning av jämställdhetsintegreringen samt vara ett stöd i myndigheternas analysarbete med jämställdhet.

Mångfaldsarbete skulle även gynnas av en utökad samordning på olika politiska nivåer, vilket skulle möjliggöra att kulturinstitutionernas integrationsfrämjande insatser och behov synliggörs. Många kulturinstitutioner arbetar med integrationsfrämjande projekt inriktade mot nyanlända personer och det behövs skapas en medvetenhet om detta arbete så att det kan stödjas. En utökad samordning (på lokal, regional och statlig nivå) kan tillgängliggöra den kunskap, kompetens och andra resurser som krävs för att arbetet med de integrationspolitiska målen ska kunna genomföras.

Utveckla indikatorer för jämställdhet och mångfald på kulturområdet

Nordiska ministerrådet följer jämställdhetsutvecklingen i de nordiska länderna genom fastställda indikatorer. Regelbundna publiceringar av jämförbara data anses viktiga som kunskapsunderlag för att kunna främja jämställdhet i länderna. Idag finns indikatorer för utbildning, hälsa, demografi, arbetsmarknad, familj och omsorg, makt och inflytande samt intäkter. Däremot finns det inga indikatorer som specifikt kan belysa utvecklingen på kulturområdet.

Kulturanalys rekommenderar att de tre jämställdhetsmått som varit utgångspunkten för rapporten *Jämställd kultur* följs upp som indikatorer för jämställdhet på kulturområdet. De tre jämställdhetsmått belyser utvecklingen i förhållande till Nordiska ministerrådets mål att bryta könsuppdelningen på arbetsmarknaden och målet att uppnå en jämn fördelning av makt och inflytande. Dessa tre jämställdhetsmått är:

- Andel kvinnor och män bland de anställda i kultursektorn.
- Andel kvinnor och män med konstnärliga tjänster.
- Andel kvinnor och män i chefspositioner.

Den i förhållande till befolkningen låga representationen av anställda med utländsk bakgrund bland de verksamheter vi undersökt, indikerar att det kan finnas hinder för integration vid statligt finansierade verksamheter i Norden. Om länderna gemensamt beskriver att just kulturinstitutionerna har en viktig roll för integration och det visar sig att de statligt finansierade verksamheter vi har undersökt inte lyckas bidra till samma representation av personer med utländsk bakgrund som stora delar av samhället i övrigt, finns det skäl att undersöka vilka eventuella hinder som står i vägen för detta, särskilt avseende chefsyrken.

Kulturanalys rekommenderar att de mått på representationen av anställda med utländsk bakgrund som varit utgångspunkt för rapport *Kultur med olika bakgrund* följs upp som indikatorer för integration och mångfald på kulturområdet Dessa tre mått är:

- Andel med utländsk bakgrund bland de anställda i kultursektorn.
- Andel med utländsk bakgrund med konstnärliga tjänster.
- Andel med utländsk bakgrund i chefspositioner.

Sammantaget menar Kulturanalys att det behövs fördjupad kunskap om

- den internationella arbetsmarknaden på orkester- och scenkonstområdena
- utvecklingen av hela arbetsmarknaden för kulturutövare, alltså även de delar som inte är offentligt finansierade
- orsakerna till varför det tycks vara svårare för personer med utländsk bakgrund att bli chefer vid kulturinstitutioner
- vilka skilda förutsättningar som finns för personer med olika bakgrund när det gäller rekrytering till nationella respektive regionala institutioner
- hur rekryteringen ser ut till de konstnärliga högskolorna och andra utbildningar som är relevanta för arbete exempelvis inom museisektorn med avseende på utländsk bakgrund
- vilka skillnader som finns i kulturvanor och kulturutövande bland barn och unga med olika bakgrund, och vad som i så fall kan göras för att utjämna dessa skillnader och var detta utjämningsarbete kan ske

Angelägna områden för politik

Kulturanalys övergripande bedömning är att insatser och prioriteringar bör riktas mot områden där utvecklingen i dag inte ligger i linje med de kulturpolitiska målen. Mot bakgrund av de resultat och bedömningar som har presenterats i den här rapporten menar Kulturanalys att det är särskilt angeläget att åtgärder vidtas inom följande tre områden: *fördjupa analysen av utbildningens roll för vuxnas och barns kulturdeltagande, förtydliga mångfaldsuppdraget* samt *#metoo, tystnaden och makten över kulturlivet*.

Fördjupa analysen av utbildningens roll för vuxnas och barns kulturdeltagande

Kulturvanor har att göra med samhälleliga mönster och mekanismer som är svåra att förändra endast med kulturpolitiska verktyg. I våra kulturvaneundersökningar framstår utbildningens roll som central för både vuxnas och barns och ungas kulturdeltagande. Därför efterlyser Kulturanalys en samlad bild och diskussion av vilken roll skolan och utbildningen har för allas möjlighet att delta i kulturlivet. En sådan analys bör inte bara belysa utbildningens roll i ett socioekonomiskt sammanhang, utan också skolans innehåll, till exempel när det gäller de estetiska

och samhällsorienterande ämnena, och de övergripande förändringar som sker i hela utbildningssystemet – i termer av läsförståelsens utveckling, segregation och selektionseffekter i rekrytering till konstnärliga utbildningar.

Förttydliga mångfaldsuppdraget

Kulturanalys anser att ett förttydligande av den integrationspolitiska delen av mångfaldsuppdraget bör övervägas. Ett sätt att lyfta fram mångfaldsuppdragets relation till integrationspolitiken kan vara att ge de nationella institutionerna i uppdrag att redogöra för hur de implementerat förordningen om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av integrationspolitiken. Kulturanalys konstaterar vidare att det kan finnas skäl att införa en tydligare ansvarsfördelning vad gäller mångfaldsuppdraget inom den offentligt finansierade kultursektorn. På kulturens område finns sektionsansvariga myndigheter med strategiskt ansvar för funktionshinderspolitiken och för hbtq-frågor. Kulturanalys bedömer att ett utpekad strategiskt ansvar för integrationspolitiken för en eller några myndigheter inom kulturområdet skulle skapa en större tydlighet för arbetet.

#metoo, tystnaden och makten i kulturlivet

Om tendensen med ett ökande antal anställda kvinnor inom kultursektorn fortsätter kan det finnas anledning att fråga sig om vi ser en övergång från en könsintegrerad kultursektor till ett kvinnodominerat kulturliv i Norden. Tidigare forskning visar att en könsutjämning inom ett visst yrke eller en viss bransch kan vara början på en ny form av könssegregering. Det som på kort sikt förefaller vara en utveckling mot könsintegrering av ett yrke eller en sektor kan över tid visa sig vara en övergångsfas som leder till mans- respektive kvinnodominans inom ett yrke eller en bransch. Nya former av könsuppdelning tenderar även att påverka ett yrkesområdes status och organisering. Med vetskap om dessa övergripande tendenser kan det bli viktigt att följa utvecklingen framöver på kulturområdet.

Samtidigt som vi alltså möjligen ser att det statligt finansierade kulturlivet i Norden är på väg att bli kvinnodominerat har upproppen från kvinnor verksamma i det svenska kulturlivet under senhösten 2017 synliggjort sexuellt våld och trakasserier som ett utbrett arbetsmiljöproblem. Det har också lett till en debatt om tystnadskultur och synen på "det manliga geniet" i bland annat kultursektorn och de ojämlika maktstrukturer som denna syn både uttrycker och förstärker. Regeringen har vidtagit åtgärder med anledning av #metoo och Myndigheten för kulturanalys kommer att följa utvecklingen av de sociala och ekonomiska villkoren i kultursektorn, med särskilt fokus på åtgärder som vidtas för att stävja förekomsten av sexuellt våld och trakasserier, under de närmaste åren.

Referenser

Aftonbladet. 2017-11-22. ”Så ska vi få stopp på övergreppen på jobbet.”

Dir. 2016:93. *Konstnärernas villkor*. Kommittédirektiv.

Hebson, Gail och Rubery, Jill. 2004. ”Könssegrering – förändring och kontinuitet.” Forskarrapport i bilaga 1 i: SOU 2004:43. *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*.

Hermele, Vanja. 2009. *Konsten – så funkar det (inte)*. KRO/KIF publikation.

Hermele, Vanja. 2015. ”Kultur – underlag till jämställdhetsutredningen U 2014:06.” I: SOU 2015:86. *Forskarrapporter till jämställdhetsutredningen*.

Ku2016/02761/LS. *Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Myndigheten för kulturanalys*.

Ku17:04. *Till det fria ordets försvar. Åtgärder mot utsatthet för hot och hat bland journalister, förtroendevalda och konstnärer*. Regeringskansliet, Kulturdepartementet.

Kulturanalys Norden. 2017a. *Jämställd kultur. Kvinnor och män på statligt finansierade kulturinstitutioner i Norden*. Nordisk kulturfakta.

Kulturanalys Norden 2017b. *Kultur med olika bakgrund. Utländsk bakgrund bland anställda på statligt finansierade kulturinstitutioner i Norden*. Nordisk kulturfakta.

Kulturanalys Norden 2017c. *Vem får vara med? Perspektiv på inkludering och integration i kulturlivet i de nordiska länderna*. Nordisk kulturfakta.

Kulturanalys Norden 2017d. *Kulturstatistik i Norden – en förstudie*. Nordisk kulturfakta.

Kulturanalys Norden 2017e. *Film på bio i Norden*. Nordisk kulturfakta.

Kulturdepartementet. 2010. *En analysmyndighet på kulturområdet*. Promemoria.

Kulturdepartementet. 2014. *Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Statens kulturråd, regeringsbeslut 2014-12-22*.

Kulturdepartementet. 2015. *Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Statens kulturråd, regeringsbeslut 2015-12-17*.

Kulturdepartementet. 2016. Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Statens kulturråd, regeringsbeslut 2016-12-20.

Myndigheten för kulturanalys. 2012. *Att utveckla indikatorer för utvärdering av kulturpolitik. Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Rapport 2012:2.

Myndigheten för kulturanalys. 2015. *Kultur av vem? En undersökning av mångfald i den svenska kultursektorn*. Rapport 2015:2.

Myndigheten för kulturanalys. 2016a. *Hotad kultur? En undersökning om hot, trakasserier och våld mot konstnärer och författare i Sverige*. Rapport 2016:3.

Myndigheten för kulturanalys. 2016b. *Värdar eller väktare? Uppdragsgivare om hot och våld mot konstnärer och författare*. Rapport 2016:4.

Myndigheten för kulturanalys. 2016c. *Utveckling av resultatindikatorer för kulturpolitik. Redovisning av ett regeringsuppdrag. Dnr 2016-84*. Promemoria 2016-09-30.

Myndigheten för kulturanalys. 2017a. *Kulturanalys 2017. En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen*. Rapport 2017:2.

Myndigheten för kulturanalys. 2017b. *Studieförbund 2015*. Kulturfakta 2017:1.

Myndigheten för kulturanalys. 2017c. *Dramatiska villkor. Länsteatrarernas ekonomiska handlingsutrymme 1980-2015*. Rapport 2017:1.

Myndigheten för kulturanalys. 2017d. *Utsatta museer? En kartläggning av skadegörelse, våld och hot mot museer i Sverige*. Kort om kultur 2017:1.

Myndigheten för kulturanalys. 2017e. *Kulturen i siffror 2017*. Kort om kultur 2017:2.

Myndigheten för kulturanalys. 2017f. *Samhällets utgifter för kultur 2016*. Kulturfakta 2017:4.

Myndigheten för kulturanalys. 2017g. *Museer 2016*. Kulturfakta 2017:3.

Myndigheten för kulturanalys. 2017h. *Besöksutveckling för de centrala museerna 2016*. Redovisning av ett regeringsuppdrag 2017-04-26.

Myndigheten för kulturanalys. 2017i. *Kulturvanor. Socioekonomiska analyser och tidstrender*. Kulturfakta 2017:2.

Myndigheten för kulturanalys. 2017j. *Barns och ungas kulturaktiviteter*. Kulturfakta 2017:5.

Myndigheten för kulturanalys. 2017k. *Vilken mångfald? Kulturinstitutioners tolkningar av mångfaldsuppdraget*. Rapport 2017:3.

Nordiska ministerrådet. 2012. *Den udfordrende diskussionen. Et debatskrift om kulturpolitik og identiteter i Norden*.

Nordiska ministerrådet. 2014. *Tillsammans för jämställdhet – ett starkare Norden*. Samarbetsprogram för det nordiska jämställdhetsarbetet 2015-2018.

Nordiska ministerrådet. 2017. *Nordisk samarbeid om integrering*.

Proposition 1997/98:16. *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrarpolitik till integrationspolitik*.

Proposition 2009/10:3. *Tid för kultur*.

Proposition 2016/17:1. Utgiftsområde 17. *Budgetpropositionen för 2017*.

Proposition 2017/18:1 Utgiftsområde 17. *Budgetpropositionen för 2018*.

Regeringen Norge. 2017. *Norges formanskap 2017*.

Regeringskansliet. 2016. *En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011-2016*.

SFS 1986:856. *Förordning om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av integrationspolitiken*.

SFS 2011:124. *Förordning med instruktion för Myndigheten för kulturanalys*.

SOU 2007:108. *Kön, makt och statistik*.

Statens kulturråd. 2017a. *Statliga kulturutgifter i regionalt perspektiv 2015-2016*.

Statens kulturråd. 2017b. *Extra tillskott till kultur i 13 regioner*. <http://www.kulturradet.se/nyheter/2017/Extra-tillskott-till-kultur-i-13-regioner>.

Statens kulturråd. 2017c. *Budgetunderlag 2018-2020*.

Svenska Dagbladet. 2017-11-13. "Tio punkter ska stoppa sextrakasserier i kulturen."

Uppsala Nya Tidning. 2018-11-18. "Scenkonstens tystnadskultur måste brytas."

Wikipedia. #metoo. 2018-01-10.

